

OBRAČUN ZA NAČRT

00h 002

Iztek mandata je priložnost, da ocenimo tudi v kulturnem delovanju — smer, širino in globino iskanj in ustvarjalnih poti, da napravimo obračun in ugotovimo, kako smo uresničevali naloge in dosegli cilje ali kaj smo prispevali k bogastvu kulturne zakladnice in splošne omike v preteklih letih, kako smo skrbeli za napredek in razvoj delovnega področja, usklajevali odnose in delovne načrte znotraj le-tega in v razmerjih do vseh drugih družbenih prizadevanj. Zatorej tehtanje pomeni ugotovitev, kaj smo uspešno opravili in katere cilje dosegli, pomeni pa tudi preverjanje temelja, na katerem bomo zasnovali nadaljnjo zidavo, se pravi, razvoj in napredek v vseh smereh kulturnega delovanja.

Ko vrednotimo bogastvo opravljenih nalog in merimo dosežke, moremo in moramo najprej spoznati, da zavest, kako dragocena prvina je kultura, kakšna je njena vloga oz. pomembnost ob široki delegatski razvejanosti in odgovornosti in z množtvom različnih kulturnih oblik in združenj, vse bolj postaja last slehernega našega delovnega človeka in občana in se vrašča v trud za splošen napredek kraja, krajevne skupnosti in občine.

To med drugim pritrjuje tudi podatek, da so materialni temelji za kulturo vse trdnjši kljub številnim težavam, da smo ob začetku zdajšnjega delovnega obdobja le pomikali desetinke odstotkov v prid kulturni skupnosti in kulturnim dejavnostim in da smo prav zategadelj lahko začrtali še nekatere dolžnosti: tako svobodna menjava postaja vse bolj prvina, ki določa delovne programe in ustvarjalna iskanja na kulturnem področju. In znova in znova je teklo preverjanje načrtov in sodelovanje tudi glede na programsko zasnovo s KSS in predvsem na tiste dejavnosti in naloge, katerih uresničitev je imela širši ali trajnejši kulturni pomen in ki so jih opravili naši kulturni delavci. Vse manj ugodnih sapic in toplega sonca je bilo za naložbe, pa kljub temu je nekaj sadik rodilo sadove: obnova kulturnega doma v Podgorju, dela pri obnovitvi dvorane v Šmartnem, delna obnova mestnega obzidja, pa prenova in širitev muzeja, ureditev prostorov Umetnostnega paviljona ter predvsem preselitev matične knjižnice v posebno poslopje na Glavnem trgu.

Podoba kulturnih prizadevanj pa ne bi bila popolna, če ne bi pridali k mozaiku še uspešnega povezovanja in prepletanja ljubiteljske dejavnosti, ki letno pripravi čez 200 prireditev, in poklicne, ki ima zelo razvejano delo, se pravi, sodelovanja in dopolnjevanja. Tudi skrb za kvalitetno rast je kamenček, ki ga ne smemo prezreti, pa pestrejšje oblike in strokovnih sil je bilo več in mlajših.

Poklicne ustanove naše so dopolnile svoje delovanje z nekaterimi novimi nalogami: tako je matična knjižnica usposobila čitalnico in dejavnost povezala še z usmerjenim izobraževanjem, muzej si je pridobil status in ugled koroške pokrajinske ustanove, galerija išče svojo podobo in prostor še v raziskovalnih nalogah in specializiranih razstavah, Radio Slovenj Gradec je — podobno kot muzej — postal pokrajinska ustanova, zavod za spomeniško varstvo v Mariboru je odkrival in predstavil del naše arheološke preteklosti itd. Vsa ta razgibanost kaže na pomembne cilje in široke naloge in delovno pripravljenost kulturnih delavcev — aktivnih-poklicnih in nepoklicnih in njihova št. je več kot 600 — in strokovno zagnanost in usposabljenost. Ob tem pretresanju pa moramo posebej zaznati trajni lesk nekaterih dosežkov: zasnitek parka oz. predstavitev dela rimskega grobišča Colatio, obnova partizanske bolnišnice Trška gora, postavitve spomenika NOB v

(Nadaljevanje na strani 2)



Anton Repnik: Pravice in dolžnosti, olje, 1982

VSEBINA:

- 3 Bernekerjevi nagradenci za leto 1982
- Tone Turičnik: Jubilej koroškega radia
- 6 1. Mednarodni festival industrijskega, obrtnega in etnografskega amaterskega filma na
- 9 Marjana Vončina in Alenka Voltl: Nove razsežnosti knjižničarstva v občini Slovenj Gradec

- 10 Franc Šetinc: 25-letnica Umetnostnega paviljona
- 11 Jerica Mrzel: Pesmi
- 13 Peter Božič: Nad nami so znamenja tri
- 18 Vladimir Verdnik: Smrt gospoda Telerja
- 20 Knjižnica: Knjižne novosti 1982
- 21 Milena Zlatar: Koroški likovni umetniki 82'
- 24 Milena Zlatar: Anton Repnik

Mislinji ter na Selah, izid monografije o Slovenj Gradcu, bogatitev Gaja svobode, postavitev na novo muzejske zbirke in razstavi Za boljši svet in domače in umetne obrti, izhajanje časopisa Odsevanja, srebrno odličje MPZ Slov. Gradec v Celju in morda še kaj. Globoko so se ukoreninile tudi starotrške poletne igre, občinska pevka revija mladinskih in odraslih pevskih zborov, razstavna prizadevanja v delovnih organizacijah, uspehi folklornih skupin, širina razstavnega in drugega kulturnega programa MK, trajnejše kulturno sodelovanje z zamejskimi Slovenci, s pobrateno občino Gornji Milanovac ter kulturno sodelovanje v znamenju bratstva in enotnosti v okviru širitve Titovega gaja.

Véliko odličje za naša kulturna prizadevanja pa je bilo vabilo, naj občina Slovenj Gradec kot edina slovenska občina še s sedmimi drugimi iz drugih republik in avtonomnih pokrajin sodeluje in predstavi kulturno hotenja v delovnih in življenjskih okoljih na posebni razstavi ob 21. zasedanju GS UNESCO v Beogradu. Prireditelj je doživela velik in opazen odmev tako v domačem kot tujem kulturnem prostoru.

Ugodna kulturna klima, mentorstvo in razgled doma po svetovnih likovnih tokovih so usmerili Jožeta Tisnikarja, znanega našega slikarja, da je ob pomoči številnih ljubiteljev nameril korak v svet s filmom, knjigo in razstavo in doživel potrditev in slavo in ugled, in to tudi v čast naših skupnih hotenj in kulturnih poti. Častno in s pozornostjo smo označili 60-letnico življenja in delovanja prof. in slikarja Karla Pečka, ki je polagal ves čas temelje pomembnim kulturnim akcijam in kulturnemu razpoloženju in gradil ugledno stavbo likovne kulture v Slovenj Gradcu. Dokaz, da je rast plodovita, so še številna druga priznanja našim kulturnim delavcem ob različnih priložnostih. In podelitev častnega občanstva na predlog OKS in muzeja Ivanu Kopaču-Pavčku.

Vse naštetu nesporno dokazuje, da je naše kulturno delovanje dragoceno, pomembno, aktualno in kvalitetno. Taka je bila naša setev v teh letih in taka je naša žetev: nismo sicer stehtali vsega in tudi slabosti nismo omenjali: vendar — menimo — smo lahko zadovoljni in ponosni, kajti vsak kulturni delavec v občini je k tej veliki beri prispeval svoj večji ali manjši delež, bolj ali manj svetel kamenček k mozaiku.

Gospodarske razmere se zaostrejejo, razvoj terja nekatere nove premike, možnosti se ožijo — zato bodo morale prihodnje odločitve skupščine in novo izvoljenih teles biti še bolj pretanjene in daljnosežne in — prepričani smo — bodo upoštevale vse tisto, kar se iz sedanje živosti pretaka v zgodovino kot dediščina in seštevček trajnih vrednot tako v ljubiteljski kot poklicni dejavnosti, hkrati pa kot uspeh razvijanja samoupravnih odnosov na kulturnem področju ter oblik svobodne menjave dela.

Usmerjeno izobraževanje postaja pomemben dejavnik množičnosti in povezovanja s kulturo osnovnošolcev kot srednješolcev, se pravi, kulturnega osveščanja mladih ljudi, povezovanja z okoljem, krajem in krajevno skupnostjo, in z oblikovanjem splošne kulturne zavesti: prav zato bo temu veljala še posebna pozornost, kajti ta stičišča obetajo trajno delovanje in razvoj.

Nekatere naloge bodo v prihodnje ostale specifične in bodo terjale več naporov (Titov gaj, raziskovalno kulturno delo in vrednotenje dediščine, ohranjanje le-te, skrb za spomenike NOB in druge kulturnozgodovinske spomenike), druge pa bo potrebno poglobljati in širiti, tudi število sodelujočih: stiki z zamejskimi Slovenci, predvsem koroškimi, izmenjava s pobrateno občino Gornji Milanovac, izmenjava dosežkov s sosednjimi občinami, organizacija gledaliških gostovanj, tudi investicijska dejavnost, še bolj pretehtano povezovanje ljubiteljske in poklicne dejavnosti, skrb za kulturo okolja ipd.

Ta trenutek naj bo tudi zaveza, da bomo kljub težavam vztrajali v tem plemenitem in družbeno pomembnem delovanju, za napredek naše omike, razvoj kulture in preverjanja lastne ustvarjalne, samoupravne socialistične in človeške ter osebne identitete, se pravi, lástnosti oziroma istovetnosti.

Tone Turičnik



MARJANA ŠTALEKAR

UDK 792.1

Področno srečanje naša beseda 82 - gledališki del v Slovenj Gradcu

Zveza kulturnih organizacij Slovenije, ZSMS, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Zveza sindikatov Slovenije in Združenje gledaliških skupin Slovenije so vsakoletni razpisniki NAŠE BESEDE, srečanja mladinskih in pionirskih gledaliških in lutkovnih skupin, gledaliških krožkov, recitacijskih skupin, recitatorjev posameznikov, govornikov, mladinskih skupin, ki pripravljajo kulturno vzgojne in animativne klubske programe, uprizoritev kombiniranih kulturno umetniških programov, mladih literatov, plesalcev, folkloristov, godcev, mladih filmskih ustvarjalcev, fotografov, likovnikov, oblikovalcev, mladih, ki gojijo in se ukvarjajo tudi z drugimi kulturno umetniškimi dejavnostmi.

Namen Naše besede je predvsem poglobljanje zanimanja mladih za slovensko kulturo, slovensko besedo in ustvarjalnost, bogatenje dejavnosti mladinskih in pionirskih skupin in krožkov, vzpodbujanje mladih za aktivno avtorsko sodelovanje pri nastajanju kulturnih prireditev in programov.

Področni pregled Naše besede — gledališki del za severovzhodno Slovenijo je v aprilu potekal v Slovenj Gradcu. Predstavilo se je osem gledaliških skupin in krožkov iz šestih občin in sicer:

1. Gledališče MI — Klub mladih iz Murske sobote
Dušan Jovanovič: **Življenje podeželskih playboyev po drugi svetovni vojni;**
2. Dramska skupina PIKUD OŠ Zg. Kungota
M. C. Macado: **Mala čarovnica, ki ni mogla biti zlobna;**
3. Mladinska gledališka skupina PD J. Trstenjak Hum
Macado Simon — Belina: **Mali strah bav-bav;**
4. Dramski krožek MKUD srednje šole teh., naravoslovne in pedagoške usmeritve Ravne na Koroškem: **Čitalniški Večer**
5. Mladinska gledališka skupina PIKUD OŠ F. Vrnč Slovenj Gradec
Miloš Mikeln: **Strip strup — denarja kup**
6. Amatersko gledališče KUD Slava Klavora Maribor
C. Krüger in L. Wolker: **Maks Žvižgač**
in skupini, ki sta se uvrstili na republiško srečanje Naša beseda 82, ki je bilo v maju v Bohinjski Bistrici:
7. Dramski krožek PIKUD OŠ Bratov Polančič Maribor
L. Wolker, R. Lüker in Teater GRIPS:
To je za znoret
8. Gledališka skupina Tesisov voz Maribor
W. Shakespeare: **Macbeth**

Naša beseda ni tekmovanje, ampak pomeni pregled, vrednotenje in prikaz ustvarjalnih dosežkov mladih kulturnih skupin in posameznikov na vseh področjih kulturnih dejavnosti.



BERNEKERJEVI NAGRAJENCI ZA LETO 1982

Odbor za podelitev Bernekerjeve nagrade in Bernekerjevih plaket, ki ga je sestavljajo predstavniki Zveze kulturnih organizacij in Občinske kulturne skupnosti Slovenj Gradec, je dne 29. 1. 1982 na svoji 8. seji odločil, da prejme Bernekerjevo nagrado za leto 1982 tov. Marjana VONČINA, Bernekerjeve plakete pa prejmejo: tov. Ivan SERUŠNIK, tov. Fanika KNEZ, tov. Janez KOLARIČ in tov. Štefan STRAVNIK.

MARJANA VONČINA je že od leta 1967 ravnateljica Knjižnice "Ksaverja Meška" v Slovenj Gradcu. V teh, skoraj 15. letih njenega dela je razvoj knjižničarstva v občini Slovenj Gradec doživel pomemben napredek. Tov. Marjana Vončina je vselej z veliko zavzetostjo in svojevrstno ljubeznijo do knjige ter ob pozitivnem prepričanju posameznih sodelavcev uspešno zasnovati tista temeljna izhodišča, ki so pospeševala knjižničarski razvoj. Kot upravnica je to ustanovo pretehtano vodila in se še posebej angažirala naprej za pridobitev ustrežnejših prostorov knjižnice na Glavnem trgu in tudi kasneje, ko je bilo potrebno mnogo poti in najrazličnejših intervencij za obnovo objekta, kot tudi za modernizacijo notranje opreme. Občani občine Slovenj Gradec smo naposled dobili pregledno, sodobno in po prostem pristopu urejeno knjižnico.

Marjana Vončina je hkrati bila aktivna članica delovne skupnosti Zavoda za kulturo Slovenj Gradec, večletna članica v izvršilnih organih Občinske kulturne skupnosti, delegat skupščine SRS, predsednica zbora izvajalcev pri Občinski kulturni skupnosti in tudi sicer aktivna družbenopolitična delavka v Krajevni skupnosti Slovenj Gradec in Stari trg. Omeniti velja, da je tov. Marjana Vončina v letošnjem letu prejela najvišje priznanje na področju knjižničarstva v Sloveniji — Čopovo diplomu. In to za zasluge na področju knjižničarstva v občini Slovenj Gradec ter za aktivno delo v društvu bibliotekarjev Slovenije in za strokovni dvig knjižničarstva na Slovenskem.

Odbor je mnenja, da se Občinska kulturna skupnost in Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec s podelitvijo Bernekerjeve nagrade le deloma oddolžujeta za njen kulturno-vsestranski prispevek.

IVAN SERUŠNIK — je med najstarejšimi člani Pihalnega orkestra Slovenj Gradec. Skoraj 35 let bo, od kar se je pričel aktivno ukvarjati s to zvrstjo glasbene dejavnosti. Sicer pa je tov. Serušnik v orkestru poznan kot eden najbolj discipliniranih in aktivnih godbenikov, za katerega se beleži že vrsto let najpogostejša prisotnost na vajah, nastopih in koncertih. Pri tov. Serušniku ni in tudi nikoli ni bilo vprašanje prostega časa, ko gre za potrebe pihalnega orkestra kot celote, pa čeprav gre za številna odrekovanja v družinskem oz. zasebnem življenju. S svojim nesebičnim in požrtvovalnim delom, je vzor svojim sovrstnikom, posebno mlajšim, s prepričanjem, da lahko ansambel doseže dobre rezultate le z vztrajnim in uspešnim delom vsakega posameznika, Ivan Serušnik je deloval v svojem dolgoletnem obdobju nekaj mandatov tudi v upravnih organih Pihalnega orkestra.

Bernekerjeva plaketa je s tem dovolj tehtno utemeljena, hkrati pa smo mnenja, da bo tov. Serušniku spodbuda za nadaljnje, uspešno delo.

FANIKA KNEZ — je že nad 20 let aktivna članica gledališke sekcije pri kulturnem društvu Stari trg. Kot ljubiteljska kulturna delavka je doslej sodelovala na najrazličnejših kulturnih prireditvah v kraju, še posebej pa je bila prisotna na tistih prireditvah, ki so imela namen razvedriti delovne ljudi in krajanje v Starem trgu. Sicer pa je v preteklosti na gledališkem odru odigrala večje število zahtevnih vlog, še zlasti v tistih, ki so bile uprizorjene v času Poletnih kulturnih prireditev. Njen delež kulturne aktivnosti se vsako leto odraža tudi v tradicionalni pustni maškeradi, ki smiselno ohranja starotrske običaje, Knez Fanika pa jim dodaja tudi nekatere značilnosti novih pojmovanj karnevalskega vzdušja.

Priznanje, ki ga ob tej priložnosti podeljujemo ji naj bo obetajoča vzpodbuda za dobro sodelovanje tudi v prihodnje.

JANEZ KOLARIČ — je mlajši kulturni delavec, ki se je predvsem afirmiral v krajevni sredini Šmartno. Njegovi začetki kulturnega udejstvovanja segajo na folklorno področje, kjer je bil ves čas aktivni udeleženec, nekaj kasneje pa je postal tudi predsednik zelo delovne in uveljavljene folklorne skupine. To pa ni edino področje, ki ga Janez Kolarič uspešno obvladuje, saj je v kraju poznan kot vsestranski glasbenik, ki sodeluje na najrazličnejših kulturnih prireditvah. In ne samo to, tov. Kolarič nas preseneča z resnim in odgovornim zborovodskim delom, saj v kraju vodi kar dva pevska zbora, hkrati pa se še na tem področju preko seminarjev ustrezno izpolnjuje. Za konec naj še navedemo, da je tudi sicer organizacijsko aktiven kulturni delavec, ki je včlanjen v izvršilne organe društva, Zveze kulturnih organizacij in Koroške pevske zveze. Vse navedeno je dovolj tehten razlog, da se Janezu Kolariču podeli Bernekerjeva plaketa.

ŠTEFAN STRAVNIK — prejme izredno Bernekerjevo plaketo za izjemno osebno angažiranje pri urejanju Gaja svobode — bodočega Titovega gaja, ki nam postaja iz dneva v dan v večji ponos, saj so v njem postavljene skulpture najvidnejših jugoslovanskih umetnikov. Pridati moramo, da je bil Stravnikov delež velike vrednosti takrat, ko je šlo za izvedbo posameznih tehničnih del oz., ko je šlo za urbanistično zasnovo in za razreševanje problemov v tej zvezi. To delo je terjalo veliko organizacijskih prizadevanj in pripravljenosti. Štefan Stravnik je z njemu značilno skrbjo in znanjem opravil zastavljene naloge ter tako prispeval svoj neprecenljiv delež k rasti Gaja, tega posebnega kulturnega objekta (v naravi) v Slovenj Gradcu.

STONE TURIČNIK

JUBILEJ KOROŠKEGA RADIA

"Radio Slovenj Gradec. Oddajamo na srednjem valu 198,5 m. Vsem poslušalkam in poslušalcem lep pozdrav..." In tako naprej.

Tako približno, morda celo natančno tako, smo pred dvajsetimi leti — to se je zgodilo 10. junija 1962 ob desetih na slovesnosti v čast občinskega praznika — preko oddajnika majhne moči — 50 W — poslali v svet prvi uradni in rojstni glas Radia Slovenj Gradec.

Studio — večji prostor brez kakršnekoli opreme — je bil v nadstropju TVD Partizan: obrnjen je bil na cesto, in ko smo kaj snemali, smo morali počakati, da se je hrup na cesti poleg. Skromen začetek, rekli bi — nemogoč. Vseeno pa je bilo to rezultat aktivnih prizadevanj za ustanovitev te ustanove in hkrati začetek poskusnega delovanja.

Ideja, zamisel? "Mislinjska dolina", glasilo SZDL občine Slovenj Gradec, je zelo poredkoma izhajala in občani so od ene do druge številke nanjo skoraj pozabili, informacije so bile večinoma zastarele, neaktualne. Pa je vzniknila zamisel — radio! Radio, ki bo obveščal sproti in hitro, kajti razvoj družbenega življenja je terjalo vse več informacij samoupravno odločanje prav tako. In še nekaj srečnih naključij je bilo vmes.

Ljubljanski radio je oddajal jutranji program na srednjem valu samo do 8. ure, potem pa je oddajnik utihnil. Vsak teden se je od leta 1950 naprej javil vsak enkrat na tej valovni dolžini, navadno takoj ob 8. uri, Ivan Mihev, radioamater iz Turiške vasi in napovedoval poskusno oddajo: posredoval je kako novico ali reklamo, predvsem pa vrtel plošče in nizal voščila. Te improvizirane oddaje so trajale uro, včasih celo več. Pa se je začelo zapletati, češ radioamaterski oddajnik ne more biti splošna radijska

postaja. Tudi osrednja radijska hiša je terjala legalizacijo oddaj! Tedaj smo se znašli pri tov. Francu Belišu, tedanjem predsedniku SZDL občine Slovenj Gradec, in modrovali, kaj storiti in kako. Na temelju različnih posvetovanj in dogovorov je bilo končno sklenjeno, da sprožimo postopek za ustanovitev: kot vedno, številni so zamisel podpirali, nekaj pa jih je bilo tudi proti. In priprave so se zlele v akcijo: dogovori, meritve, naročilo oddajnika, nakup potrebne opreme. Veliko so pomagali sodelavci in strokovnjaki Radia Ljubljana: Miha Pavlič, Franc Milavec, Zmago Pipan, Mirko Topič in Stane Rojc.



Anton Repnik: Plevice, olje, 1982

Tako je stekla 1. oddaja v čast občinskega praznika! In postala je temeljni kamen, na katerem stoji 20-letna zgradba današnjega Koroškega radia!

Od tistih skromnih začetkov pa do danes je bilo veliko storjeno: vsaka generacija novih sodelavcev je kaj dodala in širila ugled ustanove. Prostore smo dvakrat zamenjali: iz stavbe TVD Partizan smo se za nekaj tednov preselili v staro ekonomsko šolo na Vorančevem trgu, zatem pa smo dobili prostore v občinski zgradbi, tam, kjer so še danes. Modernizirali smo opremo, počasi, a vztrajno. Za to je imel srečno roko upravnik Radia Slovenj Gradec Ivan Mihev. Bogatili smo program, ga širili, skrbeli za njegovo kvaliteto. Hoteli smo biti sredi življenja. Odzivali smo se na vse, kar je bilo pomembno, o tem poročali in komentirali. Prvi neposredni prenos — recimo — je s skromnimi tehničnimi sredstvi izpeljal Božo Metelko že leta 1964 — ob otvoritvi novega poslopja kirurškega bloka bolnišnice Slov. Gradec. Ali: pred desetimi leti je stekla ob proslavi 50-letnice priključitve Libelič k Jugoslaviji neposredna oddaja iz improviziranega studia neposredno iz tega kraja itd. Nedeljskim oddajam, ki so imele dva dela — informativnega in voščila, so se najprej med tednom pridružile mladinske, ko pa so se zaposlili prvi sodelavci poklicno, pa še druge — ob četrtkih in sobotah: tako danes Koroški radio Slovenj Gradec oddaje približno 12 ur zanimivega in pestrega tedenskega programa. Na UKV mreži je začel oddajati pred štirimi leti in si zdaj valovno dolžino in čas deli za radijsko postajo Titovč Velenje. Slišnost se je povečala na domala pol Slovenije, oddaje pa lahko posluša tudi celotna zamejska Koroška.

Organizacijsko je ustanova rasla od ljubiteljskih prizadevanj do delovne organizacije s šestimi zaposlenimi in samoupravno od programskih svetov do zbora delavcev in skupščine Koroškega radia, ki se je konstituirala maja letos in ki jo vodi Andrej Šertel iz Črne na Koroškem. Tako je ustanova tudi formalno iz občinske prerasla v pokrajinsko, saj so člani skupščine iz vseh treh občin — Ravne na Koroškem, Dravograd in Slovenj Gradec in so jih imenovali občinske konference SZDL. Svetu Radia Slovenj Gradec so doslej načelovali: najprej Franc Beliš, zatem po Oto Sekavčnik in Ivan Božnik. Oddaje so urejali: Tone Turičnik, Avgust Potušek, Franček Lasbahter,

Drago Vresnik, Marjan Lipovšek, Mira Valtl, zdaj pa te dolžnosti opravljata Heda Praprotnik in Mitja Schöndorfer. Med napovedovalci prvega desetletja moramo omeniti naslednja imena: Dragica Polenik — Štumberger Herta Majcen-Turičnik, Irena Konečnik-Merčnik, Miro Pruš, Ivan Srebotnik, Mišo Zaletel, Dragica Prošt, Jani Lampret ter še nekateri drugi, ki so sodelovali le krajši čas. Danes pa poslušamo naslednje napovedovalce: Janjo Koren, Anito Pečnik, Karolino Gros, Marka Zupančiča in Matjaža Pikala. Za tehniko so skrbeli: Ivan Mihev, Frančišek Zavašnik ter Samo Horvat. Oblikovalci reportaž in neposrednih prenosov: Božo Metelko, Franjo Maurič, Bogdan Mugerle, Franjo Jurač in Miša Felle. Med stalnimi zunanji sodelavci so bili najaktivnejši: Jurij Bocak, Stane Strnad, Marjan Sadar, Vlado Weingerl, Bogdan Žolnir, Adolf Ankon in Zdenko Vaupot. (Če je pomotoma izostalo kako ime oz. smo pozabili koga omeniti, ki bi ga morali, naj ne zameri; zato pa ga prosimo, da nas opozori, da bomo lahko pripravili čimbolj popoln seznam sodelavcev, ker bi ga želeli natisniti v posebni brošuri! Čas vse prehitro briše tudi te vezi!)

Danes si vsestranskega informiranja na Koroškem o našem družbenem, političnem, gospodarskem, kulturnem in še katerem življenju ne moremo več misliti brez Koroškega radia. Tudi ne v slovenskem prostoru. Tako rekoč, v vse niti našega življenja je segel in sega, in najbrž čas terja, da bo stal še bolj sredi življenja, da bo razširil in poglobil svoja informativno-ustvarjalna prizadevanja, predvsem pa vztrajneje kvalitetno rasel. Nedvomno so to pomembne naloge: le-te bo Koroški radio sposoben v celoti izvajati, ko se bo preselil v nove prostore in posodobil opremo, se kadrovske in organizacijske še bolj utrdil, dokončno uredil vprašanje financiranja, se samoupravno globlje povezal z vsemi strukturami v koroški krajini, predvsem pa s sveti za informiranje pri občinskih konferencah SZDL občin Ravne na Koroškem, Dravograd in Slovenj Gradec, skratka, ko se bo živo odzival na živa in vsakodnevna družbena in politična ter življenjska vprašanja delovnih ljudi in občanov. To so velike naloge za majhen kolektiv: najbrž pa tudi ni malo ljudi, ki so pripravljeni pomagati, da bo ta razvoj hitrejši in uspešnejši.

Samoupravljanje z razvejanim sistemom in mehanizmi odločanja, široka obveščenost in osveščenost baze itd. terjajo sprotne in točne informacije, kontinuirane in kvalitetne, in razumljivo je, da se in da se bo v to strukturo obveščanja kot ustvarjalni člen vključeval tudi Koroški radio, da bo ob tem stalno preverjal svoje delo in dosežke, iskal novih oblik in neposredni stik z dogajanjem, raziskoval, kaj je novo in kaj vredno rasti, napredka, afirmacije. Ob tem pa vsekakor vse bolj prerašča in bo preraščal v ustanovo povezovanja in pretoka informacij tudi za koroške Slovence, največ ob oblikovanju skupne oddaje Ljudje ob meji, ki jo pripravljajo Radio Maribor, Radio Radlje ob Dravi in Koroški radio Slovenj Gradec, in seveda spremljal njihov družbenopolitični, narodnostni, gospodarski in kulturni trenutek.

To niso vse naloge, so pa temeljne!

Tako dvajsetletna ukoreninjenost dokazuje, da smo se nanj navadili, da je nepogrešljiv in da je del našega informativnega, kulturnega in družbenopolitičnega utripa in vsakodnevnega življenja.

Najlepša želja za prihodnost: da bi ta cvet v tretjem desetletju rodil kar največ in bogatih sadov!

Pripis uredništva:

Dvajsetletnico je Koroški radio Slovenj Gradec praznoval 12. junija zvečer v Umetnostnem paviljonu z devetdesetminutno javno oddajo — lepo kulturno prireditvijo. Med gosti so bili: Mitja Horvat, predsednik zbora občin skupščine SRS, Drago Jurhar, predstavnik medobčinskega sveta SZDL za Koroško, Miha Pavlič, ravnatelj TOZD Oddajniki in zveze pri RTV Ljubljana, Blaž Lavrič, ravnatelj radijskih programov RTV Ljubljana, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in občin iz koroške krajine, prvi sodelavci Radia Slovenj Gradec in številni drugi. Kolektiv Radia Slovenj Gradec je izročil posebno umetniško izdelano zahvalo Ivanu Mihevu, Francu Belišu (prevzela jo je žena, ker je Franc Beliš v bolnišnici) ter Tonetu Turičniku. Občinska konferenca SZDL Slovenj Gradec pa je podelila Koroškemu radiu Slovenj Gradec plaketo občinske konference SZDL za velik delež, ki ga je ta ustanova prispevala k obveščenosti občanov v slovenjgraški občini. Plaketo je izročil Janez Golob, predsednik občinske konference SZDL Slovenj Gradec. Ob tej priložnosti so prebrali številne čestitke, ki so jih ob jubileju poslale druge lokalne radijske postaje, v imenu ustanoviteljev pa je čestital Drago Jurhar. Lep in kvaliteten program pa so pripravili: gledališka igralca Jerica Mrzel in Ivo Ban, moški pevski zbor Vres s Prevalj, trio ansambla Slovenija ter trio Kora. Scenarij: Niko Kolar, Janja Koren in Tone Turičnik. Povezovalca: Janja Koren in Marko Zupančič. Režija: Romana Krevh. Prenos: Samo Horvat s sodelavci.

ALENKA VALTL

Občinska revija otroških in mladinskih pevskih zborov občine Slovenj Gradec

Letošnja, že 25. revija, otroških in mladinskih zborov občine Slovenj Gradec je bila 20. maja v avli OŠ Miloša Zidanška v Šmartnem. Sodelovali so zbori iz Mislinje, Šmartna, Pameč in Slovenj Gradca, kot gost pa sta nastopila otroški pevski zbor OŠ A. Aškerc iz Titovega Velenja in dekliški oktet DPD "Svoboda" iz Borovnice pri Vrhniki.

Najprej so nastopili otroški pevski zbori, ki so s svojo prisrčnostjo navdušili številno občinstvo.

V Šmartnem deluje pevski zbor šele nekaj mesecev, a s petjem primernih skladb so dokazali, da bodo s pridnim delom dosegli še marsikaj.

Otroški in mlajši mladinski pevski zbor OŠ Slovenj Gradec, ki ju vodi tov. Ilijaševa, sta svoje pesmice popestrila s ploskanjem in drugimi gibi, ki so ponazarjali vsebino.

Otroški pevski zbor iz Titovega Velenja je navdušil z glasovno ubranostjo in polnozvočnostjo, katere je manjkalo zboroma iz Pameč in Mislinje. Mladinski pevski zbor iz Mislinje tarejo težave zaradi pogostega menjavanja pevovodij. Kvaliteta vsakega zbora raste z vztrajnim dolgotrajnejšim strokovnim delom.

Prvič se je našemu občinstvu predstavil dekliški oktet DPD "Svoboda" Borovnica pod vodstvom Viktorja Zadnika. Oktet deluje šele dve leti in letos so začeli pogostejše nastopati. Tovariš Leskovar se je odzval vabilu pevk in njihovega mentorja in je zanje napisal vrsto priredb predvsem narodnih pesmi. Tako je prišlo tudi do sodelovanja med dekliškim oktetom in mladinskim zborom OŠ Slovenj Gradec. Dekleta bodo letos nastopila še na kulturnih dnevih v Bistri pri Vrhniki in v Gonarsu.

Kot zadnji je nastopil mladinski zbor OŠ Slovenj Gradec, ki je po kvaliteti daleč prekašal vse ostale zборе.

Mladinska knjiga in kulturni utrip

Letošnje prvo polletje se je Mladinska knjiga Slovenj Gradec spet zelo aktivno vključila v kulturno dogajanje kraja, prireditve pa imajo vsekakor širši in trajnejši pomen. Tako ta ustanova znova dokazuje, kako je mogoče poslovno dejavnost povezati in dopolniti, celo več, preseči s kvalitetnimi kulturnimi dogodki.

Že januarja so v galerijskih prostorih knjigarne in papirnice odprli razstavo sodobne slovenske in jugoslovanske grafike in lončenih posod. Predvsem za slednje je bilo med kupci veliko zanimanja. V začetku marca se je v Mladinski knjigi mudil Bojan Križaj, naš najboljši smučar, in podpisoval knjigo, ki sta jo skupaj pripravila s Tonetom Vogrincem — Smučarska šola Bojana Križaja. Desetega marca so odprli razstavo oljnih podob primorskega slikarja Viktorja Birse iz Pirana. Razstava je med ljubitelji likovne umetnosti vzbudila široko zanimanje.

12. aprila sta Mladinska knjiga in literarni klub Slovenj Gradec v sodelovanju z Društvom slovenskih književnikov organizirala literarni večer v čast kongresa slovenskih komunistov. Nastopili so priznani slovenski književniki: pisateljica Mira Mihelič, pesnik Tone Pavček, pisatelj in pesnik Branko Hofman in pesnik Ervin Fritz. Oba nastopa — na srednji šoli Edvarda Kardelja je ustvarjalce poslušalo kakih 400 učencev, v umetnostnem paviljonu pa kakih 150 Slovenjgradčanov — sta bila prisrčna in nenavadno toplo doživljanje za nastopajoče kot poslušalce. Na željo so avtorji tudi podpisovali svoje knjige.

7. maja so odprli razstavo slik Barjanska zemlja na platnu slovenskega akademskega kiparja Toneta Lapajneteta iz Ljubljane. Izredno kvalitetna razstava je vzbudila veliko pozornost.

Tako spet velja poudariti, da kupci in ljubitelji likovne umetnosti zaupajo prodajni galeriji MK, kajti vse več je tistih, ki tukaj iščejo umetniška dela za najrazličnejše namene. In niso razočarani, saj galerija MK vedno vabi, velikokrat tudi ob sodelovanju Umetnostnega paviljona v svoje prostore kvalitetne in najkvalitetnejše avtorje.

Vsekakor si kulturnega utripa v našem mestu brez zavzetih prizadevanj MK ne moremo več misliti: to pa v prvi vrsti zaradi naravnosti, ki ji črta delovni obraz: prispevati s svojo redno in kulturno dejavnostjo h kulturni podobi kraja, krajine in ljudi in se boriti proti kiču in nekvaliteti. To je dragocen prispevek! Vreden zgled!

Zdaj pripravljamo razstavo likovnih del koroških ustvarjalcev!



Mlajši mladinski pevski zbor OŠ Slovenj Gradec pod vodstvom tov. Ilijaševe

ZVEZA KULTURNIH ORGANIZACIJ SLOVENIJE

razpisuje

v sodelovanju z družbenopolitičnimi skupnostmi in organizacijami v občinah, kjer bodo pripravili območna srečanja in zaključno srečanje, z organizatorji literarne kolonije v občini Lenart, republiško konferenco Zveze socialistične mladine Slovenije, republiškimi svetom Zveze sindikatov Slovenije, tednikom Mladina, revijo Antena, časopisom Kmečki glas in Društvom slovenskih pisateljev

11. SREČANJE PESNIKOV IN PISATELJEV ZAČETNIKOV

Območna srečanja bodo letos potekala od 15. septembra do 15. decembra 1982 in sicer jih bo devet: v Ptuj, Radovljici, Ljubljani (Moste Polje), Trebnjem, Tolminu, Titovem Velenju, Hrastniku, Slovenj Gradcu in Izoli.

K sodelovanju vabimo vse avtorje iz Slovenije, Slovence v drugih republikah, iz slovenskih zamejskih območij v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, ravno tako tudi avtorje, ki stalno ali začasno živijo in delajo v tujini.

Sodelujejo lahko avtorji, ki svojega dela — razen v samozaložbi še niso izdali v knjižni obliki. Pošljejo lahko:

- črtice, novele, romane, satire, humoreske, itd.,
- pesmi, epigrame, basni, aforizme,
- dramska besedila: dramske prizore, skeče, enodejanke, tragedije, groteske,
- filmske scenarije, scenarije za proslave itd.,
- kritiške prispevke, eseje z vseh področij umetnosti.

Tričlanske žirije (imenovala jih bosta organizator območnega srečanja in literarni odbor ZKOS) bodo na svojem območju izbrale najboljše avtorje za nastop na območnem srečanju in predlagale avtorje za sodelovanje na republiškem srečanju, ki bo februarja 1983.

Literarni odbor ZKOS ima pravico zadnjega izbora avtorjev za zaključno prireditev.

Območne žirije bodo svoje delo zaključile dva tedna pred dnem, ko bo organizirano območno srečanje. Organizatorji območnih srečanj pa morajo o tem obvestiti vse, ki so poslali prispevke, vsaj teden dni pred srečanjem.

Avtorji morajo svoje prispevke poslati napisane s pisalnim strojem v treh izvodih. Zraven morajo priložiti tudi zapečateni ovojnici s podatki: imenom, priimkom, točnim naslovom, izobrazbo, poklicem, starostjo in šifro.

Avtorji naj pošljejo prispevke najkasneje do 20. septembra 1982 na naslov: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Kidričeva 5, Ljubljana, za 11. srečanje pesnikov in pisateljev začetnikov.

Informacije lahko dobite po telefonu: 061/211 828 int. 18.

10. Obletnica sodelovanja z Gornjim Milanovcem

Medsebojno sodelovanje mladih iz Slovenj Gradca in Gornjega Milanovca slavi 10. obletnico. Četrtega maja letos so bili učenci OŠ "Franjo Vrunč" Slovenj Gradec gostje učencev OŠ "Dr. Ivo Ribar" v Gornjem Milanovcu. Srečanja so se udeležili mladinski pevski zbor, gledališka skupina, novinarji, fotografi, rokometarji in šahisti, ki so v štirih dneh predstavili svoje kulturne dosežke in se v športnih panogah pomerili z vrstniki iz Gornjega Milanovca, Kavadarcev in Splita. Ob tej priložnosti so bile izražene želje, da naj bi se v prihodnje odvijala medsebojna srečanja vsako leto v drugem mestu in tako poglobljali sodelovanje v okviru vseh republik in pokrajin.

Zares, hvaležno se je družiti z njimi!

TAKOVSKÉ NOVINE
(časopis SZDL občine Gornji Milanovac,
št. 545, 17. junij 1982)

Medsebojni obiski učencev so manifestacija bratstva, pa tudi izmenjava izkušenj, znanja in umetniškega doživljanja. Do sedaj se je med seboj obiskalo okrog 500 mladih iz naših dveh mest.

V preteklih desetih letih, od kar se je začelo sodelovanje Osnovnih šol Gornjega Milanovca in Osnovne šole "Franjo Vrunč" iz Slovenj Gradca, je v našem mestu pri svojih sošolcih prebivalo okrog 500 mladih Slovencev in prav toliko Gornjemilanovčanov v mestu Slovenj Gradec, kjer so preživeli po tri dni pri svojih gostiteljih. Mimo teh podatkov o sodelovanju in medsebojnih obiskih osnovnošolcev je potrebno poudariti, da so se v tem času doživela izjemna in nepozabna doživetja, da so se navezale družinske vezi, mladinska prijateljstva, zasebni obiski, dopisovanja... "Ni lepših, prijateljskih in prirodnejših srečanj, kot so srečanja med našimi pevskimi zbori. Naši medsebojni obiski pa niso samo manifestacije bratstva, ampak so prav tako tudi izmenjava izkušenj, znanja, izobraževanja in umetniškega doživljanja. Po Slovencih se zares lahko zgledujemo," omenjajo Gornjemilanovski učitelji glasbenega pouka.

Posebej je potrebno poudariti, da mladinski pevski zbor OŠ iz Slovenj Gradca deluje neprekinjeno od

leta 1945, da redno nastopa na šolskih in občinskih proslavah ter prireditvah. Uvršča se med najboljše pevske zборе na Koroškem in v Sloveniji. Redno sodeluje na republiških revijah, na festivalu "Kurirček" v Mariboru in na drugih mladinskih festivalih. V Celju je leta 1969 na zveznem tekmovanju mladinskih pevskih zborov dobil bronasto, letos pa srebrno plaketo. Omenjeni pevski zbor je nastopal v večjih mestih po Sloveniji, gostoval je v Avstriji (Celovec, Graz), v ČSSR in Italiji (Trst). Med svoje najlepše doživljaje prištevajo pevci zbora petje pred predsednikom Titom in tov. Kardeljem, ko sta obiskala Slovenj Gradec in sodelovanje na proslavi ob 40-letnici vstaje v Ljubljani leta 1981.

O MPZ smo doslej prebrali najboljše strokovne ocene, v katerih se poudarja kvaliteta izvajanja zahtevnih pevskih kompozicij, ki jih zbor obvladuje z lahkoto, šarmom in mladostnim entuziazmom. Tudi v Gornjem Milanovcu opažajo, da se ta zbor ne more zamisliti brez izrednega glasbenega pedagoga Jožeta Leskovarja, ki je že od začetka glavni nosilec medsebojnega sodelovanja med šolami in pevskimi zbori. Čeprav se z novimi generacijami učencev zbor vedno dopolnjuje oz. menja (kar pomeni precejšnjo breme glasbenikom), se pri Jožetu Leskovarju tega skoraj ne opazi. On ima vselej primeren in prijeten odnos do učencev, pevci pa vračajo s petjem, ki je prežeto z veliko ljubeznijo in veseljem in skupaj dobivajo pohvale vseh. Podobno je opazila tudi publika v Gornjem Milanovcu skupaj z glasbeniki in domačimi pevci.

Ob desetletnem sodelovanju s člani in organizatorji MPZ iz Slovenj Gradca (zadnji nastop so imeli pevci na Hribu miru in na reviji Mladost - veselje), smo slišali s strani Gornjemilanovčanov tudi to: ZARES, HVALEŽNO SE JE DRUŽITI Z NJIMI!

M.P.
Prevod: Niko R. Kolar

Vrunčevo priznanje mladinskemu zboru

SLOVENJ GRADEC — Ob dnevu prosvetnih delavcev občine Slov. Gradec (11. 6. 1982), so pevci mladinskega pevskega zbora slovenjgraške Osnovne šole Franjo Vrunč prejeli Vrunčevo priznanje občinske izobraževalne skupnosti. Mladi pevci so imeli letos izredno bogato in pestro koncertno sezono, saj so izvedli kar osem samostojnih celovečernih koncertov. Poleg sodelovanja na domačih kulturnih prireditvah so gostovali tudi v Titovem Velenju, Št. Vidu v Podjuni, Nabrežini pri Trstu, na Vrhniki in v Gornjem Milanovcu.



Mladinski pevski zbor OŠ Slovenj Gradec pod vodstvom tov. Leskovarja

I. Mednarodni festival industrijskega, obrtnega in etnografskega amaterskega filma

PREVALJE, 8. in 9. maja 1982

Organizacijski odbor:

Predsednik: Heli Podgoršek. Člani: Ludvik Cigler, Stanko Cigler, Rudi Čretnik, Jože Hober, Miro Konečnik, Emil Mlakar, Ignac Mlakar, Mirko Muri, Silvo Pečnik, Adi Potočnik, Ciril Rupar, Gašper Starc, Vili Veler, Alojz Veler.

ŽIRIJA:

Stanka Godnič, Tone Frelj, Miroslav Petrovič, ing. Mitja Šipek, Naško Križnar, Emil Mlakar, Reinhold Tscheck.

STANKA GODNIČ

Od hlebca do knjige

Lani, priznam, sem bila v dvomih. Letos verjamem in vesela sem tega. Ko ste nas namreč lani povabili na Prevalje k prvemu ocenjevanju ljubiteljskih filmov, ki razmišljajo o delu, takšnem, kakršno je bilo nekoč in kakršno je danes, preprosto nisem verjela, da bo moč to lepo misel tako kmalu ponoviti in jo tako spodbudno razširiti v mednarodni krog.

Brez velike zavzetosti se to ne bi moglo zgoditi — za to gre pohvala Koroškemu kinoklubu Prevalje. Prav tako se ne bi moglo to zgoditi, če ne bi bila pri nas in pri sosedih živa, spoštovana misel na delo, na trud, na tisto prvinsko povezanost človeka z zemljo, ki povzdigne v doživetje hlebec svežega kruha. Zanimivo je, da to sporočilo ni prišlo od tam, kjer je žito kaj lahko pridelovati, z ravnin, temveč s hribovskih predelov tostran in onkraj meje. Pohvalila bi rada festivalsko misel, ki se zaveda, da je sleherni delovni proces del človekovega vsakdana, njegovega okolja, in je zato dodala delovnemu še etnološki film. Prav v tej zvrsti smo dobili ocenjevalci razveseljive rezultate.

V prihodnje pa velja nekaj razmisliti — predvsem o razpisih za udeležbo na festivalu, ki so bili letos mogoče malce nejasni in so prinesli filme, s katerimi ne bi mogli obogatiti vsebine festivala. Težko je članu žirije izločiti delo, ki kaže vrhunsko ljubiteljsko znanje zato, ker zanj v vsebinski usmeritvi prireditve ni prostora.

In še nekaj se vprašujem: zakaj je delo samo kruh, samo glinasti vrč, samo podkev? Zakaj ga pojmuje mo tako dobesedno kot ročno delo?

Ali ni knjiga, ki nastane izpod peresa pisatelja, prav tako dragocen rezultat delovnega truda? Ali pa sklep delegata, ki daje svoj glas za razvoj naslednjih let, ki zagotovo ni nastal na pamet, z mehničnim dviganjem roke, temveč po tehtnem premisleku? Ali ni učiteljica, ki vpelje otroka v veliki vrtiljak pisane besede, prav takšna mojsterica, kot je lončar ob svojem kolesu?

Spoznati delo pomeni spoznavati svet, v katerem živimo. V njem ohranjamo kot spomin folklorna sporočila, v njem iščemo plemenito znanje izumirajočih obrti, v njem se žal velikokrat zastonj sprašujemo o človeku, ki ga je prekrila sodobna tehnizacija proizvodnje; vse to so lepo povedali prevaljski filmi, ki se predstavljajo te dni. Le to jim želim, da bi se še večkrat (kot so se sicer tudi že letos) zazrli v človeka, ki ustvarja, ne samo v njegov proizvod.

TONE FRELIH

Razmišljanje enega od članov žirije

I. mednarodni festival amaterskega industrijskega, obrtnega in etnološkega filma na Prevaljah je zagotovo koristna popestritev našega ljubiteljskega dogajanja na področju filma. Pa tudi številne prijave iz 8. držav kažejo, da so tovrstni žanri v amaterski filmski dejavnosti živo prisotni. Mnogokrat celo bolj kot v profesionalnih kinematografijah. Jugoslovanska je že tak primer.

Kaj nam kaže letošnja festivalska bera na Prevaljah? Predvsem to, da vsi skupaj nismo čisto natanko vedeli, kaj se skriva za žanri, kot so industrijski, obrtni ali etnološki filmi.

Po pregledu vseh prispelih filmov lahko zapišemo, da smo največ razočaranja doživeli v sekciji industrijskega filma. Vsem filmov tega žanra se izrazito močno pozna, da so naročeni. In da je naročnik imel čisto določene zahteve in pa tudi dovolj pragmatične namene s filmom. Zato je v teh filmih (skorajda vsi so pravzaprav prišli iz Avstrije) vse premalo prisoten človek, ustvarjalec. Tu mislim na eni strani na ustvarjalca določenega industrijskega procesa, na drugi strani pa na filmskega ustvarjalca, avtorja, ki bi moral s svojimi očmi in svojim pristopom obogatiti suhoparno in včasih tudi dolgočasno industrijsko panogo. Resda je prav to zadnje najtežje, je pa tudi res, da se samo tako kreativno predstavi vsak avtor. Zatorej skromna misel — tudi v industrijskem filmu moramo prepoznati njegovega avtorja z njegovim odnosom do stvari, ki jo filmsko prikazuje.

Obrtni film kot festivalska celota nam je nudil več izjemnih zadovoljstev. V večini teh filmov vidimo premišljeno izbrane teme (o svečarjih, izdelovalcu violin, prevaljskem steklarju, vitražerju, draguljarju, etc.). Filmski avtorji so vedeli, kaj je s filmsko kamero možno pokazati, njene objektivne so vedno usmerjali v zanimive procese, atraktivne detajle, izpuščali so dolgočasna opravila, zato so več časa lahko posvetili neznanemu, malokdaj vidnemu.

Ti filmski avtorji so kot filigranski mojstri gradili svoje filmske pripovedi in v teh posnetkih je čutili veliko ljubezni do dela. Ne samo tistega, ki izginja, temveč do tistega, ki ga vse premalo poznamo, pa je vse naokrog nas.

S stvarmi, ki izginjajo, z opravili, ki so jih poznali še naši očetje, z življenjem našim dedov pa se ukvarjajo etnološki filmi. Tudi teh je na festivalu kar lepo število, vsi tisti, ki pa mislijo, da je tudi v vsakem sodobnem filmu nekaj etnološkega, so sploh lahko zadovoljni s festivalskimi filmi. Priznajmo, najboljša selekcija etnoloških filmov prihaja iz avstrijskih klubov. Kot nekakšen opomin bi nam to moralo biti, saj nam kaže, kako zavzeto se naši sosedje lotevajo prikazovati njihovo polpreteklo pa tudi trenutno življenje. Mi smo nekoliko bolj malomarni do te tematike. Verjetno se ne zavedamo, da nam bo zelo hitro zmanjkalo priložnosti, da bi na filmski trak zabeležili nekakšne etnološke dokumente. Čas beži, starine odrivamo v kot, preteklost nas vse manj zanima, ne zavedamo pa se, da s tem izginja tudi narodova identiteta.

Ne pozabimo, da se do te identitete nismo prav lahko in v kratkem času dokopali.

Če nas prevaljski filmski festival opominja na to, je storil veliko. Vse od tu naprej moramo storiti mi vsi.

NAŠKA KRIŽNAR

Amaterski film in etnologija

Prevaljski festival z novo tematsko usmeritvijo — etnologijo, odpira amaterskemu filmskemu ustvarjanju novo žanrsko področje, ki smo ga doslej srečevali le kot slučajno prvino dokumentarnega filma.

Odločitev, da filmski amater zavestno usmeri svojo kreativnost na etnološke teme, zasluži nekaj besed o osnovnih postavkah etnološkega filma in možnih različicah tega filma, ki jih ni malo. Etnologija je veda o ljudski kulturi in o načinu življenja različnih socialnih slojev v različnih zgodovinskih obdobjih in v sedanosti. Njeno zanimanje sega torej preko kmečkih, rokodelskih in drugih starosvetnosti, saj se te le ilustracije človekovega širšega kulturnega okolja, v središču katerega je vedno človek in njegovo vedenje. Film je za etnologijo dokumentacijsko sredstvo, s katerim bodočim preučevalcem ohranja človeka, njegovo delovanje in njegovo kulturno okolje, kot nekakšno družbeno vsebino našega časa. Materialno kulturo in določene tehnične postopke vedno lahko rekonstruiramo, človekovega gibanja, govorjenja in mišljenja pa ne. Za dober etnološki film je torej potrebno poznavanje okolja, pridobljenega s pomočjo strokovnih etnoloških informacij ali iz lastnih izkušenj, zlasti če gre za domače okolje, in seveda poznavanje filmskega medija po tehnični in izrazni plati. Različni tipi etnološkega filma nastajajo s spreminjanjem deležev obeh omenjenih kvalit — strokovne in filmske. Osnovni tip etnološkega filma je groba dokumentacija opisnega značaja, brez večjih režiserjevih intervencij v montaži, dramaturgiji, glasbeni opremi, itd. Tudi snemalec se trudi, da bi ujel dogajanje v naravni osvetljavi, z ambientalnimi zvoki. Ta tip filma ni mamljiv za cineasta-amaterja, ker z njim ne more zadovoljiti večjih avtorskih ambicij, za etnologijo pa je čisto dokumentarni pristop največja dragocenost. Nasprotje grobega dokumenta bi bil tip etnološkega filma, pri katerem vzame cineast ljudsko-kulturno temo samo za izhodišče in jo poljubno filmsko nagradi, podobno kot igrani film po literarni predlogi nagradi literarni tekst. Tak filmski pristop je že bolj zanimiv za cineasta, medtem ko je za etnologijo manj povedan. Med omenjenima skrajnima tipoma etnološkega filma so možne številne variante z mešanjem obeh pristopov.

Na letošnjem prevaljskem festivalu so zastopani številni primeri vmesnih tipov etnološkega filma, skrajnih možnosti se ni poslužil nobeden od avtorjev.

Nagrado Slovenskega etnološkega društva za najboljši film na etnološko temo je prejel film SRBSKA SLAVA, ki ga odlikuje uporaba dokumentarnega pristopa s sliko in tonom, ter nevsiljiva cineastična intervencija, ki ne krni etnološkega značaja filmskega pristopa, potencira pa sporočilnost ključne ideje filma. Avtor je s svojim filmom ujel prelomni trenutek "neke" tradicijske prakse, ki se pred našimi očmi spreminja iz zavestne družinsko-religiozne šege v formalni ritualni obrazec.

Priznanje Slovenskega etnološkega društva je prejel jubilejni film DOMAČA NALOGA, v katerem je avtor posrečeno uporabil 20 let staro filmsko dokumentacijo ljudskega praznika za ganljivo sporočanje tradicije kulturne dediščine mlajšim rodovom, kar je tudi dejanska (scenaristična) zgodba tega filma.

Ing. MITJA ŠIPEK

Amaterski film - poslanec kulture

Letos smo si ogledali preko 80 amaterskih filmov s področja industrije, obrti in etnologije. Razen nepričakovano velikega števila tekmovalcev, je letošnje leto prijavljenih veliko število inozemskih avtorjev, med njimi posebno veliko število iz Avstrije in Češke, videli pa smo tudi bolgarske, romunske, italijanske in švicarske izdelke.

Kakšna priznanja so si priborili je manj pomembno, bolj važno je, da so Prevalje postala mednarodna arena amaterskega filma s tega področja in ne slučajno, saj se je domači klub vzorno potrudil, da je delo kljub velikemu številu prijavljenih filmov potekalo brez težav.

Predstavljene filme smo gledali z različnimi očmi, eni kot tehniki, drugi kot etnologi in tretji kot cineasti.

Nihče pa ni mogel mimo občutka, da je večina avtorjev vpletala vanje človeka s čustvom in srcem. Tako so se prepletali prizori od čisto hladnih tehničnih do skrajno intimnih človeških in morda so ti slednji celo prevladali.

To pa pomeni, da človekovo snovanje nikakor ni snovanje robota in misel računalnika, temveč je ostalo človeško. Še čisto mehanska roka robota je tipala za človekovo prvobitno poslanstvo — biti človek.

Največja vrednost vseh filmov je prav v tem, da skušajo ukrotiti to neusmiljeno vsakdanjost, ki hlata po človeških dušah in jih skuša osvojiti, mehanizirati in izničiti v mrtvo materijo. Prav v vseh je čutiti večni boj za obstanek človeka z vsemi človeškimi lastnostmi, boj, ki je brezobziren, pa vendar usmerjen k iskanju dobrega, pravičnega in človeškega. Stara kovačija se bori z moderno NC-tko, bije na videz brezupen boj, zaostaja daleč za njo, pa vendar izide kot zmagovalec, vsaj v utrujenih očeh starega kovača in vsi smo zaploskali njemu in ne robotu.

Srčna izpoved jedrark v grozljivem okolju stare livarne prizadene mnogo bolj, kot veličastna parada steklenic, ki drvi skozi moderno linijo v neznano, brez cilja, v pozabo.

Sicer pa — kam pelje človekova pot? Mar ne mehaniziramo zato, da bomo izrinjeni s površja zemlje, saj je naša zmogljivost v primerjavi z roboti in računalniki ničeva. To ni prava pot? Tehnika naj služi človeku in ne človek-tehniki. To je moto vsega festivala tega filma. Skoraj vsi filmi so se namenili prikazati dosežke tehnike, toda preden se je avtor prav zavedel, je že pripovedoval zgodbo o človeku in njegovo življenje, stroj je ostal le še kulisa. Moč duha, kultura — njegova zibelka, tradicija njegov ponos, sporočilo mladim — njegova neumrljivost, to so bile prvine amaterskega filma in tudi njegova kvaliteta.

Film, pa če je še tako preprost in s tresočo roko posnet, vendar se je porodil v srcu, je silna kulturna manifestacija in če tudi je brez besed, globoko v podzvesti gledalcev poraja vprašanja in gledalec nanje brez besed globoko občuteno odgovarja. Sam je postal glasnik lepote, glasnik kulture svojega naroda. Siti smo besed, večnih besed brez vsebin, zato so filmi, onemeli in pripovedovali, ob spremljavi glasbe, človek zdravi se, nisi sam, družba te potrebuje, del nje si bil, si danes in vedno bo tako, toda le, če boš ostal ČLOVEK!



Prispeli filmi:

JUGOSLAVIJA

FKK "IGMAN" KONJIC:

1. "At", avtorja: Šimunović Darko in Čežez Velibor

KINO KLUB MARIBOR:

1. "Na tekočem traku", avtor: Franc Kopic

FKK LT EMO CELJE:

1. "Obsojeni" avtor: Mišo Čoh

KINO SEKCIJA "GORAN" OSNOVNE ŠOLE "I.G. KOVAČIČ" DJAKOVO:

1. "Uspomena moga dide", avtorji: filmska skupina

FOTO KINO KLUB DJAKOVO:

1. "Ugljenari", avtor: Viktor Pranjković
2. "Medvjedi", avtor: Željko Germovšek
3. "Put licitarskog srca", avtor: Antun Gvozdanović
4. "Šišanje", avtor: Andjelko Tajfl
5. "Jedan dlan za dan", avtor: Željko Rogina

KINO KLUB "ZLATNA DOLINA" OSNOVNE ŠOLE PLETERNICA:

1. "Potkivanje", avtor: Sanja Rotar
2. "Na lončarskom kolu", avtor: Mirko Šarić

FOTO KINO KLUB TITOGRAĐ:

1. "Uprkos vremenu", avtor: Matrović Momir

KINO KLUB RAVNA GORA:

1. "Oteto zaboravu", avtor: Željko Sklenar

KINO KLUB "GIMNAZIJA" SLAVONSKA POŽEGA:

1. "Kola", avtorji: Ljiljana Barkić, Ljiljana Bijelić, Zdenka Geber

FILMSKI KLUB "TOMO KRIŽNAR" TRŽIČ:

1. "Šušarska nedelja", avtorja: Janez Mayer in Jože Perko

KINO KLUB "BOŠNJAK ERNEST" SOMBOR:

1. "Tkalje", avtor: Vladimir Sabadoš
2. "Ne radno vreme", avtor: Vladimir Sabadoš

FKK "MAVRICA" RADOMLJE:

1. "Nadležno bogastvo", avtor: Matija Kosmač
2. "Praznik v gorica", avtor: Franc Urankar
3. "Nočno življenje", avtorja: Janez Kosmač in Karel Steiner

FKK "JANEZ PUHAR" SEKCIJA ISKRA KRANJ:

1. "P 202 759", avtor: Pihlar-Šenk Franc
2. "Vigenc Vice", avtor: Franc Pihlar

KINO KLUB DUPLJE:

1. "Uporni sinovi", avtor: Zvone Balantič
2. "Vasovalec", avtor: Zvone Balantič

KINO KLUB "MURSA" OSIJEK:

1. "Seosko dvorište anno domini 1976", avtor: Vinko Milinković
2. "Tkalja", avtor: Vinko Milinković
3. "Peku čiče rakiju", avtor: Vinko Milinković

KINO KLUB OSNOVNE ŠOLE "BIČEVJE LJUBLJANA":

1. "Klinici", avtor: Zgonc Saša

MINIFILM LJUBLJANA:

1. "Srbska slava", avtorja: Janez Peče in Nada Ristivojevič
2. "Onkraj Mure", avtor: Janez Perdiga
3. "Ohridski biseri", avtor: Janez Peče
4. "Ceremonial našega sela", avtor: Ložič Štefan
5. "Porazdeljena obdelava podatkov", avtorja: Goran Schmidt in Janez Peče

KOROŠKI KINOKLUB PREVALJE:

1. "Cokle", avtorja: Cigler Stanko in Konečnik Miro
2. "Miniature", avtorja: Cigler Ludvik in Cigler Stanko

3. "Zotlerija", avtor: Vili Veler
4. "Kovač", avtorja: Pečnik Silvo in Cigler Stanko
5. "Grand prix", avtor: Mirko Muri
6. "Punčka iz cunj", avtor: Konečnik Mirko ml.
7. "Ziljsko števnanje", avtor: Rupar Ciril
8. "Domača naloga", avtor: Zdravko Vezjak

ČEHOSLOVAŠKA

FILMSTUDIO MEZ MOHELNICE:

1. "The Stairs do not lead into Heaven", avtor: Josef Kapl
2. "100 000 Flaschen", avtor: Josef Kapl

ZBROJOVKA BRNO:

1. "Julie", avtor: Stanislav Hlavička
2. "Lidské vztahy", avtor: Neli Abadžieva-Sofia

PB "ZKG BRNO":

1. "Návštěvy ve mlyně", avtor: ing. Jan Sichler
2. "Čas leta", avtor: ing. Jan Sichler

FOTOKLUB PŘEROVSKÉ STROJÍRNÝ PŘEROV:

1. "Vstavejte masky", avtor: Jan Kučera

KFA BRNO:

1. "Kalamajka", avtorja: dr. Ludek Skala, ing. Zdenek Moravec

UJEZDU U BRNA:

1. "Človek", avtor: Křivý Jan

AVSTRIJA

FILM — VIDEO KLUB VILLACH:

1. "Ein Lack entsteht", avtor: Reinhold Tscheck
2. "Bergbauer im Lasachtal", avtor: Leo Koutny

FILMKLUB SPITAL:

1. "Butterruhren", avtor: Gerald Kubitschke
2. "Eine Brücke entsteht — Am Beispiel L-34 Teurnautobahn", avtor: Herbert Traschitzker
3. "Bergbauernbrot", avtor: Herbert Schmölzer

BSV — VOITH ST. PÖLTEN:

1. "Scheibser Keramik", avtor: Herbert Hörmann
2. "Aluminium von Teich", avtor: Herbert Hörmann
3. "N.C. Technik", avtor: Erich Wurzer

IGFA LINE:

1. "SBL Hafen Linz", avtor: Fritz Manseer
2. "Formen Farben Ornamente", avtor: Jo Frima

GRAZER SCHMALFILMKLUB GRAZ:

1. "Vom Baum zum Mast", avtor: ing. Vinzenz Schwab
2. "Beim Kohlenbrenner", avtor: ing. Vinzenz Schwab
3. "Gestaltetes Holz", avtor: Eder Irmtraut
4. "Auge ohne Licht", avtor: Josef Hödl

STEIRISCHER SFC GRAZ:

1. "Ziehen, giesen, rollen", avtor: Georg Preining
2. "Des Maister's werk", avtor: Baumgartner Alexander
3. "Vom Gold zum Juwel", avtor: Alber Moor

FILMKREIS JUDENBURG:

1. "Freitag 29. Dezember", avtor: Wolfgang Strele

WKG — FILMKLUB RADENTHEIM

1. "Unser täglich Brot", avtor: Volker Winkler
2. "Eines meiner Hobbys", avtor: Gerhard Scheiber

BOLGARIJA

KINOKLUB DNA U OBSK PLOVDIV:

1. "Bagri ot sljnceto", avtor: Asen Tihov
3. "Kaloferski danteli", avtor: Todor Vasev
3. "Ulica strmna", avtor: Donka Bakrdisijeva in kolektiv
4. "Srcarki", avtor: kolektivni film

KINOKLUB ORFEI SMOLLIAN:

1. "S poriva na serceto", avtorji: T. Marinov, P. Kostadinov, D. Danchev, N. Marinova, P. Ivanov
2. "Ot izvora", avtorji: A. Sarandaljev, V. Dimitrov, V. Janakiev, R. Milenkova, P. Ivanov

ITALIJA

NAPOLI:

1. "Agghiacciante", avtor: Enzo Casale
2. "Passi ne vuoto", avtor: Enzo Casale

Š V I C A

**BUND SCHWEIZ FILMAMATEURE-
ROMANSHORN:**

1. "Code 9999", avtor: Hans Lippuner

Z. R. N E M Č I J A

**BUND DEUTSCHER FILMAMATEURE:
BERLIN WEST:**

1. "Die Türme verfallen", avtor: Eberhard Almers

BAD HOMBURG:

1. "River Runner", avtorja: Anni in Heinz Wehrheim

R O M U N I J A

ZBOINA FILM FOCSANI:

1. "Arborele din chiricari", avtor: Constancin Balaci
2. "Nepoata si cele 420 fuse", avtor: Constancin Balaci

POROČILO ŽIRIJE:

Grand prix in zlato plaketo za najboljši film festivala prejme film:

"SRCARKI"

Skupine avtorjev iz Plovdiva — Bolgarija.

Zlato plaketo prejme film:

"100 00 FLASCHEN"

Avtor: Josef Kapl, Mohelnice — ČSSR

Srebrno plaketo prejmeta filma:

"ZIEHEN, GIESEN, ROLLEN"

Avtor: Georg Preining, Graz — Avstrija

"BERGBAUERNBROT"

Avtor: Herbert Schmolzer, Spittal — Avstrija

Bronasto plaketo prejmejo filmi:

"MINIATURE"

Avtorja: Cigler Ludvik in Cigler Stanko — Prevalje

— Jugoslavija"

"CODE 9999"

Avtor: Hans Lippuner, Romanshorn — Švica

"ALUMINIUM VON TEICH"

Avtor: Herbert Hormann, St. Pölten — Avstrija

Zlato plaketo za najboljšo idejo prejme film:

"NOČNO ŽIVLJENJE"

Avtorja: Janez Kosmač in Karel Steiner — Radomlje — Jugoslavija

Zlato plaketo za najboljšo režijo prejme film:

"BERGBAUER IM LESACHTAL"

Avtor: Leo Koutny, Villach — Avstrija

Zlato plaketo za najboljšo kamero prejme film:

"FORMEN FARBEN ORNAMENTE"

Avtor: Jo Frima, Linz — Avstrija, Fritz Manseer

Zlato plaketo za najboljšo montažo prejme film:

"SBL Hafen Linz"

Avtor: Fritz Manseer, Linz — Avstrija

Zlato plaketo za najboljši ton prejme film:

"THE STAIRS DO NOT LEAD INTO HEAVEN"

Avtor: Josef Kapl, Mohelnice — ČSSR

V zvrsti pionirskega filma se zaradi malega števila filmov nagrade ne podelijo, vendar pa prejmejo vsi klubi in avtorji pionirskega filma posebno priznanje, kar žirija smatra kot vzpodbudo za nadaljnje delo.

Posebne nagrade:

Posebno nagrado za film, ki najbolje prikazuje ljudsko kulturo, podeljuje Slovensko etnološko društvo filmu:

"SRBSKA SLAVA"

Avtorja: Janez Peče in Nada Ristivojevič, Minifilm Ljubljana — Jugoslavija

Slovensko etnološko društvo izreka posebno priznanje filmu:

"DOMAČA NALOGA"

Avtor: Zdravko Vezjak, Koroški kinoklub Prevalje — Jugoslavija

Posebno nagrado za najboljši film s področja obrti podeljuje Obrtno združenje Ravne na Koroškem filmu:

"ZOTLERIJA"

Avtor: Vili Veler, Koroški kinoklub Prevalje — Jugoslavija

Posebno nagrado za film, ki na najbolj human način prikazuje človeka, njegovo delo in okolje podeljuje Skupščina občine Ravne na Koroškem filmu:

"COKLE"

Avtorja: Cigler Stanko in Konečnik Miro, Koroški kinoklub Prevalje — Jugoslavija

Posebno priznanje filmu, ki najbolje prikazuje določen delovni proces podeljuje Železarna Ravne na Koroškem filmu:

"VOM GOLD ZUM JUWEL"

Avtor: Albert Morr, Steirischer SFC Graz — Avstrija

Posebno priznanje za film, ki najbolje prikazuje delo in dejavnost mladih podeljuje Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije Ravne na Koroškem filmu:

"KLINCI"

Avtor: Zgonc Saša, Kino klub Osnovne šole Bičevje, Ljubljana — Jugoslavija

Posebno nagrado za najboljšo selekcijo filmov na festivalu podeljuje Zveza kulturnih organizacij Ravne na Koroškem.

Podelita se dve enakovredni nagradi in sicer:

"Koroški kinoklub Prevalje" najboljša jugoslovanska selekcija

"Steirischer SFC Graz" najboljša tuja selekcija

Posebna nagrada za film, ki najbolj prikazuje delavca — samoupravljalca se ne podeli, ke ni primerne ga filma.

V ocenjevanju filmov je žirija upoštevala film "Ein Lack Entsteht" avtorja Reinholda Tschecka iz Villacha — Avstrija. Ker pa je avtor filma član žirije, ni mogel prejeti uradnega priznanja, zato je žirija sklenila, da avtorju izreče in podeli posebno častno priznanje za njegov inventiven prikaz tehnološkega procesa.

(Govor KARLA KORDEŽA, predsednika, ZKO Titovo Velenje, v Slovenj Gradcu, dne 16. 4. 1982)

ŠALEŠKA DOLINA V PESMI, SLIKI IN BESEDI

Znova radi prihajamo v Slovenj Gradec, ki ima tako lep, svojski in plemenit obraz. Da, tudi mesto ima svoje lice in v njem so lahko svojske črte in gube pa jasne, zvedave in odprte oči.

Tov. Bogdan Pogačnik je vam, prebivalcem Slovenj Gradca, pred leti v pozdrav zapisal, da je na tisoče podobnih mestec na svetu, vendar pa ima vaše poseben in izjemen vpliv — od tod se širijo k drugim narodom in od njih k vam kulturne poslanice z željo po mirnem sožitju in skupnem ustvarjanju.

Vaše kulturno delo cenimo in spoštujemo in oberoč jemljemo iz bogate kulturne kašče, v kateri hranite vaše kulturno imetje.

Odmev vašega dela sega tja čez mejo, ne le na slovensko Koroško in čez jezikovno mejo v sosednjo Avstrijo, temveč naprej v svet, ki je ali naj bi bil svet združenih narodov.

Kako nenavadno bi torej bilo, če bi mi, ki smo sosedje, sedeli vsak za svojim zapečkom in si ne bi podajali rok v pozdrav, da jih ne bi stisnili še krepkeje za dogovor o tesnejšem sodelovanju.

Naši likovni ustvarjalci (ljubitelji) podarjajo nekaj svojih del otroškemu oddelku vaše (smem reči) naše bolnice.

Zahvaljujemo se jim.

Že več kot deset let razstavljajo otroci, ki ležijo v bolniških posteljah slovenjegraške bolnice, v osnovni šoli K.D. Kajuha v Šoštanju. To je galerija najmlajših likovnih ustvarjalcev, v kateri vsako leto razstavlja okrog 100 šol in blizu 400 deklic in dečkov, starih od 7 do 14. let. Dela otrok, ki se zdravijo v tej bolnici, so vsako leto lepo sprejeta in mnoga so razstavljeni in objavljena v likovnih katalogih. Tov. Breda Celcer, njihova učiteljica, pa sodi med najuspešnejše učitelje likovne vzgoje na Slovenskem.

Občudujemo ustvarjanje v bolniški postelji, le to premaguje dolgočasje in strah, je bližnjica k ozdravljenju.

Trdim, da je le navidez čudna in nenavadna misel, da ni in ne more biti ozkih in utesnjujočih meja med bolnico in galerijo, med zdravstveno in kulturno ustanovo ali med delom in kulturo.

Iz prav te bolnice je stopil na plan umetnik Tisnikar, najprej v vašo galerijo, razstavljal je tudi v Titovem Velenju in drugod, doma in v svetu.

Ko ugasnejo luči vaše galerije in vratar utrujeno zapira duri, se prižigajo luči bolnice in prenekatero okno sveti v noč vse do zore. To so luči človeško toplih, kulturnih vezi med ljudmi.

V naši galeriji je razstavljal umetnik Pečko, mož, ki sodi k pionirjem vašega kulturnega ustvarjanja in edinstvenega vzpona, mož, ki je izjemno zvest nalogi, ki mu je življenjski cilj.

Ob letošnjem 8. marcu so se v središču Šaleške doline že petindvajsetič srečali otroški in mladinski pevski zbori. Mnogo let so bili njihovi gostje tudi mladi slovenjegraški pevci in vaš odličen glasbeni pedagog in zborovodja tov. Leskovar.

Nismo torej živeli vsaksebi. Mnogi naši ljudje obiskujejo razstave v Slovenj Gradcu, posebej razstavo domače in umetne obrti, ki vzpodbuja k ustvarjalnemu delu mnoge ljudi.

Zahvaljujemo se vam za vaše delo, z njim ste v veliki meri dokazali, da naš, čeprav majhen narod, ne more imeti le enega samega samcatega kulturnega središča.

Sežimo si še krepkeje v dlani, bodimo še boljši sosedje, odpirajmo duri vsemu, kar je lepo — kulturno.

Občinski zvezi kulturnih organizacij in občinski kulturni skupnosti Slovenj Gradec se iskreno zahvalujemo za pomoč in sodelovanje ob nocojšnji prireditvi.





Anton Repnik:
Golob miru,
olje, 1966

IVAN GAMS

Še o občini Slovenj Gradec v krajevnem leksikonu Slovenije

Iz starega pravila "Nič ni takega, kar ne bi moglo biti še boljše in nič takega, kar ne bi moglo biti še slabše, ni izvzet tudi opis slovenjegraške občine in njenih naselij v 4. knjigi Krajevnega leksikona Slovenije (Ljubljana 1980, v bodoče enostavno: Leksikon). S tega stališča se je treba tov. Frančku Lasbaherju zahvaliti za pripombe, kako bi se dalo opis izboljšati. Njegove pripombe so izšle v zadnji številki Odsevanj. Čutim potrebo, da pojasnim, zakaj v Leksikonu ni vedno zapisano tako, kot recenzent želi. Ker je revija namenjena predvsem kulturi in prosveti, bom kratek. Predvsem ne bi razpredal, če je in kako hud je prekršek, ko je neko ime zapisano domače in ne z uradnim imenom, ki se, žal, čisto spreminja (na primer Gozdna uprava za TOZS Lesna, radijska postaja za Koroški radio Slovenj Gradec).

Povsem soglašam s kritikom, da je vrsta podatkov iz Leksikona zastarelih. Kritik najbrž marsičesa ne bi zapisal, če bi vedel, da so se morali po zahtevi urednika Leksikona vsi podatki nanašati na leto pričetka zbiranja podatkov, to je za slovenjegraško občino v glavnem v letu 1977 ali 1978. Res je, nekaj sem uspel modernizirati med korekturami, vendar bolj ilegalno. Kritika preseneča zastarel podatek, da ima Slovenj Gradec samo 4195 prebivalcev. Lahko bi se jezil pri vseh krajih, kajti tabela se zaključuje povsod s popisom l. 1971. S tem nisem bil zadovoljen tudi sam in sem pripisal pri krajih najnovejše podatke a jih uredništvo zaradi enotnega principa vse knjige ni upoštevalo. Priznam, ob sedanji formulaciji ima kritik prav, da nad tisoč prebivalcev nimata samo Stari trg in Šmartno (stran 496). Pri tem ni bilo mišljeno celo naselje, temveč samo strnjeno naselje. To pa je v primeru Mislinje samo del pri Šentlenartu, ki ne šteje tisoč prebivalcev. Žal ta misel ni bila izražena dovolj jasno, smisel moje navedbe je bil, opozoriti, kako izrazito središče občine je slovenjegraško mesto. Jože Koropec v svoji razpravi Srednjeveško gospodarstvo Slovenj Gradec (ČZN, 49, 1978, 1) pravi, da se pred stoletji, zato v okoliških krajih ni razvilo kaj prida obrti. V dobi industrializacije in urbanizacije so se zato počasi razvijali centralni kraji nižjega reda. Prav lani in letos se je stanje v Šmartnem, Mislinji in Podgorju v tem oziru nekoliko popravilo, čeprav še ni zadovoljivo.

Precej Lasbaherjevih pripomb gre na račun izpuščenih pomembnih osebnosti, med drugimi tudi znanega revolucionarja Zdravka Franca. Osebnost se s temi pripombami strinjam. Moram pa opozoriti na prvo stran Leksikona, kjer je napisano, kdo je napisal poglavja o naprednem delavskem gibanju in pomembnih dogodkih iz NOB, kdo o spomenikih NOB, zgodovini šol in o pomembnih domačinih in to za vse kraje Leksikona in ne samo za Slovenj Gradec. Ti pisci bi bili poklicani, da na kritiko odgovorijo. Po logiki, ki je meni nerazumljiva, so pod vsakem krajem stavili le kratice glavnega sodelavca. Kriv sem toliko, ker sem za to pri čitanju korektur zvedel in nisem dovolj vztrajal na popravkih. Priznati moram, da mi niso bila znani kriteriji, po katerih so izbirali pomembne osebnosti krajev in zato bi mi bilo vsiljevanje svojega pogleda toliko težje.

Kritik dobrohotno popravlja uradna imena šol srednjega izobraževanja in se spotika ob nekaterih ustanovah medobčinskega pomena. Pri vsem poudarjanju medobčinskega pomena srednjega šolstva in bančništva pa je le treba povedati, da je število zaposlenih v teh dejavnostih pod slovenskim poprečjem. Po knjižnici Statistični podatki po občinah SR Slovenije (Ljubljana 1981, IX. zvezek) je v slovenjegraški občini v l. 1978 4,7% delavcev v združenem delu zaposlenih v sektorju izobraževanja in kultura in 2,1% v finančnih in drugih poslovnih storitvah. V okviru vse SR Slovenije znašata ta dva deleža 5,8 oziroma 3,65% vseh zaposlenih v združenem delu. Za delavke znašajo ti deleži v slovenjegraški občini 7,14 oziroma 2,99, v SR Sloveniji pa 8,58 oziroma 4,42%. Nižje deleže zaposlenih v teh dejavnostih dobimo tudi, če dejavnosti primerjamo s celotnim številom prebivalstva občine. V Slovenjegraški šole res hodi precej dijakov iz drugih občin, precej pa se jih iz domače občine vozi drugam. Ob takih vidikih ima beseda razvitost šolstva in financ več pomenov in je lahko sporna.

Ne želim zmanjševati vrednosti razstav, ki jih je doslej pripravil Umetnostni paviljon v Slovenj Gradcu. Vendar takega podrobnega naštevavanja, kot ga pogreša tov. Lasbaher, v štirih knjigah Leksikona pri drugih krajih ni. Koliko prostora bi zahtevalo navajanje vseh razstav na primer pri ljubljanskih galerijah?

Mislím, da po vsem povedanem ne kaže podrobno pretresati vseh pripomb, razglabljal, ali je bila na primer letališka steza podaljšana na sedanjo dolžino v letu, ko je bil narejen opis Mislinjske Dobrave itd. Tega hitro pokvarljivega blaga bo v Leksikonu vsako leto več in prav je, da je tov. Lasbaher na te in na druge pomanjkljivosti opozoril. Sam sem bil vedno mnenja, da bi bilo treba pri vsakem poglavju navesti leto, za katero veljajo podatki. Vkljub temu pa ostaja dejstvo, da je Leksikon koristno delo. To dejstvo je bilo letos pozimi potrjeno z dodelitvijo Kidričeve nagrade uredniku vseh štirih zvezkov Krajevnega leksikona Slovenije prof. dr. Romanu Savniku. Prepričan sem, da je to zaslužil. S tem s tov. Lasbaherjem soglašava.

MARIJANA VONČINA
ALENKA VALTL

NOVE RAZSEŽNOSTI KNJIŽNIČARSTVA V OBČINI SLOVENJ GRADec

Knjižnica "Ksaverja Meška" je delovna enota Zavoda za kulturo. Delo združujemo z Umetnostnim paviljonom zaradi samoupravljanja in skupne službe, ki opravlja računovodska, upravna in tehnična dela. Sicer je knjižnica v finančnem in strokovnem pogledu samostojna.

Prostore imamo na Glavnem trgu št. 1. Stavbo smo obnovili s skromnimi sredstvi tik pred zaostrenimi stabilizacijskimi ukrepi. Imamo vsega 260 m² prostora, od tega samo 200 m² delovne površine. V pritličju so trije prostori namenjeni izposoji na dom in opremljeni s staro opremo. V 1. nadstropju imamo 2 sodobno opremljena prostora (oprema mizarja Počkaja iz Kozine po osnutku arhitekta Skulja), ki sta namenjena za delo z mladino in čitalniški izposoji s 30 sedeži.

Naš knjižni fond je še vedno zelo skromen (20.945 knjig). Pri 19.290 prebivalcih občine dosegamo le 1,08 knjige na prebivalca. Nakup novitet pa z leti celo upada predvsem zaradi vedno večjih stroškov za knjige. Kljub temu pa se boljša struktura knjižnega fonda (25% leposlovja, 33% poljud. literature, 42% del za mladino). Med bralce vključujemo 11% občanov. Razveseljivo je, da se s preselitvijo v nove prostore naglo večja števila članstva. Ugotavljamo, da na porast močno vpliva sistematična knjižnična vzgoja mladine, saj veliko otrok privede v knjižnico tudi starše.

Z normalizacijo stanja (ustrezna ureditev prostega pristopa, posodobitev izposoje, urejeni katalogi, čitalnica, ločen pionirski odderek) smo začeli bolj intenzivno razvijati čitalniško izposajo, informativno dejavnost, delo z mladino, povezovanje in sodelovanje z okoljem.

S čitalniško izposajo smo aktivirali priročni del knjižnega fonda in periodični tisk.

V okviru informativne dejavnosti pripravljamo:

- Redne mesečne oddaje o novih knjigah v Koroškem radiu Slovenj Gradec. Oddaje potekajo že več kot deset let z različnimi dopolnitvami. Do lanskega leta so naše prispevke brale napovedovalke radia, sedaj pa jih beremo same. Oddaje trajajo do 10 minut. Gradivo pripravimo na osnovi prebranih del, ga dopolnimo z biografskimi podatki o avtorju in o napisnih delih. V eni oddaji posredujemo 4 ali več knjižne novosti. Pripravljamo 3 vrste oddaj: o leposlovju, s poudarkom na domačih delih, o pomembnih poljudnih izdajah in o mladinskih knjigah.
- V časopisu Odsevanja objavljamo že od začetka izhajanja (1979) vse knjižne novosti knjižnice, po strokah UDK in dela za mladino po starostnih stopnjah.
- Priložnostno objavljamo v istem časopisu tudi članke o delu knjižnice. Sodelovali smo s prispevkom o knjižničarstvu tudi v monografiji občine Slovenj Gradec.
- Zaradi boljšega vsebinskega poznavanja knjižnega fonda smo v lanskem letu začeli z novo dejavnostjo "Razgovori o novih knjigah", ki jih pripravljamo mesečno. Pripravljamo jih na podoben način kot knjižne novosti za radio, vendar zajemamo več del, tako da podamo pregled pomembnejših novosti za mesec dni. Doslej smo organizirali 10 razgovorov in predstavili okrog 140 knjig. Redno se jih udeležujejo delavke knjigarne Mladinska knjiga. Občasno se jih udeležijo tudi nekateri bralci in pedagogi, vendar nam še ni uspelo zainteresirati večjega števila bralcev. Zavedamo se, da se bodo na novosti bralci šele sčasoma navadili.
- Najpomembnejša dejavnost, ki je v polni meri zaživel s preselitvijo in z nastavitvijo višje knjižničarke, je sistematično delo z mladino:
- Največ svojega dela smo posvetili najmlajšim-cibanom. Takoj po preselitvi (1980) smo začeli

pripravljati ure pravljic, čeprav čitalnici še nista bili opremljeni. Vzgojnovarstveni zavod nam je posodil blazine, na katerih so otroci sedeli med poslušanjem. Za prvo uro smo izbrali pravljico Svetlane Makarovič Pekarna MIŠ-MAŠ. Ponorila sem naredila iz lepenke: Mišmaš (z gibljivimi brki, ki se mu povesejo, ko je žalosten), hudobna Jedert in osem mišk. Obisk otrok smo organizirali po vzgojnovarstvenih ustanovah, tako da so pravljico poslušali otroci vseh starosti. To je bilo njihovo prvo srečanje s knjižnico.

Ob novem letu so bile na vrsti pravljice: Grigor Vitez: Zrcalce, Pravljica o rumenem žerjavu in Saše Vegri Jure kvak-kvak. Tudi za te sem izdelala ponazorila iz lepenke.

Ob osmem februarju smo skupaj z vrtičkarji pripravili dopoldan otroške poezije in pogovor o nagradah.

V aprilu sem za spremembo pripravila glasbeno pravljico Peter in volk Sergeja Prokofjeva. Za ponazoritev Petra, živali in lovcev sem uporabila violino in kitaro. Na violino sem zaigrala sama vodilno melodijo iz pravljice, melodije za živali pa sem si izmislila. Otroci so pravljico tudi ilustrirali in najboljše risbe smo razstavili. Jeseni smo organizirali pravljicne ure v obliki krožka. Vsak ponedeljek se zbere okrog dvajset otrok, s katerimi beremo pravljice, dramatiziramo ali se igramo družabne igrice. V decembru pa sem pripravila še eno glasbeno pravljico Kajetana Koviča Maček-Muri. Pravljico sestavlja šest pesmic in besedilo. Pesmice sem uglasbila in jih ob spremljavi kitare pela, besedilo pa pripovedovala. Na pobudo Društva prijateljev mladine sem s prav-

ljico gostovala v vseh krajevnih skupnostih občine. Za pionirje od 5.—8. razreda smo organizirali pedagoške ure, ki bi jih sicer morali opraviti v šolski knjižnici. Ker pa ima slovenjegraška šola zelo majhno in neustrezno knjižnico, samo se dogovorili da te ure izvedemo pri nas. Tako so obiskali knjižnico učenci vseh razredov. Poučili smo jih o postavitvi knjižnega fonda, o izposoji na dom, o delu v čitalnici, starejše pa tudi o uporabi priročnikov, enciklopedij, leksikonov, slovarjev, katalogov, bibliografij. Seznanili smo jih s knjižnimi novostmi primernimi njihovi starosti in z delom Luisa Adamiča, ker smo ob tridesetletnici njegove smrti v čitalnici pripravili priložnostno razstavo.

Vključujemo se tudi v usmerjeno izobraževanje. Srednja šola E. Kardelja je organizirala v okviru svojih kulturnih dni tudi obiske v naši knjižnici, kjer smo dijake seznanili z delom knjižnice in jih uvedli v uporabo katalogov in čitalniško izposajo. Ugotavljamo pa, da bomo mlade vzgojili v samostojne uporabnike knjižnice le, če bomo nadaljevali s sistematično vzgojo od predšolske dobe naprej.

Po izkušnjah ugotavljamo, da je knjižnična dejavnost lahko zelo raznolika in da se z iznajdljivostjo in zavzetostjo da veliko napraviti. Vse dodatne dejavnosti, ki jih vsaka knjižnica oblikuje po svoje, dajejo naši stroki poseben pečat in razbijajo staro ustaljeno dolgočasnost.

Zavedamo se, da je pred nami še veliko različnega dela, saj se moramo vsak po svoje prilagajati okoliščinam, ki se neprestano zelo spreminjajo.

mislimi, da bi tudi takšno mesto, kot je Slovenj Gradec, lahko postalo pomembno slovensko kulturno središče.

Takšen pogum je lahko zrasel iz zavesti družbenih sil v tem mestu, v tej občini in širši okolici, iz ambicij domačih kulturnih delavcev in umetnikov, zlati Karla Pečka, da se umetnostni paviljon s svojo dejavnostjo povzpne h kakovosti in da izoblikuje posebno usmeritev, ki ne bi pomenila zgolj kopije obstoječih osrednjih galerij. Pri tem so se morali zavedati tudi svojih dejanskih zmogljivosti, kajti grafičnega bienala najbrž ne bi imelo smisla podvajati. So pa našli druge oblike, kot je povezovanje z Organizacijo združenih narodov in druge teme, kot so otroška likovna umetnost, angažirana umetnost, domača in umetna obrt itd., ob katerih je Umetnostni paviljon našel svoje posebno mesto in opravičil svoj obstoj. Z mednarodnimi razstavami "Mir, humanost in prijateljstvo med narodi" leta 1966, "Mir 75 — 30 let OZN" leta 1975 in "Za boljši svet" leta 1979 je dal Umetnostni paviljon in z njim vse mesto, vsi sodelujoči na teh prireditvah, zlasti pa umetniki, pomemben prispevek k boju človeštva za boljši in pravičnejši svet za vse ljudi na vseh celinah, za zblíževanje in prijateljsko sodelovanje narodov, za pravico narodov do samoopredelitve in samostojen razvoj, za solidarnost, za mir, varnost in napredek v svetu, kakor je zapisano v katalogovem uvodniku. O tem, kaj vse to pomeni, mi res ni treba posebej govoriti. Na teh prireditvah so umetniki dokazali, da v teh nemirnih časih, ko svet pretresajo krize in vojne pa še mnoga druga nasilja, ne stojijo ob strani, da znajo s svojimi umetniškimi stvaritvami odločno povzdigniti glas proti vsem mogočnikom tega sveta, ki mislijo, da se smejo igrati z usodo človeštva. Prepričljivo so opozorili na brezdušno nasilstvo in krivičnost, na to, da so v svetu še ljudje pod jarmom in v verigah, da so še lačni in umirajoči, da še vladajo odnosi, ki dopuščajo, da so eni vsega siti in drugi vsega lačni, da eni zaradi obilja materialnih dobrin obupujejo nad življenjem, ker ne najdejo njegovega smisla, drugi pa se v revščini vesele, če jim je podarjen še en dan življenja v miru.

Poseben poudarek tem prizadevanjem so dali tovariši Tito, ki je dvakrat počastil Slovenj Gradec s svojim obiskom, in tedanja generalna sekretarja OZN U Tan in Kurt Waldheim kot pokrovitelja prireditev. To je bila za Umetnostni paviljon in za vso kulturno tvornost Slovenj Gradca nadvse pomembna spodbuda.

Še marsikaj bi moral povedati o velikem poslanstvu te galerije, o njenem velikem in trajnem prispevku k likovni umetnosti, o seznanjanju z likovnimi dosežki jugoslovanskih narodov in narodnosti, o aktivnem delu v smeri vzgoje in izobraževanja, o mnogih pomembnih razstavah, retrospektivah častnih občanov in domačih umetnikov in še o čem. Nadvse pomembne so njegove kulturne pobude, ki imajo svoj obraz, svojo visoko kakovost, in ki so tvorni del kulture slovenskega naroda. Simpatično je, kako je mesto sprejelo medse velike umetnike, kot so Božidar Jakac, Krsto Hegedušič, Petar Lubarda, Werner Berg, Osip Zadkine in Henry Moor, ki so postali častni občani in ki jim je posvečena tudi ta osrednja likovna prireditev. Zaman bi izbral besede — njihovega prispevka k razvoju Umetnostnega paviljona, k njegovi estetski in idejni usmeritvi in k razmahu njegove ustvarjalnosti ne bi mogel dovolj poudariti. To bodo gotovo storili drugi.

Slovenjgradčani in z njimi vsi Slovenci pa praznujemo še en pomemben jubilej — Koroški akademski oktet pod vodstvom umetniškega vodje Cirila Krpača je enako star kot Umetnostni paviljon. Nastal je kot sekcija tedanjega Kluba koroških študentov z nalogo, da ponese po domovini in v svet izvirno koroško pesem. To svojo nalogo je dobro in častno izpolnil, saj bi težko prešteli vse pesmi, ki jih je uspel obuditi in iztrgati iz pozabe. Zbor se je razvil, kot pravijo strokovnjaki, pa tudi vsi, ki ga radi poslušamo, v enega izmed najkakovostnejših pevskih komornih sestavov. Umetniške ustvarjalnosti ni bogatil samo s koroško narodno pesmijo, pač pa tudi s pesmijo drugih narodov ter s sodobnimi revolucionarnimi in partizanskimi pesmimi. Njegova dediščina skozi teh petindvajset let obsega prek tisoč koncertov, prireditev in drugih nastopov, 22 samostojnih televizijskih oddaj, 300 posnetih skladb v devetih radijskih hišah, šest gramofonskih plošč itd. Pri tem je angažiral mnogo sodobnih slovenskih skladateljev. Prejel je več pomembnih priznanj in nagrad.



(govor FRANCA ŠETINCA, predsednika, republiške konference SZDL Slovenije)

25-letnica Umetnostnega paviljona

Vesel sem, da morem v imenu Republiške konference SZDL Slovenije pozdraviti današnji kulturni dan, vse, ki doživljate pomemben jubilej — 25-letnico Umetnostnega paviljona — kot svoj praznik. Slovenj Gradec v mehkem, radostnem naročju Uršlje gore se po pravici imenuje duhovno mesto, katerega sloves je obšel ves svet. Njegovo ime je tudi v analih Organizacije združenih narodov. Že od nekdanj razvito zdravstvo in porajajoče se dinamično gospodarstvo te občine s tem ni nič izgubilo, temveč je samo neizmerno veliko pridobilo. Tu je življenje ponudilo dokaz, da kultura ni breme gospodarstva, temveč da je, nesprotno, premalo kulture največja ovira njegovemu zdravemu, organskemu razvoju. Tu se je na moč preprečljivo pokazalo, da kultura ni zgolj poraba, po mišljenju tehnokratov in birokratov nekakšen nebodigatreba, temveč je in mora biti

pomemben dejavnik razvoja humanih medčloveških odnosov, proizvodjalnih sil in napredka sploh. Lahko bi uporabili misli Otona Župančiča, da takšno poslanstvo (Slovenj Gradca in okolja, ki se navezuje nanj), pomeni prel ali slej srce, napolnjeno s toplino, glavo, razsvetljeno z zdravimi mislimi, dušo, odprto lepoti narave in umetnosti. Takšno hotenje je zraslo iz pozitivne tradicije kot tistega živega stržena, ki veže pri drevesu korenino z vrhom, pri človeku rojstvo s starostjo in pri narodu preteklost z bodočnostjo. To pa hkrati dokazuje, da vse te plemenite dejavnosti niste razvijali samo zato, da bi jo pač imeli, da bi se z njo postavljali pred drugimi, temveč zato, ker mora biti v našem boju za lepše, človeka vrednejše življenje navzoča tudi umetnost. Prav ta lahko veliko stori za svobodo življenja in ustvarjanja, za človeka, zato, da bi njegovo delo in ustvarjanje postalo svobodno izpovedovanje življenja, da ne bi bil ponižan v stvar.

Umetnostni paviljon Slovenj Gradec se je pred petindvajsetimi leti hrabro postavil ob bok osrednjim galerijam v Sloveniji, predvsem v Ljubljani. Lahko bi rekli, da je bilo to začetek večsrediščne usmeritve na tem področju, saj je do tedaj prevladoval nekakšen "ljubljski centralizem", ki si je kdo komaj upal

Tovarišice in tovariši!

Ne morem si kaj, da ne bi poudaril še neke posebnosti, ki mi je prav posebej všeč: namreč tega, da se Slovenj Gradec ob tolikšni slavi ni niti malo prevzel, ni postal domišljav in ni zametaval pomena ustvarjalnosti svojih sosedov, zlasti Raven in Titovega Velenja. Vsako izmed teh mest je težilo k lastni identiteti, k lastni tvornosti. To pa je tisti neogibno potreben pogoj, ki omogoča zdravo tekmovanje in plodno sodelovanje enakopravnih. V tem prostoru delujejo in so delovali pomembni kulturni ustvarjalci in umetniki, kot so Prežihov Voranc, Franc Sušnik in Leopold Suhodolčan in kot so likovni umetniki Napotnik, Pečko, Tisnikar, Dolenc, Repnik in drugi.

Čestitam jubilentoma! Čestitam ustvarjalnim silam mesta in občine Slovenj Gradec! Vsem hvala!

JERICA MRZEL

Vroče žito

*Sredi poti
sredi poti
popotnik
v mlaju
Sprahuje
kam gre*

*Sredi poti
Sredi poti
popotnica
v mlaju
Kam grem
Ne vem
S teboj ne smem
nazaj ne grem*

*Sama
se vzpnem nocoj
in ti prinesem
tja
kaj boljšega
od prazničnega rajanja
Da boš sanjal
Ne boš več spal*

*Je jutro tu
Vse gre po Zlu*

JERICA MRZEL

*Vsaka ura mili moj
je kot kamen v živi vodi
Vsaka ura mili moj
je kot reka brez mostu
Vsaka ura mili moj
je kot otok brez čolnarjev
Vsaka ura ko te ni
je stonoga s krempeljci
ki po žilah se kiti
namesto moje utrujene krvi*



Anton Repnik. Grabljice, olje, 1973

TONE TURIČNIK

Ostaja kot
orumeneli spomin

— Na, ta je za ta malega, stari ti pošilja!

Mogočen ognjemet rdečih nageljnov. Nekaj rahlo oranžnih. In plava pentlja. In slapovi praproti vmes.

V kratkih sunkih lovi sapo: nogometaš, ki se je uro in pol ponorelo metal za žogo. Pogleduje po sobi. Obe ga — leva postelja in desna — zvedavo kradeta. Skoraj živčno se prestopa in momlja v prve šope brade. Pravo najstniško mtovoilo, ta moj brat!

Seveda, orumenela slika:
Juh, juh, juhuhu!

Ob težkih vriskih starih komaj poskusno plahutanje in čvrčanje. Ah, kako bučno slavje, sestrina poroka, zalito in polito z zlatnino iz steklenic, pitje in petje in ples po cesti. Veselju — ne konca ne kraja!

Z menoj je bilo drugače:

Kot krogla napet trebuh me je okornil, očetov trmasti molk davil, stare matere pogledi morili. Dolgo, predolgo sem požirala besede — dedovka, počepnica. Vse je bilo brez grmenja orgel in poštiranih križev, nič vriskanja!

Sodelavci so mi pognali solze v oči: dekliščina z muziko in petjem in zibelka z odejo in plenici.

Najina da. Praznični obrazi in vroče solze za materi. Ohlapni in trdi in drugačni stiski rok. Slovesne, pijane, trezne besede. Želje, veliko želja. A očeta ni bilo. Trmasto ni hotel.

Leva postelja hrupno zagrga:

— Kurba hudičeva, le kje lajdra! Morda se kje mrha, kurba preklela!

Kako vražje sovražen vzkrík!

Ogromno telo vzdiguje. Stiska se za trebuh: kot bi hotela umiriti neusmiljene sile. Oduren in nabrekel glas: krvavo surov,

svinčeno grob, raztrgan, temen pradaunik
krik ranjene samice! Je strah? Klic na pomoč?

Potem dolga tišina in oglušujoč odmev!

— Kdaj greš domov?

— Ne vem.

— Izmučen glas?!

Se naj opravičim, ker je prazen, tuj, izgubljen? Meni tuj, nič moj? Je ponošen odmev tistega z leve? In ni žalost, ni kes, le siv, naveličan, nedoločljiv. Sem zbegana, ker me je zadelo nepričakovano? Kaj je očeta nagnalo, da je zakoračil prvi korak?! Daleč je vse. Dopovedovala sem si, da tako mora biti: iz senc se je plazilo sonce, iz čutov doživetja. Naskončne sanje in mladost! Tako mora biti! Smešno, kako hitro se podirajo oltarji: hi glej jo! Hi, že spet! Hihhihi! Hehehe! Hahaha! Ne veš? Res, svetniška mačka? Pobožna posrana rit! Ujči, ujči! Pripovedujejo kaj o tistem: mi že znamo. Na izletih, pri igri! Haha — zavijaš oči pod strop in stiskaš in poslušаш drekaste maziljene glasove in duhaš gnilo kadilo in poscane gate pevcev in poslušаш veličastno glasbo in kokodajsanje brbljavih in tisočkrat nabodenih bab! In ko pride, kot bi muzicirali Beatlesi. Vse drugo: larifari zaručanih, ki ne vedo, zakaj jih imajo, ali pa se ne upajo. Tako! Kanilo je, napelo domišljijo in telo: vse je zabrstelo in prihajalo in se me vse bolj dotikalo. Le zakaj se ljudje večno kažejo maske? Pa sem trčila: stari don Kihot je kot skala! Kako bi bilo, če ne bi tako bilo? Cvetje: krivica! 1:1! Pa moj korak?

Kot siv dim zaplavajo glasovi:

— Je bil Jure tu?

— Je, včeraj!

Zori v polnost in moč: danes tisti juhuhu ne bi bil več čvrčanje. Drznost je v lasu in krvi: tak je, moško osoren in meden, oči plamen. Kako ga ne bi videla, cvetoča rožica! Rožica s plodom! Hmm, malo sva se igrčkala, pa je bilo, bilo, bila deklica! Kaj je v teh očeh, žametnih pogledih, desna postelja!? Igračkala. Smešnom, kako bi se vidva igrčkala, najstniški bratec? Seveda, vse zori v cvet! Kje se je zatrgalo:

Ah, oče: vse bolj je bil nekdo drug. Z obraza je odhajalo, se dušilo, drobilo in se izgubljalo, širilo, trčilo vame in groza me je bilo. Vse prejšnje je potonilo, do kraja!

Verjame: komu in čemu? Od kod gora vztrajnosti, ponosa? Slutnja smrti? Preko-picevanje: skala 1:1! Bojevnika trmoglavost? Zvestoba materi, izročilu, podedovanemu? Ah, kako zaslinjeno in skožlano moraliziranje: ne smeš... fantje... dekleta... nedolžnost... Prasica, če bi tako zanosila, pošastno pojanje. A hrepenenje je vse večje: vročične želje rojevajo prince in bele konje in poroke in mehke besede in sončno prihodnost in sentimentalne solze, ki so tople in lepe. Potem sem se zaljubila.

Najlepši, najpametnejši, najbolj, skratka, naj — je bil! Ena sama velika ljubezen: z vsem zame in zanj. O kolikšen raj!

A kaj ga je pognalo iz sebe?

Kako bo, če spodnesem zaupanje?

— In Jurček?

— Ja! V redu! Raste!

Pa mama?

— Morda jutri pride!

Tančine, tančine: natanko se razpoznavajo le med najbližjimi, so, morda jih zaslutiš, nekaj je, ker vsega ni, pričakuješ, da bi moralo biti. Lestvica je drugačna, in žara, ne zvena, nič iskric. Ah, desna postelja, kako ne bi metala smodnika na žerjavico! Terba terbasta, kako nisem videla prej: velikanska krogla nore mladenišnosti, v glasu trmasta trdnost kot očetov odmev, nebrzdani nemir, ki se raztepe po dekliških sanjah, kladivo in nakovalo — kakor pri očetu! že vendar odrasel?! In molk, več molka, ki je utež besed. Morda — kaj morda?

Brezglavo se bajžamo iz sanj in polagamo v svet. Do oblakov in zvezd: le zaradi česa? Sanje v očeh, glasu, postavi: in nenadoma se sredi hiteče množice rodi in ujamemo ga in razpoznamo, nato se opazimo, ljubke kretnje, čeprav jih še nikoli nismo videli in onemimo v tistih očeh. Smo iz podobnega testa? Ljubezen, nemir! tako se mi je zgodilo.

Potem sem zanosila!

Mati je razumevajoče pobožala: prste sem zalila s solzami. Oče je zrasel do stropa in čez:

— Je res? V našem rodu ni bilo pankrtov! Sramota!

Odločno je zvalil skalo s srca:

— Da ni brezbožnež?!

Kako čudno, kako nenavadno v ta čas to vprašanje!

Stara mati se je zaplazila: za duhovnikov žegen plačam! Denar! Denar! Čast, neumnost. Mi pa smo si bili dovolj: veseli smo bili drug drugega in zdaj se imamo nadvse radi.

Ah, pajčevina in zanosne koračnice!

Leva postelja ruši vsakdanjost:

— Avv, avv!

— Kurba hudičeva, da mi je storil. Kot klešče me stiska. Kdaj bo konec? Konec... Prepozna sem bila. Zmeraj, kadar je tedaj počenil name, sem zanosila. Divje, da ponoriš! Zdaj pa me pušča!

Strah in groza pred prihajajočim? Spoznanje, da prejšnje umre, ko se rodi novo?

— Aah, aahhh!

ANDREJ KOKOT

Želja

Pustite me tu,
na robu večera,
da sonce pospremim
za hrbet Dobrača,
da vidim,
kako življenje
na vasi zamira,
da slišim,
kako se ljubezen
v domove vrača.

Pustite mi,
da prisluhnem molku noči,
da samo za trenutek
stopim iz vrste,
da srečam vse tiste
preproste ljudi,
ki so v zemlji
pustili svoje sledi,
da potipam njihove obraze,
jim sežem v dlani.

Tiha pesem

Nebo mojih črnih
misli se je razjasnilo
in v zenicah strahu
se je razlegla tišina.
Jeza in žalost
sta se umaknila
tihim trenutkom slovesa.

Pogled mojega obzorja
se je razpel po vsej
moji zemlji in se vdano
dobrikata trudnim očem,
ki niso preveč vajene take miline.

Vse to je pesem tiha,
pesem nedotakljivih sanj
prve ljubezni,
ki je vzklikala ob čredi
in zvezdnih nočeh prešerne mladosti.

Kotel grgrajočih zvokov: zdaj je močnejši ta, zdaj drugi. Med katerimi kamni bo premetavalo prihajoče bitje? Pa kaj me briga in sekrira? Vsaka mora po svoji poti po svoje. Ti si pač zdaj na vrsti!

Naj usmerim tok drugam!

— V šoli? Doma?

— Dobro! Bo. Stari je tiho. Precej se je zgrbil.

Le to je rekel, naj ti tako povem!

Le zakaj pogled mimo? In spet tja! In vrača jih. Nevidna pajčevina čustev? Kaj je tako magnetičnega? Tisti njen je vse predroben za očeta, preotroški. A sta odrasla. A kako je pamževa, ko ta pije! Kako je zame-tovala svetinje? Seveda, veliki in oddaljeni so naši svetovi in se svetijo in vedno si znova teptamo poti do njih, stare pa zarastejo. In kaj, če prirejamo veselice in točimo solze! Le malokdaj kdo kje kako reče — v tolažbo in za srečo!

— Rekel je, naj ga pogledam! Skoraj nisem poznal tistega glasu: slišati bi ga morala.

— Poglej! Seveda, poglej!

Zakolovrati dva, tri korake, uperi pogled v košaro, sproži roko kot vzmet in reče:

— Buc, buc!

Kako se zlija pavlihovsko! Se nasmehne. Otrok spi naprej. Smešno: pač, da opravi

naročilo. Kolje me ta spraskan in nalomljen, neprepričljiv glas: vljudnost, ki je bolj zanikanje kot potrditev. Zgrozi me. Sitna bolečina, zoprna naveličanost. Korak nazaj in utrujajoč molk!

Drugačen pač.

Kot tiste orumenele podobe.

Pač, malo drugačni smo bili med vsemi, stara dva sta kar vozila, tudi z brbljivimi babcami in babnicami, obirala in osirala, če je bilo potrebno ali ne, kogarkoli, mlado, napeto rit ali staro skopušnost, se hahljala in pretakala solze po okoliščinah in dogodkih, a smo bili le drugačni, malo, a dovolj, da so oči in molk govorili več kot drugim. Deklice smo ujkale zgodbe za punčke in pletle in šivale in smo bile tovarišice in mamice, fantje so grizli žogo, kvartopirili, si skočili v lase in se botali. Ko so v ta svet vdrli starši, je bilo vse bolj grobo, divjaško: tulili in zmerjali in pili so in kvantali. Pa kolikokrat je oče potem potisnil vse tri na kolena: to je bilo zavrženo orožje ponižanja, bil nas je z njim. Ne, danes se ne bi več cmeril, morda bi zrasel čez njega.

Glasen prestop, dvakrat, trikrat:

— Zdaj moram iti!

— Dobro!

Trenutek me potiska ob steno!

Sranje: kakšni so ostanki potemnele mladosti!? Nešteto krat sem se zagnala v nov dan, v sonce in belo svetlobo in zarjo in jeans cunjce, hlače in bluzo, in otipavala prve brsti in skrivoma stala pred ogledalom in čutila prozorno trepetanje svetlobe in vonjala radoživo igro toplote, ko so bili kopasti vrhovi blizu, ko je Uršlja trudno sanjala, ko je Pohorje mogočno valovilo, zeleno in dolgo, in ko je zrak, poln soparice, stal na mestu. In so bile barve. Svatbeno rajanje. In je bila silna rast in sama plodnost. Težka omama do brezumnosti. Kot pobožna strast in sveti greh in molitev sle. In črno plahutanje netopirjevo — očetova senca povsod. Torej — kaj?! Ta trenutek se prenikajo preteklosti in prihodnosti!

— Zdaj res moram iti!

— Hvala! In reva — hvala!

Tako, zdaj je mimo! Toda zakaj se mi upiraš, zakaj se polomljeno zaletavaš, trepet glasilk? Kot bi grlo bilo prekratko, ustnice preozke! Zakaj je poudaril — zdaj? Zdaj, zdaj! Preveč otroško je to! Razumno, odraslo reci: moram! Potem bo dokončno ostalo vse zadaj, za zmeraj! Zakleni besedo, zdaj je most. Pustite, ne izdajajte me, vroče solze!

Ploskanje je ploskanje: za neumnost ali modrost! Pa je res?

— Kurba hudičeva! Flek, pa te nabaše! Pa še kake golobje glasove je valil iz sebe, hudič prekleti! Hudič, zdaj pa sem tako sama!

— Aaaavvv!

Lov za zrakom. Glas je tanjši: zlomljen in živalsko bolan. Pa še težji krik razparanega drobovja. Ena sama dolga in vseobsežna bolečina.

— Poklič! Sestro!

V visok in dolg hodnik plašno usmeri razvlečen poplah:

— Sesssstra! Sesssstra!

Potem se še sam požene za njim.

BERNARD ZAGRNIK

Zdaj lahko spet plovem na svoji senci

izdal sem si izstopni vizum
ob nemih golih pričah
lastnoročno
za odhod iz prekajenega in osmojenega vrtinca
in pozabil sem se podpisati
podkrižati svoj križ čez vse
čez mirovanje
ždenje
in čez položena zrcala
nekoga moram obiskati
to so sanje
tisočletni praspomin
ki ga je razvrstil kaos meni v prid

izdal sem si torej izstopni vizum
stopil sem skozi eno od zrcal
v noč
in gorela je tema
nešteto balončkov se je napolnilo z zrakom
nek pijanček si je ogledoval svoj nenadni ovinek
v desno
trije mostovi so me raztegnili v tri smeri
čeprav sem hotel le po eni
plavam lahko tudi kar tako
brez lastne sence
proti širnemu pročelju nebesnega sveta
naproti rojevanju ozvezdij
neznanih prečiščenih svetlob
nedaleč jutru
ki je ponedeljkom dan
napravl bom obhod
okoli kroga
da bom vedel
in da bom znova vedel
da ne bom več žrtev
sredi prežečih silhuet

Odlagališče II.

sivočrna podgana
vse podgane so sivočrne
z vdelanimi drobnimi tisočvatnimi žarnicami
njena koža se nikoli ne spreminja
kot pri ljudeh
obraz pa še celo ne
le beli zobje otipavajo nove materiale
in smrček se dviga od onesnaženega okolja
kjer gnije kemično izpopolnjeni plastični gnoj
ki se upira podganjemu vonju
in nabrušeno preži steklasta nevarnost
odložena raniti sivočrno kožo
tudi v Indiji Koromandiji



Marjan Robar: Portret ženske, olje, 1981

PETER BOŽIČ

NAD NAMI SO ZNAMENJA TRI

(nadaljevanje in konec)

II. DEL

11. prizor

OSEBE: OSTROVRHAR IN NJEGOVA VOJSKA,
KI OBLEGA GRAD IN ROPA TER POŽIGA VASI
OKOLI BAŠETOVEGA GRADU. BAŠE IN NJE-
GOVI SREDI BITKE.
PRIZORIŠČE JE ENAKO KOT V 10. PRIZORU,
KJER JE PRIKAZAN POŽIG VASI OKOLI TUR-
JAŠKEGA GRADU, KI GA JE VIDETI V OZAD-
JU. ISTO JE SEDAJ IN OSTROVRHARJEVA
VOJSKA PLENI IN POŽIGA, OKOLI GRADU,
KOT KOSTELSKA. RAZLIKA JE LE V TEM, DA
Z BAŠETOVEGA GRADU PLAPOLA ZASTAVA
S POLMESECEM.

GLAS I.: Preklet Baše.

GLAS II.: Njegov rod preklet na veke.

GLAS III.: Prekleta njegova kri.

GLAS IV.: Pustite me. Vse kar imam, a nimam nič.

GLAS V.: Vse vam dam.

GLAS VI.: Džauri, Alah vas bo kaznoval.

GLAS VII.: Molimo k Alaahu...

GLAS VIII.: Pustite ženo... otrok se usmili.

DOGAJA SE TIK PRED JUTROM. KO JE JUTRO
JE VIDETI KAKO LEŽIJO MRLIČI PRED OB-
ZIDJEM IN KAKO BEŽIJO POTOLČENI OSTRO-
VRHARJEVI.

EDEN OD OSTROVRHARJEVIH: Vzamemo kar
se da... in od tod.

Še preden nas vzame vrag.

OSTROVRHAR: Kam od tod? Saj nam je crknil
zadnji konj.

PRVI: Se spomniš, ni daleč do vasi.

OSTROVRHAR: In kaj tam.

DRUGI: Dovolj bo konjev, za vso pot, za vse nas-
lednje dni.

PRVI: Še tega snamem.

OSTROVRHAR: Kri, in glave in spet kri.

DRUGI: Si nor.

OSTROVRHAR: (BLEBETA ŽE SKORAJ SAM
ZASE) Kri... in glave... in spet...

PRVI: To ti je zapovednik. Ni kaj.

DRUGI: Ali naj še jaz... crknem zdaj.

PRVI: Zvleči ga s seboj, saj samo še blebета.

Posran in poscan.

DRUGI: Od nog do glave... do peta...

IZGINEJO IZ PRIZORIŠČA.

12. prizor

PRIZORIŠČE V GOZDU, KJER STA MED GO-
STIM GRMOVJEM SKRITA OSTROVRHAR IN
PRVI NJEGOV TOVARIŠ.

PRVI: Poginil je kot crkne pes. Zdaj si še sam kot
pes ližem rane.

OSTROVRHAR: Kri... in glave... in samo še kri.

PRVI: Preplitko jamo si izkopal. Ne kri, drek in
gnoj do sem smrdi.

Za ljubezen... za svobodo... tako si pel.

OSTROVRHAR: Tako smo peli vsi.

PRVI: Včeraj oni, jutri jaz in ti.

OSTROVRHAR: To stara je modrost.

PRVI: Ne, to večna je norost. Dokler ti ne občepi na
dlani, je celo krepost. Ko si že v dreku, greš za njo.
Ti nisi šel. Prišli do prve bi vasi, jim sneli glave, vzeli
konje... in ta, ki zdaj smrdi, bi še živel.

OSTROVRHAR: A veš, koliko do Turjaka je še
vasi.

To same so pasti.

PRVI: In zdaj naj v grmovju čakam, da me strah
požre.

Tebe je že!

OSTROVRHAR: Strah? Ne vem. Strah, še zdaleč
ne. Ampak misel.

PRVI: Zakaj mi lažeš zdaj?

OSTROVRHAR: Lažem? Ne! Kako naj grem na
Turjak nazaj?

PRVI: Recimo, da smo pokončali vse. Da Bašetova
glava visi na drogu. Da Lejli, Bašetovi sestri, je
počilo srce. Ali pa... za dokaz, saj na dokaze zmeraj
stavili ste vse, kmetu z vratu sneto glavo v vrečo
zveževa in na Turjak, kot Bašetovo, prineseva na
Rozamundino proslavo.

Če se spotoma usmradi, še bolje.

Turjačan, Rozamunda, Teta in vsi... in še ti... na
svatbi...

OSTROVRHAR: Tudi ti!

PRVI: Ja, še jaz židane bom volje. Izpraznil bi mu
klet. Tukaj pa še vode ni. Kakšna svatba... kakšen
pir. Ti pa si rekel, da čakaš le še sonca in to, ko prvič
v tem grmovju je zašlo. In, da misel, ki te žge, kot
kamen trdne boš imel obrise.

OSTROVRHAR: Zdaj jo, žal imam.

PRVI: Ko ti je tovariš, ki včeraj je bil še živ, crknil.

OSTROVRHAR: Kaj naj k temu še dodam?

PRVI: Najprej mene, potem si na vrsti ti.

OSTROVRHAR: Veš kaj, ob smrti smo si vsi...
zmeraj bot. Zakaj smo šli na pot. Sam si povedal, za
ljubezen in svobodo. Tako je snubec in Turjačan pel.
Vendar, tako kot nama je, je vsem. In povsod. In
potem... kam naj bi še šel? Povej? K Turjačanu, k
Rozamundi... vedno v isto past?

Naj delam tam karkoli že. Naj živim z Rozamundo,
ali sam. Od jutra do večera delam vsak dan s tem re-
čem. Naj grem v gozd po prasca, naj ga natovarim in
s požeruhi požrem, naj se obrnem proti domu, naj
nad Turke grem.

PRVI: In si ostal tukaj... in si se odločil?

OSTROVRHAR: Kaj blebетаš.... Nič se nisem... saj
vidiš.

PRVI: Komaj še kaj.

OSTROVRHAR: No prav. Nisem se, Kar je... pride
samo na dan. Nobena moja misel, ni moja, jo pri-
nese noč. Od kod, ne vem. Prinese jo vse tisto za kar
še zdaj ne vem.

13. prizor

SPET V OBEDNICI TURJAŠKEGA GRADU.
OBEDNICA JE ZANEMARJENA, PRAV TAKO
DELUJE TURJAČAN, ZANEMARJEN IN NEKO-
LIKO ŽE STAR. V OBEDNICO VSTOPI ROZA-
MUNDA, DELUJE NEKAKO UVELO, ČEPRAV
NE ZARADI SVOJIH LET.

OSEBE: TURJAČAN, ROZAMUNDA.

ROZAMUNDA: Tvoja sestra, moja teta, najbrž
umira.

TURJAČAN: Priredil ji bom lep pogreb.

ROZAMUNDA: Pošilja me k tebi.

TURJAČAN: Po kaj?

ROZAMUNDA: Ne vem. Vendar... če umira...

TURJAČAN: Povej, po kaj. Rešil sem vam glavo.
Pocrkalo je skoraj vse. Poklano je vse in skisano
povsod daleč naokoli smrdi kot takrat, ko se v
nalivu in po soncu, otava vne. Se še kadi! In na svetu
je pač tako, da tako ali tako... vse umre.

ROZAMUNDA: Ne gre za to.

TURJAČAN: Za kaj pa gre?

ROZAMUNDA: Če človek umira, če umira... po-
tem...

TURJAČAN: Kaj potem? Hočem vedeti samo to,
kje je Ostrovrhar. Kaj morda veš ti, ali pa ona večša
ve?

ROZAMUNDA: Ne vem. Saj ste pomendrali vse.

TURJAČAN: Jaz? Ali sem rekel jaz, da naj nad
Bosniake gre?

ROZAMUNDA: Tukaj med vami živim od kar vem.
In sem to, kar ste vi vsi. In kar rekla sem, kar
govorim, ste že stoletja vi.

Tvoja sestra mi je rekla, da z molkom v grob ne gre.

TURJAČAN: S čim pa?

ROZAMUNDA: Pove vse meni, vse kar ve.

TURJAČAN: Vse! No, prav vse. Ampak meni.

Kam greš? K teti? K teti že ne. Grem jaz. Ti pa se
lepo sprehodi. Na vrtu, saj je spomlad in kmalu bo
poletje...

Morda kdaj spet ti v glavo pade kaj, je cvetje.

TURJAČAN: Kaj vame buljiš? Zaradi teh besed?
Star sem že, a ne vidiš... in spet kot nekoč, ob pet-
kih, na klopi ob grobu moral bom sedet.

14. prizor

V TETINI SPALNICI. TETA JE V POSTELJI,
TURJAČAN PRIHAJA TJA SILNO NEGOTOVO
IN SEDE NA NASLANJAČ.

OSEBE: TETA, TURJAČAN.

TURJAČAN: Si vedela zakaj me ni?

TETA: Sem!

TURJAČAN: In kaj imaš od tega, da me prisliži sem?

TETA: Ker vsega ne veš!

TURJAČAN: Kaj bi bilo, kar ne vem?

TETA: Sovražil si me od otroških dni. Ne zaradi gradu... to vem.

TURJAČAN: Sovražila si me, ker sem ti bil brat, ti sestra meni.

Ali ti lahko to kako drugače še povem? Na primer... povesod sem bil pred teboj, razen nocoj! Grad meni, meni hči in sin.

TETA: Ne gre za to! Osveži si spomin.

TURJAČAN: Zakaj pa gre, a misliš, da mar ne vem. Ko tiste dni, po smrti žene, na klop kjer mrtvi spe, hodil sem sedet, mi vse se je zjasnilo. Bilo je jasno, tako kot mračen je ta dan. Uničila, v prerani grob si spravila mi žensko. Ne zaradi gradu, to vem.

TETA: Zaradi ljubezni.

TURJAČAN: Zaradi ljubezni, vem. Zatrli sem jo, se sprijaznil z njo.

TETA: Ti ne poznaš srca žar.

TURJAČAN: Ne poznam? Toda, če Turjačan sem... kaj naj z njim? In zdaj veš: Tako si ljubezen oklep sovraštva sklepa. In postane to, kar bi bila si ti, ker res je slepa. In si storila, da bo moja hči, enaka tebi. Toda... kaj pa če se Ostrovrhar vrne.

TETA: Bi bil že davno tu.

TURJAČAN: Še zadnje zlo, ko skoraj si že v grobu, ti ne da miru. Toda... Več je upanja kot zate. Zapomni si, če preživiš, je čudež.

A da čudeža ne bo, skrbel bom brez miru. Kot nekoč si ti.

15. prizor

OSEBE: TURJAČAN, I. snubec, II. snubec. SPET POD HRASTOM.

TURJAČAN: Povabil sem vas, da vam naznanim.

II.: Mojo žalost vam poklonim.

III.: Če vas ne ranim...

TURJAČAN: Človek živi...

II.: Tako plemenite gospe...

TURJAČAN: In umre.

II.: A kje vaša hči?

III. snubec: A se za Ostrovrharja kaj ve?

TURJAČAN: Se. Sluga... saj veš kam si tisti osmi čudež del.

SLUGA: A vina ne bi točil več. To zadnje so zaloge.

TURJAČAN: Za koga neki bi ga naj še hranil. Prinesi mirkuco. In vina, tistega ki je. In vi... če mislite, da ste na njegov pogreb prišli... se motite... Je tu.

SLUGA JE ŽE ZDAVNAJ IZGINIL.

II. in III.: Ne mislimo... Saj smo rekli... izkazali bomo žalost.

TURJAČAN: Ali sploh vesta kaj govorim?

II.: Vem, to žalost je in je spomin...

DVA HLAPCA PRIPELJETA I. SNUBCA V VREGAH, EDEN OD NJIJU IMA V NAROČJU NAGAČENO OPICO. IZ PREPARANEGA TREBUHA LETI ŽAGOVINA. SLUGA DA NA MIZO VINO.

TURJAČAN: Zaplešite, kaj zijate. Saj... Ostrovrhar... ah ja. Plesal bo z vami.

Pojte!

A ga ne vidite. Iz trebuha mu drob visi.

KAŽE NA NAGAČENO OPICO.

Primate jo za rokce.

Na vrh gore... je mirkuca...

Boste, ali ne boste...

I., II. in III.: Na vrh gore je cirkuca

na njej je namalana mirkuca.

TURJAČAN: Ti pa malo porožljaj. Za takt.

I.: POJE PESEM IN ROŽLJA Z VERIGO, KO UKLENJEN POSKUŠA POSKAKOVATI.

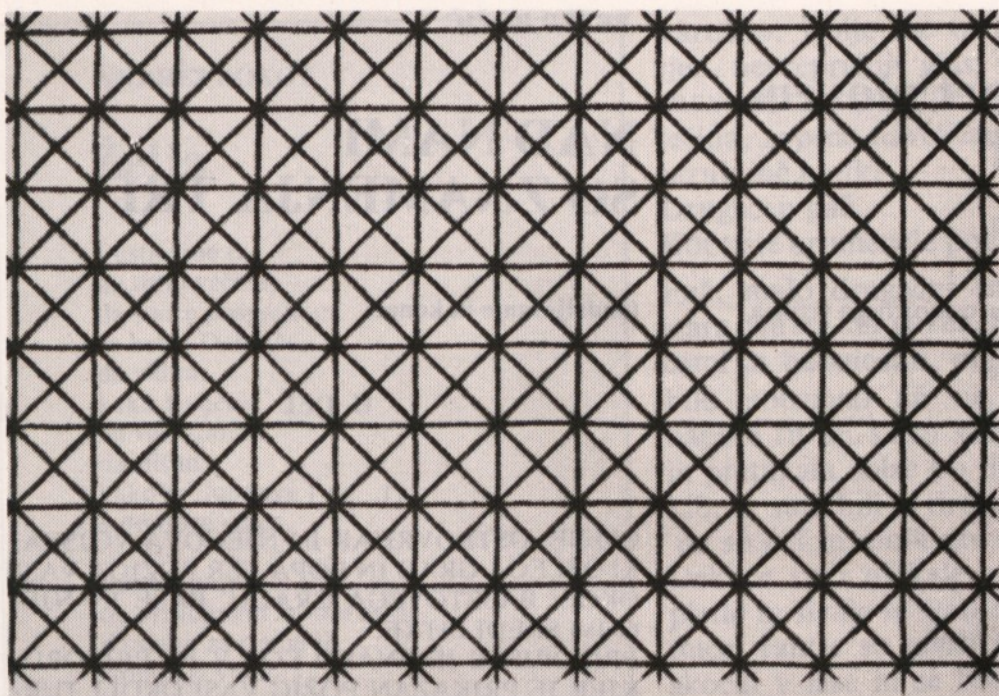
II. in III. SE DRŽITA ZA ROKE IN OPICO IZ ŽAGOVINE IN VSI TRIJE POSKAKUJEJO TOLIKO ČASA DOKLER VSA ŽAGOVINA NE ZLETI IZ NAGAČENE OPICE.

PESEM SE KONČA, HLAPCA VLEČETA I. SNUBCA V VERIGAH IZ PRIZORIŠČA. IN PUSTITA PRAZNO KOŽO NAGAČENE OPICE NA TLEH.

TURJAČAN: Tako, zapeli, zaplesali smo. Vidva pa ga peljita v njegov raj.

Viteza, ki je princesko v sunost gnal.

SE DVIGNE NAD PRAZNO KOŽO NAGAČENE OPICE IN DOLGO GLEDA. POTEM SE OBRNE K SLUGI. IN S PRSTOM KAŽE NA MIRKUCO.



Zorka Weis:
Zima I,
tempera, 1977

TURJAČAN: Pa na Ostrovrharja, tega... ja tega, pazi tnalo.

Vino je zanič, gospoda... Ampak vseeno... iz srca vam vso zahvalo.

16. prizor

OSEBE: TURJAČAN, ROZAMUNDA, BIČARJI, GRAJSKI ŽUPNIK S SPREVODOM, OSKRBNIK Z BIRIČI.

NAVSEZGODAJ ZJUTRAJ SE POMIKA SPREVOD. NAJPRED ŽUPNIK IN MINISTRANTI, ZA NJIM TURJAČAN IN ROZAMUNDA, POTEM OSKRBNIK IN BIRIČI. ŠTIRJE HLAPCI NESEJO KRSTO. ŽUPNIK POJE POGREBNO PESEM. TURJAČAN JE ZAVLJEN IN SE TEŽKO POMIKA.

ŽUPNIK: Prah si in v prah se povrneš.

MINISTRANTA: Prah si in v prah se povrneš...

VSI POJEJO POGREBNO PESEM, PONAVALJAJO ENO IN ISTO IN V ODMORI, KO JO TRIKRAT PONOVIJO POJE ŽUPNIK IN MINISTRANTI.

ŽUPNIK: Prah si in v prah se povrneš...

MINISTRANTA: Prah si in v prah se povrneš...

TURJAČAN ZA HIP ZAOSTANE IN OBSTOJI. OBSTOJI TUDI CEL SPREVOD. IN POČIVA.

TURJAČAN: (Rozamundi). Vidiš... kako ti vse usahne... in potem si ves čas za to prekleto trugo prikovan.

ROZAMUNDA: Oče... gremo naprej... Če ne moreš?

TURJAČAN: Kaj vem zakaj ne gre.

ROZAMUNDA: Počij.

TURJAČAN: A vidiš zdaj kako odteka kri? In molči. Nobene besede več.

ROZAMUNDA: Saj že vse življenje samo molčim.

TURJAČAN: Ne igray mi usmiljenko, ko vem in ta hip še bolj za tole trugo, da te je samo še strup. Vsak dan in vsako noč poslušam korake tvoje. Prihajajo iz dna kleti od tam, kjer v verigah...

ROZAMUNDA: Tvoj strup trohni.

TURJAČAN: Naprej... sem rekel... me niste slišali? Kje so zvonovi...?

OSKRBNIK: Zvonovi. Zvoniti sem ukazal... ampak...

TURJAČAN: Nič ampak.

ROZAMUNDA: Prosim vsaj zdaj...

TURJAČAN: Spet v glavi mi zvoní. No prav... pa naj...

HLAPEM

Kdo vam je rekel da spustite trugo. Če jaz počivam... ne boste vi.

TISTI TRENUTEK SE PRIKAŽE RAZCAPAN SPREVOD BIČARJEV, GOLI PO HRBTU IN ŽENSKA, KI HODI IN POJE NAPREJ VREŠČI.

TURJAČAN: A to je to... Zdaj se še tisti, ki jih poklali niso...

OSKRBNIKU

Zakaj pa imaš še hlapce?

ŽENSKA: Na nami so znamenja tri... Usmili se nas...

BIČARJI: Nad nami so znamenja tri... Usmisli se nas.

ŽENSKA: Eno na nebu... pridi po nas.

BIČARJI: Eno na nebu... pridi po nas.

ŽENSKA: Drugo v zemlji... zapustil si nas.

BIČARJI: Drugo v zemlji... zapustil si nas.

ŽENSKA: Tretje znamenje smo mi.

SE VRŽEJO IN SE MED VREŠČANJEM IN VPITJEM BIČAJO. TURJAČAN KAR OŽIVI.

TURJAČAN: Hlapci... kaj počeli ste ves ta čas?

OSKRBNIK: Že stokrat sem vam rekel...

TURJAČAN: Dole kar je ostalo, na polja več ne gre.

OSKRBNIK: Ponoči, zaklepajo se v bajte...

TURJAČAN: Podnevi pa...

MED VPITJEM ŽENSKA, KI POJE NAPREJ ZAMREJO TURJAČANOVI IN OSKRBNIKOVI GLASOVI.

ŽENSKA: Nad nami so znamenja tri.

BIČARJI: Nad nami so znamenja tri...

ŽENSKA: Mrlič se spustil je v beno... usmili se nas.

BIČARJI: Mrlič se spustil je v nebo... usmili se nas...

ŽENSKA: Pod zemljo zdaj živi, pridi po nas.

BIČARJI: Pod zemljo zdaj živi, pridi po nas.

ŽENSKA: Ne glej nebo, ne glej zemljo. Zapustil si nas.

BIČARJI: Ne glej nebo, ne glej zemljo... zapustil si nas.

ŽENSKA: Nad nami so znamenja tri.

BIČARJI: Nad nami so znamenja tri.

SE SPET VRŽEJO NA TLA IN SE MED TULJENJEM BIČAJO.

TURJAČAN: Če ti gredo, jaz ne.

OSKRBNIK: Vse smo storili... z bičem... s konopcem... Nič več jim ni mar.

TURJAČAN: Jaz hodim za trugo le, če ti gredo, jaz živ ne grem v jamo...

Pocrkala brez otave je živina... usahnil zadnji trs je... in ni ne kislice ne vina...

OSKRBNIK: Ali naj podavim vse. Ali naj... Gospod... ne gre in ne gre. Obešal sem jih za pete... jim puščal kri... tolažba je... norost jih bo minila... spet bojo orali in kopali... saj jih samo peščica še živi...

TURJAČAN: Če vi ne... jaz jim pokažem.

TURJAČAN IZTRGA PRVEMU HLAPCU, KI STOJI OB TETINI KRSTI BIČ Z SVINČENIMI KROGLICAMI, IN SE ZAPODI NAD ŽENSKO, KI KAR NAPREJ POJE IN BIČARJI, KO SE NADNJE NA TURJAČANOV UKAZ SPUSTIJO ŠE BIRIČI.

ŽENSKA: Na nami so znamenja tri.

BIČARJI: Nad nami so znamenja tri...

TURJAČAN: Potolčite jih do kraja!

ŽENSKA: Milost gospod, usmili se nas.

BIČARJI: MILOST GOSPOD, USMILI SE NAS. TEGA NE PONAVALJAJO VEČ V ZBORU, IN BESEDE IN VPITJE VELJA BOLJ TURJAČANU.

ŽENSKA: Otroke smo zagrebli... pridi po nas.

BIČARJI: Zagrebli smo jih...

ŽENSKA: In šiba božja... zapustil si nas.

BIČARJI: Šiba božja... Naj kamenje žrem... ko vse mi vzameš... Pusti nas...

TURJAČAN: Kaj ti jemljem. Da videl boš kaj je zaresen bič... ne tvoja ovela kopriva. To ni več božji svet, v oblasti ga ima sam hudič.

BIČARJI SE RAZBEŽE, ŽENSKA OBLEŽI NA TLEH.

OSKRBNIK NAD NJO.

OSKRBNIK: Kaj naj s tem?

TURJAČAN: Me nič ne briga. Ko s tem bomo mi končali, na njive spravi to drhal. Če ne, boš to

(KAŽE NA ŽENSKO).



Jože Štefan:
Brez naslova,
monotipija, 1981

In imel boš srečo, ker ti za nobenim pogrebom ne bo treba več.

TURJAČAN: Ukazal sem zvoniti.

ROZAMUNDA: Saj v glavi ti zvoni...

ŽUPNIK: Porušen je zvonik.

ROZAMUNDA: Po kolenih se plazil je zvonar...

TURJAČAN: Že spet laži... A ne slišite kako zvoni...

TURJAČAN SE MUKOMA POSTAVI V SPREVOD, ROZAMUNDA SE OBRNE VSTRAN IN ZAOSTANE, KO GREDO ZA TRUGO NAPREJ.

TURJAČAN: No prav... samo da spet zvoni.

ZVONOV SEVEDA NI.

17. prizor

OSEBE: OSTROVRHAR, PEVEC. V GOZDU VES RAZCAPAN, PORASČEN OSTROVRHAR, TAKO DA GA SPLOH NI MOGOČE SPOZNATI. PEVEC JE TAK KOT NA TURJAŠKEM DVORU, LE DA IMA POPOTNO CULO.

OSTROVRHAR: Kdo si... kako zašel si sem? Kaj iščeš tod.

PEVEC: Jaz kdo sem? Kdo ste vi, gospod.

Pa nisi eden tistih?

OSTROVRHAR: Sem. Kako živim, sploh ne vem.

PEVEC: Me ne spoznaš.

OSTROVRHAR: Po čem? Po culi, ki na rami ti visi. Koga naj še spoznam. Kako naj vem kdo in kod si ti. Pa... Kaj saj ni važno. Pelji me-že kamorkoli.

PEVEC: Pevec sem.

OSTROVRHAR: Ti pevec si? Od vsepovsod?

PEVEC: Dobro... tako pravijo. Kam naj peljem te odtod. Človek... kamorkoli... te že, bo slabo zate.

OSTROVRHAR: Kaj imaš v culi?

PEVEC: Kruh in sol samo. Da ne pogineš... to ti dam kar sam imam.

SEDETA IN OSTROVRHAR NARAVNOST GOLTA KAR MU JE PEVEC PONUDIL.

KO SE NAJE SE ŠELE ZAVE, DA JE PEVEC, KI GA JE SPOZNAL NA TURJAŠKEM DVORU. NEKAJ ČASA GA OPAZUJE.

OSTROVRHAR: Kam greš? Od kod si, to zdaj vem.

PEVEC: Pri Bašetu nočoj slavijo. Tja grem.

OSTROVRHAR: Zdaj na turjaškem, zdaj na Bašetovem dvoru. Skratka... povsod. Zakaj pa jaz nikamor. Kjer sem, in čeprav se kam namenim... se mi povsod zapre pot.

PEVEC: Ne zate in ne zase... nič ne vem. Zakaj tako.

OSTROVRHAR: S teboj k Bašetu grem.

PEVEC: To ni mogoče.

OSTROVRHAR: Nekaj vendar o tebi in o sebi vem. Razmisli sem do dna. Nikoli bi ne vedel nič, ko bi ne prišel sem. Mislil sem, da me je ljubezen sem prignala. In še marsikaj. Toda... kadar smo se dajali na raznoraznih bitkah, vse smo zakopali, pozabili in odšli. Slavili so nas doma... pa če smo jih dobili po grbi ali če smo zmagali. Toda tukaj... so zraven mene gnila trupla... In izgnila. Nisem jim ušel. In zdaj sem nič. In bil sem nič že prej. Kamorkoli že grem, povsod sem Ostrovrhar, kot povsod si pevec. Ti poješ povsod, jaz povsod vdihavam ta človeški zaslanjeni smrad.

Za oba je povsod, povsod. Zato... a ni vseeno... me peljal na Bašetov boš grad. Nikamor ne vrnem se v

objem. Na žalost... to kar ti si, nisem jaz, jaz sem kar sem. Naj stori kar hoče z mano.

PEVEC: Prav... najbrž so to prave misli, a tuje so ljudem. Nikoli nisem nanje mislil... in zakaj bi. Kot si rekel... jaz samo pevec sem.

18. prizor

OSEBE: BAŠE, LEJLA, PEVEC, OSTROVRHAR, PIVCI, AGE, PLESALKE, TAKO KOT SE TO SPODOBI ZA AGIN DVOR.

BAŠE: Zmagali smo... in živeli... hvala vsem. Pokopali mrtve... zdaj so pri Alahu...

AGA I.: In tam se še bolj vesele.

AGA II.: Zakaj nisem z njimi.

AGA III.: Tukaj je veselo, in plesalke...

BAŠE: Če te to moti, da so moje... Lahko za tebe kaj storim. Tam, kjer padli so... bojo vse tvoje. A si zato?

AGA I.: Ne... ko pride čas...

BAŠE: Bedak. Kaj si mi huliš. Zavist ti gleda iz oči. Res... če kdaj pride čas bom najprej mislil nate. In ti pevec, kaj ti je vse povedal. Kar ti meni si, je to lahko sploh res? Čemi v gozdu in nore misli misli.

PEVEC: Take tuje so ljudem, zato sem jim verjel.

BAŠE: Zakaj ne plešeš Lejla... Poglej te pijane oči, okrog in okrog. Požrle bi te. Vzemi jih za šalo... kot vse kar na svetu se godi res je šala.

Ti Pevec, veš, ko koga davi vrv, se marsičesa spomni, kar lastno ni ljudem. Ki žive, kot se živi.

Lejla, kaj ti je. Kaj dneve, mesce, leta... tako te gledam že vse žive dni. In enkrat mi bo dovolj. Ne bom te videl več.

LEJLA: Saj ne vem. Baše, svet je čuden...

BAŠE: Kaj pa če tvojim le očem?

LEJLA: Nič ne veš. Ko ležem, ponoči se budim. In, ko se zbudim... mi dan nenavadnih slik iz glave ne spodi.

BAŠE: Sredi tega pira, teh pijanih oči okoli mene... jaz pa skrbi. In to družinske... In še opravke... Kaj kdaj in komu samo navidez se ne zdi.

LEJLA: Ta svet okoli našega gradu... ni ne gozd ne morje ne nebo. Je nekaj drugega. In tudi zdaj.

BAŠE: Zdaj? A slišiš ples...? A slišiš pesem? Ja...aga... pa menda ne boš že zdaj kozlal. Preveč mi žreš in žreš... z gobcem in z očmi... če boš naprej preveč, prezgodaj k Alahu odšel boš v raj. Poglej ga kako kozla. In ti... tebi se bo zataknila kost. Samo pol soma naenkrat, ti pa kar dva, vsak tak tehta toliko kil, kot tisti... no... pomagaj pevec... ki je na ogledu tam v kletki, in Lejla... če boš tako kot si, tale požrl nama bo oba.

Pripeljite Ostrovrharja... z kletko vred... naj vsak si ga vzame... njega, potem tega, ki pravkar je kozlal in so ga odnesli, in tega, ki soma celega na mah je požrl, za vzgled. Sami junaki...

Pevec, zakaj pa si sploh prišel? Ne boš zapel. Zdaj je tako veselo, da je še mene zamikal tvoj glas.

PEVEC: Zapojem že... toda kaj boš s kletko in Ostrovrharjem...

BAŠE: Saj si že njemu pel.

PEVEC: Res je... pojem povsod...

BAŠE: Naj se spominja nekdanih dni.

PEVEC: Potem ne bom.

BAŠE: Res ne...?

PEVEC: Ne, gospod?

BAŠE: Dobro, dobro... vseeno ga pripeljite, brez

verig... tam v kotu naj sedi.

Ali boš zdaj pel?

PEVEC: Bom, gospod.

PIPELJEJO OSTROVRHARJA, GA POSADIJO ZA MIZO, PEVEC POJE.

PEVEC: Drug ti je v skrbno nastavljeno mrežo nestanovitno zasačil srce.

Vendar namene še nekaj te veže

kaj da je komaj med nama se ve.

Marsikdaj se govorica ti zmeša,

ko me zagledaš med drugimi ljudmi,

marsikdaj tvoje oko me pogreša,

iščeš okoli me s plašnimi očmi.

Večkrat, ko utrujena praznega hrupa

v misli zamaknjena sama sediš,

vsili spomin se ti pevec brez upa,

stari časi skoraj nazaj si želiš.

Marsikdaj, ko ti tvoj ljubi zapoje

sreče v ljubezni baha se vesel,

v srcu te zbadajo pesmice moje,

ki jih od njene nesreče sem pel.

Sama sodila si pred me nemilo,

sama me zmeraj še sodiš ostro,

Pravijo vendar, da slabo plačilo,

kdor me zatoži, pri tebi dobo.

Trdna med nama dviguje se stena

z brezna globoc'ga do strmih nebes,

vendar ne udrža želj skrivnih plamena,

da bi ne mogel on švigniti čez.

Ne pozabit' jih so te prosili,

drugi, ne moje prevzetno srce,

v mislih ti niso, al'mene po sili

pomnila boš ti do zadnjega dne.

LEJLA: Poznam ga?

BAŠE: Koga poznaš.

LEJLA: Videla sem ga...

BAŠE: Če ti dobro ni... počij. Če te vročica daje, z

ledeno vodo si obraz izmij.

LEJLA: Izmiijem si ga.

(POČASI VSTANE OD MIZE IN ODIDE IZ DVO-

RANE).

PIROVANJE NAPREJ, VSI SO ŽE NAŽRTI IN

PIJANI IN BLEBETAJO O ALAHU IN O RAJU,

TUDI BAŠE JE ŽE PIJAN.

BAŠE: Kam pa pevec...

PEVEC: Kam... kot zmeraj...

BAŠE: O nič kot zmeraj... Počakaš. In tvojega in našega gosta... ti... pa ti in ti... saj veste kam... naj

čaka dne, da se zgovorimo. Nocoj sem res pijan.

19. prizor

BAŠE, OSTROVRHAR, TODA NE V JEČI AMPAK V STOLPU, KI JE SICER TRDNO ZAKLENJEN.

BAŠE: Dobro... prišel si sam. To je re. Res je tudi, da bi lahko zdavnaj ušel.

Ne razumem te.

Kaj pa, če bi mi grad razdjal? Uh... glava me boli. Kakšen maček. Ampak... Moja... milost... veš. Zamenjal te bom. Za to nisi v ječi, ampak tukaj.

OSTROVRHAR: Za kaj me boš zamenjal?

BAŠE: Za denar. Ima ga Turjačan. In hči mu lahko zarjavi. Veš... to... pevec vse ve. In mi, ne da bi kaj mislil pri tem, tudi vse pove.

OSTROVRHAR: Turjačan nima nič.

BAŠE: Potem pa imaš ti.

OSTROVRHAR: Jaz še manj.

BAŠE: Potem boš pa v tem stolpu gnil.

BAŠE: Kaj pa blago? Saj veš... dovolj si mi ljudi pobil.

OSTROVRHAR: Ko si bil ti pri nas, je bilo isto. Pojdi po blago, saj ni več blaga in komaj kaj ljudi.

In če greš sam ponj, ne bo padla niti ena glava, ker take glave, ki bi se branila, ni.

BAŠE: Dobro... mogoče danes zaradi mačka ne vem kaj govoriš. Ne razumen. Sicer... saj vse nori. Lejla že ves čas... danes pa še bolj... In tale pevec, da resnico je ugledal, pravi. In ona za njim. Ostrovrhar, če veš in mi poveš, kaj je resnica, te spustim. Uredil bom reči, Lejla bo spet pri pameti, pevec... pa tako ali tako gre spet od tod. No povej:

OSTROVRHAR: Ne vem.

BAŠE: Jaz pa... vem. Edini...

Preketo dobro vino je bilo.

20. prizor

OSEBE: LEJLA, OSTROVRHAR. V STOLPU. OSTROVRHAR VKLENJEN.

OSTROVRHAR: Te je Baše sem poslal? Barantat?

LEJLA: Ni me!

OSTROVRHAR: Kaj sicer delaš tukaj?

LEJLA: Kako ti naj to povem? Nihče mi nič več ne verjame.

OSTROVRHAR: Saj ne stradam. In sem kar rad tukaj. Meni tudi nihče nič več ne verjame. Če ti povem... Mi dobre je... in mi ni.

LEJLA: Videla sem te v gozdu. In še prej.

OSTROVRHAR: Po gozdu hodiš? Sred noči? Tedaj, ko ljudje gnijejo? Ko po zaslaženem mesu bršljan smrdi?

LEJLA: Ta vonj mi ni tuj.

OSTROVRHAR: Potem ga imaš rada. Namesto vijolic in spominčic? Kakšna šala.

LEJLA: To ni šala. Strohnel bom tukaj, saj sem nič. Sem Ostrovrhar, kamor grem. In če sem v kletki, v verigah, kaj potem. Če nisem, natikam drugim jih ljudem. Kaj bi rada zdaj? S kupčijo ne bo nič. Za nič še jaz nič ne prodam. Čeprav sem Ostrovrhar.

LEJLA: Kaj pa podobe? Kaj pa... lahko, da jaz norim. Da svet se obličuje mojemu roga.

OSTROVRHAR: Že spet ljubezen in svoboda. Že spet ena in ista reč. Že spet ta pevec, ki svojo isto lajno hodi povsod... in povsod je naokrog. In lajna tudi. In moja... in navsezadnje tudi tvoja. Veš kaj? Lahko greš. Pusti mi te verige in ta stolp. Ne tebi in ne Rozamundi ne grem v objem.

LEJLA: Kdo govori o tem?

OSTROVRHAR: Zakaj se potlej plaziš tod?

LEJLA: Ker Lejla sem...

OSTROVRHAR: In tako kot jaz, tako kot pevec, Lejla si povsod.

LEJLA: Rada bi kam drugam. Podnevi in ponoči se mi sanja... Zdaj morje sem... zdaj ječa. Zdaj gozd... in, ko gledam, Baše je povsod s svojimi nesnažnimi rokami. S prsti debelimi, ki z njih se mast cedi... a ne od požrtij. In ne od krvi. In pravi, da je moj brat. Tako je daleč... in majhen in okrogel kakor tale pika... Jo vidiš?

OSTROVRHAR: Ne.

LEJLA: Saj... saj. Še gnus včasih čisto se zgubi.

OSTROVRHAR: Kakšen gnus?

LEJLA: Ne veš?

OSTROVRHAR: Ne vem več zanj, od kar sem tukaj.

LEJLA: Iz tega stolpa, od teh verig, je le petdeset korakov, ko štejem jih nazaj, ko vračam se od tod, sem spet...

OSTROVRHAR: Kje si spet?

LEJLA: V družinski postelji. Zato ljubim tole verigo... zato vse kar tod trohni!

OSTROVRHAR: Torej nisem prvi, ki nosiš mu jedi.

LEJLA: Ne.

OSTROVRHAR: In zvončke in trobentice... in kar je tam v gozdu, za tvojim zidom. In kar za mojim še zdaj gnije in še zdaj smrdi. Enak je smrad, enako to dehtenje.

Tri dni sem že tukaj, kaj mi je mar tvoj gozd, če mi je moj.

Sit sem te že.

LEJLA: Potem pa sama grem.

OSTROVRHAR: Vzemi še pevca s sabo. Grad in Bašeta, in veljake, ki do grla so nabiti z našimi krepostmi. Z dobljeno in zgubljeno bitko. Z zmago in s porazom. Vse to pobaši v pevčevo culo in pela bosta najprej na Turjaku Rozamundi, ki je še bolj sama kot poprej. Potem lahko gresta še naprej. Na dvor Maverskega kralja, ki hči živi mu v bronasti svečavi. In, ko zmanjka dvorcev vama... je še kak drug svet, še kaki drugi ljudje... Saj je vse brez mej. A ne?

Toda širši ni, kot tale luknja, kjer zdaj živim.

In zato, lahko jutri, pojutrišnjem in vse dni... spet prideš s pevcem sem. Poslušat mene in gledat kako od gnijočega mesa na koncu koncev čiste in bele ostanejo kosti.

LEJLA: Nič ne verjameš.

OSTROVRHAR: Ali morda ti? Baše ima prav. Bolna si.

Imaš kos kruha, ščepec soli? Ta zasmrajena polivka, ki mi jo straža nosi... spominja me na merjasca, ki v gozdu sem ga vse dni lovil. Kos kruha in soli.

21. prizor

OSEBE: BAŠE, LEJLA.

SREČATA SE NA KROŽNIH VIJUGASTIH STOPNICAH.

BAŠE: O... spet teh tvojih petdeset korakov.

LEJLA: Pusti me, ti rečem.

BAŠE: Nikoli.

LEJLA: O... gospod... kakšna slast. Takole dneve in noči... mesece in leta... čakati na teh stopnicah.

BAŠE: Če druge ni!

LEJLA: Imeti bitke... jemati glave... zapirati sebi enake v tele luknje... in čakati tukaj na stopnicah, name.

Kakšna slast, kakšna uteha.

BAŠE: Bolna si od teh korakov... od teh poti.

LEJLA: Kdo od naju je bolan? Kdo... mar jaz, ki si me ti zapredel vanje, ker takrat ko sama sva pred mano trepetáš. Ko za mizo se gostiš, se kažeš gospodarja, se rogaš mi... ko tukaj srečaš me, si neboljen. Toliko da se ne sesedeš, da na kolenih ne obtičiš. D aspet ne prosiš me za usmiljenje, za reči, ki je nikoli ne izprosiš.

BAŠE: Zakaj me, od kar pomnim, kar naprej teptaš. Obljubil sem in, če sem že, besedo držim. Bodi ljubezniva z mano. Privošči prijazen mi pogled, besedo... Tako kot prve dni... saj tako daleč je ta čas... ti tisti gozd, ki hodi ti po glavi, bil mi je drag, zdaj pust in umazan je... in prazen... Več kot deset krat deset let.

Ne? No prav. Jaz Baše sem. Navsezadnje.

LEJLA: Pusti me... ne dotikaj se me... drugače ti izpraskam oči.

BAŠE: Kaj vpiješ... Saj to je moja nežnost le.

LEJLA: Pošast!

(GA Z VSO MOČJO SUNE IN SE MU IZTRGA IN ZBEŽI PO STOPNICAH NAVZDOL).

22. prizor

ENAKA DVORANA KOT PRI TURJAČANU, LE DA SO ZNAKI DRUGAČNI, BAŠETOV. SLUGE PRINAŠAJO JEDI, ZA MIZO SEDIJO BREZ BESED PEVEC, BAŠE, LEJLA, MRAČNO JE ŽE IN SLUGE PRIŽIGAJO OLJENKE.

OSEBE: BAŠE, LEJLA, PEVEC.

PEVEC: Zakaj me zadržujete? Zakaj ne smem naprej?

BAŠE: Ne veš?

PEVEC: Ne.

BAŠE: Ko pride čas, boš zvedel. Zdaj pa jej.

PEVEC: Niti grižljaja ne, dokler...

BAŠE: Dokler... kaj?

PEVEC: Ne grem od tod. Ali pa ne zvem...

BAŠE: Boš poginil... Veš, pevec več ali manj. Zaradi tega svet ne bo iztiril... ker... je že zdaj dovolj. Ker tvoj počen glas ne zaleže za brenčanje tele muhe. Jo ne slišiš? Taka gluhot... Če eno krilo ji utrgam... se mi lepo vrti po mizi... ali ne slišiš? V krogu kar naprej.

Tvoj počen glas in brenčanje tele muhe.

Ali ne slišiš?

In tam nasproti tebe, nasproti te brenčave muhe...

sam molk sedi.

Zato si tukaj. Ali boš jedel zdaj?

PEVEC: Še zdaj ne vem.

BAŠE: Ne boš?

PEVEC: Ne.

BAŠE: Potem boš pel. O, boš. Vsi sem... kolikor vas danes je v hiši.

(TULI NA VES GLAS)

VSI.

(V DVORANO PLANEJO BIRIČI).

BAŠE: Ta pravi, da ne bo pel. Da ne bo preglasil tele muhe, ki že leta v glavi mi brenči.

LEJLA: Ali me slišite... Tale moj... brat...

BAŠE: Molči, kot molčiš že vse te dni. Če ne...

LEJLA: Na miru ga pusti, če ne...

BAŠE: Poj, če ne... Ven z njim, ven. Naj gre.

Ne. Ven z njim... toda daleč ne.

(ODVLEČEJO PEVCA IN KO STA ZA HIP BAŠE IN LEJLA SAMA, STOPI BAŠE K OLJENKI IN JO UPIHNE)

BAŠE: Nekoč te bom ubil. Edini sem, ki za resnico vem.

LEJLA: Ne...!

23. prizor

ISTI PROSTOR, JUTRO NASLEDNJEGA DNE. BAŠE, AGE, I., II., III.

BAŠE: Kaj pravite... vi vsi, ki tu stojite?

I. AGA: Da je izginila... brez sledu.

II.: In... Ostrovrhar tudi.

III.: Kot da je igla v senu. Vse smo prevohali... vse prebrskali.

BAŠE: Kot, da je igla v senu?

I.: Pretaknili smo vsak skedenj, vsak kotiček, vsako vas.

II.: V vsak kot sem zavil. Nihče ju videl ni.

III.: Ne gre mi v glavo.

BAŠE: Ki vrat slabo se je drži.

BAŠE: Zakaj opuščate stare šege in navade. Tu pa tam, koga na kol. In ne bo dolgo, ko tole iglu v senu najdete in pripeljete domov.

I. AGA: Povsod kak človek je. Zanesljiv.

BAŠE: Kdo pa je rekel, da izbirajte.

II. AGA: Nihče ju videl ni.

BAŠE: Rekel sem, da ne izbirajte med njimi. Nihče ni zanesljiv.

III. AGA: Izprašali smo jih.

Lepo, potem grdo.

BAŠE: Premalo... Bila bi tukaj. In tako... seveda ni.

I. AGA: Nič, vam rečem.

BAŠE: Kaj pa psi? Pse imam rajši kot ljudi.

II. AGA: Psi bi zares odkrili vsako sled.

III. AGA: S seboj smo imeli kar ves trop. Razkropili so se po celem svetu.

VSI: Pa če nam vzamete glavo.

BAŠE: Izginite mi spred oči. Pripeljite mi pevca. Povsod mu blodijo oči. Ta zlodej vidi vse.

PRIVLEČEJO PEVCA.

24. prizor

BAŠE, PEVEC IN DVA BIRIČA. ISTO PRIZORIŠČE.

BAŠE: Veš za beg? In če veš... veš še kaj več! Kaj si videl?

PEVEC: Vem.

BAŠE: Na dan z besedo!

PEVEC: Izginila sta kot izgine sen.

BAŠE: Kaj naj s to primero?

PEVEC: Za boljšo ne vem.

BAŠE: Sta odšla k Ostrovrharju domov?

PEVEC: Kako naj vem?

BAŠE: Saj to je noro. In Lejla... nora.

PEVEC: Nora? Ali je to norost, če te želja in telo spelje od sebe daleč proč? Poglej Baše. Pevec sem, pevec povsod. In pojem, čeprav ne znam. Kamorkoli me zanesa pot, povsod z menoj lepo ravnajo, ker pač pojem. Vse vidim in vse vem.

BAŠE: Kaj pojasnjuješ! Povej! Zato sem te klical sem!

PEVEC: Zdaj ne vidim in nič ne vem. Sinoči sem oslepel. Kdo si... Saj ne razložim niti tegale zidu.

BAŠE: Potem nisi več pevec.

PEVEC: O peti, to pa znam.

BAŠE: Če slep si, če ne razločiš ne zidu, ne mojega nosu, če ne veš kje je Lejla... In o njej, o meni nič ne veš... Kaj, naj ti verjamem... Zakaj se mi umikaš... si videl, da sem vstal. Da sem nameril prste v tvoj obraz... proti očem...

BAŠE: Na kol. Sta slišala... In, ko bo nared, pridita po mene.

PEVEC: Milost Baše... res sem slep. Res nič ne vem...

PEVCA ODVLEČETA BIRIČA.



Gustov Januš: Brez naslova, fotografija, 1982

25. prizor

V JEČI, KJER JE V VERIGAH I. SNUBEC. ROZAMUNDA IN I. SNUBEC.

ROZAMUNDA: Prišli so davi in prosili zate.

A me ne slišiš več.

I. SNUBEC: Ne. In kje so zdaj?

ROZAMUNDA: Odšli so.

I. SNUBEC: Kaj ne poveš.

ROZAMUNDA: Govorim ti to, kar ti že zdavnaj veš. Turjak bo moj, jaz čeprav sem ženska... Turjačan. In nikoli tvoj. To si naklepal. In navsezadnje...

I. SNUBEC: Saj rekel sem, da te ne slišim več.

ROZAMUNDA: Slišiš me. Še danes... in nikoli več. Od danes je minilo dvajset let, ali pa le deset. In ti... in tvoja mirkuca... za mano solze točita, na našo klopco hodita sedet.

Potem se vračata skozi vrt... po stezi... na Turjak, prirejata pirovanje, požrtije... in vse kar še od nekdaj je premogel tale grad.

I. SNUBEC: Coprnica...

ROZAMUNDA: Turjak bo samo moj. In jaz coprnica? Ja, zaradi vseh vas.

I. SNUBEC: Vedi, da se boš zabarantala... kot sem se jaz... To imej v glavi, v ušesih naj ti kar naprej brni. Naj vpije...

ROZAMUNDA: Kar vpij!

Še v ječi, v temi, povsod... vse cveti... Ko se tukaj... po teh zidovih še enkrat ozrem, je brst pri brsti...

I. SNUBEC: Ja... hudič vaš in tvoj brsti...

ROZAMUNDA: Kakšno jutro... kakšna slast... Kako mi je lepo...

Še tebi malo sonca... kakšen večeren mlaj... Zdaj pa grem... Vse se mi zdi... da je na pragu pevec... In, da že poje... Vrata mu je treba odpreti... nastežaj... Če kakšen zvok do tebe pride... Lepo ga udomači... Naj ti bo za družbo... saj... kako te razumem, samemu ti je precej pusto. Je tudi meni.

26. prizor

NA DVORIŠČU BAŠETOVEGA GRADU. HLAPCI PRIPRAVLJAJO KOL. TA PRIZOR NAJ BO STVAREN. KOPLJEJO JAMO, PREIZKUŠAJO KAKO BO KOL STAL V NJEJ, GA ŠILIJO... ITD.

I. HLAPEC: Taka trapasta vročina.

II.: Res sem žejen.

III.: Ti, ki samo zijaš, prinesi vodo, če ne dajo vina.

DEKLA: Baše je pobesnel... mudi se mu kot se mu še nikoli ni. Ni časa ne za vodo, še manj za vino. Baše čaka in stoji pri oknu že ves dan.

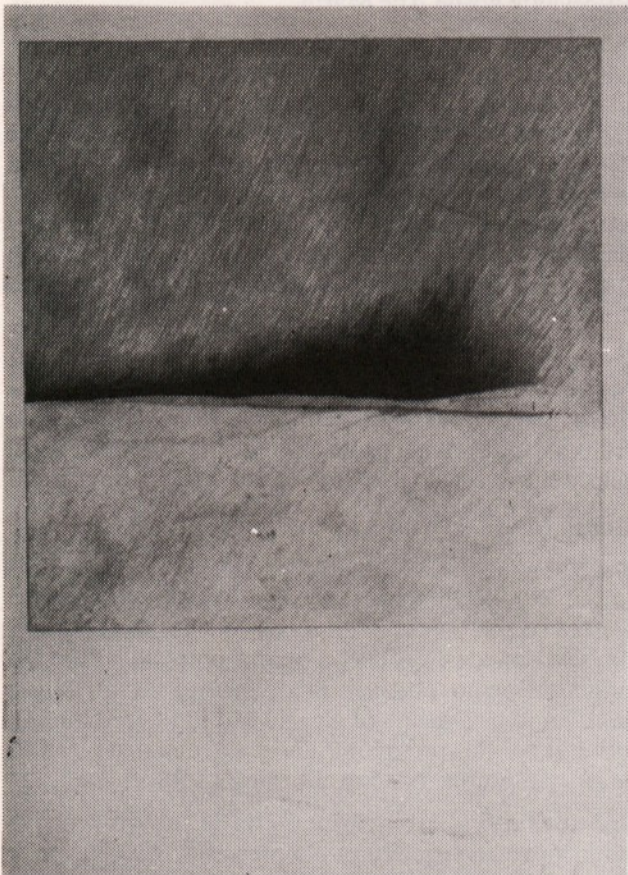
I.: Eh... pa naj čaka... Prinesi... saj ne bom pijan. Samo kapljo... da si osvežim usta...

II.: Kakšen trd les.

III.: Bedak, saj je zmeraj tak. Eno drevo je za posteljo, za omaro... Za okno pa je drugo.

I.: Ti pa tudi vse veš.

II.: Saj sem tesar. Izučil sem se še, ko je bil moj oče



Karl Vovk: Brez naslova I, risba, 1981

živ. Koliko sem pri deskah se potil iz dna v dan. Ti pa... navaden si grobar.

III.: Ko, da bi bilo jamo kopati lažje...

(Zabriše lopato po tleh.)

Ne bom več kopal, če mi takoj ne prineseš nekaj za pod zob. Zdaj nisem samo žejen, še lačen sem.

DEKLA: No prav... prinesem ti... ampak... Kaj bo Baše rekel...

I.: Prinesi in ne čvekaj... Jaz vem, koliko časa je potrebno, da se to pripravi. Ne delam tega prvič. In vsaj pol ure imamo v dobrem.

DEKLA IZGINE IN ČEZ NEKAJ ČASA PRINESE MALICO.

I.: No... vendar... pa še ti prigrizni kaj.

MALICAJO, MOLČE, ZLAKOTENI IN POŽREŠNO.

I.: Dobro... naprej...

(SE SPET LOTIJO DELA, POTEM SEDEJO)

II.: Končano je. Dekla, povej jim... No... in kaj je bilo ko si nam prinesla malico?

27. prizor

BAŠE STOJI ŠE ZMERAJ OB OKNU IN GLEDA NA DVORIŠČE. POTEM PA VPIJE IN KOT ODMEV JE SLIŠATI PEVCA.

BAŠE: Kje je Lejla... ali vidiš...

PEVČEV GLAS: Vidim...

BAŠE: Povej, kje je... povej...

PEVČEV GLAS: SAMO vidim, vidim...

BAŠE: Kje vidiš?

PEVČEV GLAS: Vidim, vidim, vidim...

28. prizor

OSEBE: TURJAČAN, ROZAMUNDA. NA TURJAŠKEM GRADU. TURJAČAN JE ŽE OSTAREL, MALO NOR STARČEK, KAŠLJA IN SE MUČI Z VEČERJO, KI MU JO PRINAŠAJO NA MIZO. POLIVA IN ROKE SE MU TRESEJO.

TURJAČAN: Kaj je to? Saj že sto let ni bilo nikogar sem.

ROZAMUNDA: Saj ni nikogar.

TURJAČAN: A ne slišiš hrupa? Topotanje kopit? Prihajajo. O saj vem...

ROZAMUNDA: Tako gluhe tišine še ni bilo od kar vem. Saj jo je kar slišati.

TURJAČAN: Daj mi oljenko... Nasproti jim grem. Če so naši... jih sprejem tako kot se to samo meni spodobi. Če niso... o požeruhi, če ste prišli spet žret. Daj mi luč, ti rečem.

ROZAMUNDA: Kaj ti bo.

TURJAČAN: Rekel sem ti, da mi jo daj. Težko je dosežem.

ROZAMUNDA: Daj spravi nekaj vase. Umrl boš, ko nič ne ješ.

TURJAČAN: Umrl? Jaz umrl... Jaz sem Turjačan... in hrast je moj... In Turjak... In Ostrovrhar... In to topotanje kopit... in vsi, ki so z njim.

Vrata je treba odpreti na stežaj... čeprav je tema... pravzaprav, ravno zato, da bodo videli... O...

ROZAMUNDA: Ko žreti ne moreš več, nisi in ne boš več Turjačan. In hrast ni več tvoj... in nihče drug.

TURJAČAN: Kdo pa je, če nisem jaz. In, kje je jezero, ki pogorišče kdaj pogasi... če nisem jaz? Vsi ste in boste jaz.

SNAME Z ZIDU OLJENKO, SE ZAPLETE MED ZASTORE, KI SE V HIPU VNAMEJO. Noče goreti, o pa bo... Zakaj bi še kdo bil jaz, Turjačan... SE VNAME SAM IN PADE PO STOPNICAH.

29. prizor

ROZAMUNDA DO VRATU ZAPETA V ČRNI OBLEKI BLODI PO GRADU. NAZADNJE ZAIDE V STOLP, ODKLENE JEČO TAM, KJER VISIJO SAMO ŠE KOSTI I. SNUBCA. V TRE-NUTKU SE TA ŽIVA MRTVA PRIKAZEN SPREMENI V OPICO, MIRKUCO, TISTO VREČO, KI JE BILA NEKOČ NAPOLNJENA Z ŽAGOVINO. ISTI HIP JE MOGOČE SLIŠATI TUDI PEVCA, KI PA POJE CIGANOVNO PESEM.

PEVČEV ODMEV: Na vrh hriba je cirkuca, cirkuca... Na njej je namalana mirkuca.

Na vrh hriba je cirkuca, cirkuca.

Na njej je namalana mirkuca.

ODMEV POPOLNOMA ZAMRE IN NAGAČENA OPICA POSTANE VIDNA V VSEJ SVETLOBI. ROZAMUNDA SE ZAPODI PO STOPNICAH NAVZGOR.

NA HRIBU PRED GRADOM JE SPREVOD BIČARJEV, TAKO, DA JE MOGOČE IZ GRADU VIDETI IN SLIŠATI, PRAV IZ PROSTORA, KJER SEDI ROZAMUNDA. SPREMENJENA JE, TRDE POTEZE, OČI BREZ SIJAJA. KOMAJDA PODOBNA ROZAMUNDI. OBLEKA JE ČRNA, DO VRATU ZAPETA, PROSTOR JE PREJ PODOBEN MRAČNEMU SAMOSTANSKEMU HODNIKU, ČEPRAV JE ISTI KOT VES ČAS. DVORANA NA TURJAKU.

ŽENSKA: Nad nami so znamenja tri... Usmili se nas.

BIČARJI: Nad nami so znamenja tri, usmili se nas.

ŽENSKA: Eno na nebo... pridi po nas.

BIČARJI: Eno na nebu... pridi po nas.

ŽENSKA: Drugo v zemlji... Zapustil si nas.

BIČARJI: Drugo v zemlji... zapustil si nas.

VSI: Tretje znamenje smo mi...

ROZAMUNDA STOPI K VRATOM IN JIH ODPRE.

ROZAMUNDA: A kje je kdo?

BIČARJI SE VRŽEJO NA TLA IN SE ZAČNO BIČATI, SLIŠIJO SE UDARCI.

POKAŽE SE OSKRBNIK IN SE PRIKLONI.

ROZAMUNDA: Ali slišiš? Ali vidiš?

OSKRBNIK SAMO PONIŽNO STOJI PRED NJO, VES SKLONJEN, BREZ BESED.

SPET JE SLIŠATI BIČARJE.

BIČARJI: Preklet Turjak... prekleta njegova kri.

NAD NAMI SO ZNAMENJA TRI.

ROZAMUNDA: Kaj čakaš? Kaj čakate.

OSKRBNIK SE SPET SAMO PRIKLONI IN IZGINE.

ZUNAJ VZKLIKANJE UTIHNJE, SLIŠIJO SE SAMO UDARCI BIČEV.

ROZAMUNDA SEDE NAZAJ IN OBSEDI.

KONEC

PETER REZMAN

Rud.

V jami
je
vedno noč
in nežno
brljenje
svetilke,
ko osma ura mine,
jo
spreminja v dan
v odhod
v ven
v prihod
nazaj
v temo.

Rud. 2

Psovke mehčam
v klobučevinaste objeme
spodnjega sveta

tišine
v ritmu
drdrajočih kolesnic.
Verig.

VLADIMIR VERDNIK

SMRT GOSPODA TELERJA

Za pojasnitev nenadnega in nepričakovanega prime-ra smrti gospoda Alberta Telerja imamo že od vsega začetka na voljo dve živi in dve pokojni priči. Da bi v tem poročilu ne bilo kakšnih presenetljivih in nepreglednih nizanj dejstev, predvsem pa, da bi se iznebili ugibanj in variacij na to temo ter bi ne prihajalo po nepotrebnem do kronoloških razhajanj, ugibanj torej, nepotrjenih govoranc, do obtožb in kritiziranja, šikaniranja in nevrotičnih izbruhov, bo nedvomno potrebno osvetliti nekatera preddogajanja, ki so usodno vplivala na takšen razplet dogodkov, ki je imel za posledico tragično preminotje gospoda Alberta Telerja.

Takoj se zdi potrebno dodati, da je nemara resnično verjetno, da bi nekateri kasnejši dokazni materiali, ki bi jih priče še utegnile navesti, lahko dokaj zaobrnili tukaj izoblikovano končno mnenje, da bi ne bilo več jasno, če ne gre morebiti za izkrivljanje dejstev, oziroma prebujanje zavesti, pogojene z željo po omiljanju osebnosti krivde.

Spoštovanemu bralcu mora biti jasno, da je pisec tega poročila že večkrat poizkušal sam najti poglobljene vezi med preteklostjo in smrtjo gospoda Telerja, vendar so bile te vezi tako krhke, dokazno gradivo pa se je izključno opiralo na nekaj starih fotografij, ki so se valjale po predalih družine Marin in za katere nihče izmed članov te družine ni vedel, kako so sploh prišle v posest pokojne Olge Mašek, matere preminulega Alberta Telerja in stare matere družine Marin.

Še manj je zanesljivih pričevalcev, ki bi vedeli, kako se osebe na teh zbledelih posnetkih imenujejo in kakšno vlogo so odigrale v tem primeru, kakšna je bila njih družbena in karakturna krinka, glede na jasno razvidnost, da so te osebe oblečene v nacistične uniforme in nedvomno tudi pokojne.

Zato se zdi najsprejemljiveje, slediti temu poročilu in po tem zapisu smrti gospoda Alberta Telerja razumeti kot zaključeno zadevo. Poleg že omenjenih oseb in njihovih izjav, je treba pri oblikovanju zaključene presoje upoštevati še izjavo gospe Helene Porun, patronažne sestre iz kraja M., ki je prisostvovala zadnjim blodenjem gospoda Telerja. Kasneje, pri preverjanju, pa je bilo ugotovljeno, da spoštovana gospa Helena Porun, ni mogla dati uporabnih izjav, ker je gospoda Telerja videla prvič šele po tistem, ko je ta že izdihnil.

Za to poročilo pa je vsekakor pomembna izjava sodnega izvedenca in mrliškega oglednika, prav tako iz kraja M., overovljena in podana v pisni obliki.

Ker pri vsestranski analizi tragičnega preminotja igrajo včasih ne nepomembno vlogo tudi razni spomini in pričevanja, ki jih udeleženci izbrskajo iz engramov in pomešajo s čustvenimi in čutnimi izrazi, prepletenimi z osebnostnim pogledom na organiziranost, etičnost in estetskost neke družbene sredine, je ne nazadnje torej treba upoštevati tudi piščevo razmišljanje, ki se je imelo samo priliko nekajkrat soočiti s pokojnikom, njegovo materjo in njegovo zakonito polsestro gospo Ano Marin.

Če bi se zgodilo, da bi kasneje kdorkoli želel izpodbijati piščevo resnicoljubnost in njegove trditve, naj bo že kar takoj jasno, da v primeru obstojajo še številni drobni argumenti, ki jih pisec ima v posesti ter drobni dogodki, ki jih v tem tekstu ni osvetlil, da bi ne prekršil mer objektivnosti in diskretnosti.

Vse to pa bo brez razmišljanja uporabil proti vsem morebitnim obrekovalcem in predstavnikom tistih sredin, ki bi se počutile nelagodno ob vprašanju: KDO JE UBIL GOSPODA TELERJA?

Gospod Albert Teler se je rodil leta 1919 kot nezakonski sin pokojne gospe Olge Mašek, po poklicu dekle in nekega hlapca, o katerem matične knjige nimajo dovolj podatkov, predvsem zaradi tega, ker ni dovolj jasno, za katerega hlapca gre. Greh gospe Olge Mašek je v kraju R., kjer je gospa prebivala vse do svoje smrti, povzročal številne govorice in zgražanja, kljub temu, da so dekle Olgo že

v rani mladosti pretresle številne neugodne življenjske izkušnje, od katerih je nemara najpomembnejša ta, da je njen oče Ivan Mašek že leta 1909 zapustil družino in odšel v Ameriko.

Kasnejši razplet dogodkov je pokazal, da je bil ta odhod neposredni povzročitelj življenjskih tegob družine Mašek, ki ni bila nikoli prav informirana o življenju svojega očeta.

V letu 1919 je namreč iz Amerike prišlo pismo, češ da je Ivan Mašek umrl in imel dostojen pogreb. Ta kratka informacija je bila tudi edina sled, ki so jo Maškovi odkrili o očetovem drugem življenju. Ker pa je že dobro leto pred tem Francka Mašek, zakonita soproga Ivana Maška, močno bolehal, je bilo skoraj pričakovati, da bo obvestilo o dostojnem pogrebu povzročilo poslabšanje, kar se je res zgodilo, tako da je bolnica že na poletje istega leta izdihnila, prihranjeno pa ji je bilo trpljenje ob pogledu na svojega vnuka Alberta Maška-Telerja, ki se je rodil na pozno jesen tega leta.

Tukaj takoj prihaja do nekaterih nejasnosti glede zakonitega imena pokojnega Alberta, ki je prevzel dekliško ime svoje matere in se pravzaprav imenoval Mašek, vendar se je gospa Olga (naziv gospe ji je seveda pripadal šele po možitvi) kasneje poročila in se preimenovala v Turk.

Ker pa se Albert nikoli ni pravno izjasnil, da bo njegov priimek Mašek, bi lahko torej brez posledic nosil tudi ime svojega dozdevnega očeta, hlapca Hansa Telerja.

Očitno je, da se je gospa Olga Turk kasneje sila nerada spominjala rojstva pokojnega Alberta, da jo je to rojstvo pogosto preganjalo in je v sanjah večkrat videla svojega nezakonskega sina, kako se je pojavljal iz neba in jo klical po imenu.

Gospa Turk je bila zelo verna in pojavljanje in izginjanje preko neba tako ni bilo čisto brez podlage. V eni izmed takšnih nočnih prikazni je baje gospa Turk jasno povedala Albertu, naj je ne nadleguje več, ter mu je tudi rekla, da je njegov oče že omenjeni Hans Teler.

Gospod Albert je torej v resnici zakonito umrl pod imenom Mašek, vendar menimo, da ga pisec v tem razglabljanju lahko brez pridržka imenuje Albert Teler, saj se je gospa Olga Turk-Mašek v nočni mori jasno izrekla in ker je kasneje sin Albert ni več prihajal obiskovat iz neba, bi lahko rekli, da se je parapsihološka nit tu pretrgala in je Albert, izvlečen iz nejasnosti svojega porekla, po vsej pravici tu imenovan Teler.

Samo spočetje gospoda Telerja ni bilo baje povezano z nobeno grešno radoživostjo, tudi ni bilo tu nikakega ugodja, zato se je gospa Olga Turk enačila s samo Devico Marijo, o kateri je imela svojo predstavo, saj je večkrat poudarila, da je gospo Devico imela sama priliko srečati, kar je nedvoumen dokaz o odpuščanju in milosti božji.

Gospod Teler je bil v svojem enaindvajsetem letu mobiliziran v organizacijo z zvanečim imenom in znano pod kraticami T.O.D...

Ta usodni vpoklic je bil neposredni krivec, da se je za Albertom naslednjih dvajset let izgubila vsaka vez, ki bi lahko potrdila, kje gospod Teler živi in ali je še sploh med živimi.

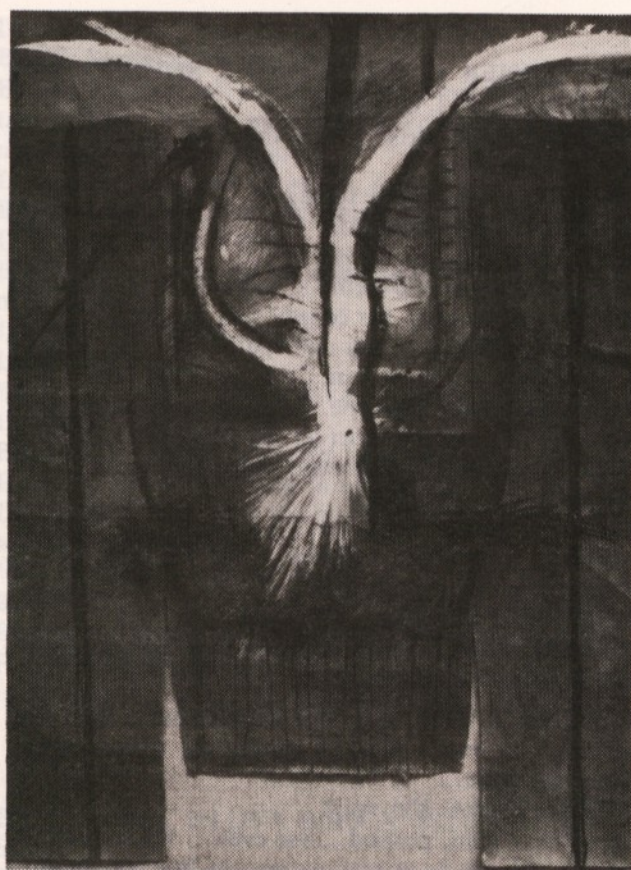
Dokazano je, da je gospa Ana Marin takoj po drugi svetovni vojni večkrat skušala preko Rdečega križa najti sled za pogrešanim, ki je bil navsezadnje po materi njen brat, vendar so ta poizvedovanja rodila kaj malo uspeha.

Uradni predstavniki te organizacije so v pisni obliki zatrjevali, da je bil odkrit zadnji naslov nekega Alberta Maška v Franciji, ni pa bilo čisto jasno, ali gre za pravega Alberta.

Gospa Ana Marin je tako opustila vsako upanje.

Tukaj se takoj pojavlja priložnost za opis te spoštovane gospe Ane, energične petdesetletnice, visoke 165 cm, naravno kostanjevih las, obarvanih pepelnato blond, z mešanico židovske vdanosti in nemške srednjerazredne bojevitosti izraza na obrazu.

Politično neopredeljena, družbeno aktivna, z nekaj dolgoročnimi krediti, razen enonadstropne stanovanjske hiše v solastništvu z možem Andrejem Marinom, brez posesti nepremičnin. Troje otrok, dva ženskega in eden moškega spola, vsi došolani, dekleti visoko in fant višje. Najstarejše dekle nezakonsko,



Jože Boschitz: Brez naslova, mešana tehnika, 1981

njen oče znan, umrl v prometni nesreči, očetovstvo prevzel gospod Marin.

Ana Marin, rojena Turk ima od sorodnikov še brata, živečega v Kanadi, sestro, ki živi kot vdova v Avstriji, še enega brata, ki se je obesil in je tudi polzakonita polsestra Alberta Telerja.

V kraju R. izredno spoštovana in priljubljena. Družabna. Krhkega zdravja. Nevrotična. Senzibilna. Kot osebnost malo razmajana, s pogosto prevladujočim občutkom labilnosti, v fizikalnem in psihološkem pogledu.

Nagnjena k jokavosti, eksplozivna, včasih nepremišljena, dobra mati in žena, pretirano občutljiva. Nagnjena k prehitremu sklepanju in zaključevanju, z nekaj nejasnimi skrivnostmi iz prejšnjega življenja.

Med vojno prevzela skrb za družino Olge Turk, po smrti očeta Ivana Turka, ustreljenega po javnem vzklikanju Heil Hitler, v pijanem stanju, po vojni. Ivan Turk med vojno dalj časa zaprt v kraju R. Mučen.

Po poklicu izdelovalec krst, luženih s firnežem.

Ko je pisec v razgovoru z gospo Ano Marin skušal zvedeti kaj več o mladosti gospe, se ta pokaže kot dobra pevka. Zapoje nekaj otožnih slovenskih in nemških pesmi. Pri tem joče. Izvrstno obvlada nemščino.

Pričevanje gospe Ane Marin.

Albert se je vrnil leta 1965. Prišel je v ponošeni obleki, trdil, da prihaja iz Münchena, kjer so mu baje ukradli kovčke. Govori zelo zmedeno o neki debeli črnki, ki se mu je vdala. Povabila ga je v svetlečo se sobo in odprta legla na posteljo. Potem ga je vabila k sebi. Med početjem je zelo kričala in tudi Albert je zato kričal. Bilo mu je všeč, da je kričala. Z rokama, da ga je močno stiskala. Bila je zelo mokra. Potem mu je dala jesti. Jedel je iz hladilnika. Pila sta težko črno vino.

Gospod Teler se je potem odpeljal z motorjem. Motor je imel že pet let in je rabil veliko goriva. Ta motor ga je uničil. Porabil je preveč goriva, veliko frankov, Albert pa je delal v gostilni in ni zaslužil zelo veliko. Zato je odšel. Tudi motor je prodal.

Gospa Marin izve od Alberta še naslednje.

Delal sem pridno. Nazadnje na neki kmetiji na vrhu hriba, v Avstriji. Imeli so veliko mačk. Sto mačk. Mačke so pile mleko. Joj, kako so pile. Rekli so mi, da sem zmeden. Albert pokaže potrdilo. Potrdilo pravnoveljavno potrjuje in dokazuje, da je Albert rahlo moten. V tem letu ga zelo bolijo noge. Noge so zmrznjene. Pet prstov mu gnije. Otroci gospe Marin se ga zelo bojijo. Nihče noče spati v sobi z njim.

Spoštovani bralec bo razumel, da je takšno pretrgano pripovedovanje pisca zelo pretreslo, gospa Ana je vmes večkrat jokala in enkrat postregla s kavo in s pijačo.

Nekaj besed je povedal tudi gospod Marin.

Z ženo, da sta bila v tem času v težki finančni krizi. Otroci so bili majhni, oba sta slabo zaslužila. Delala sta v istem podjetju, zaslužek je bil slab. Gospa Ana je bila dobro leto zelo bolna. Živčni zlom. Alberta so spravili v bolnico. Gnile prste so mu porezali. Pri sebi ga nista mogla obdržati. Imeli so dvosobno stanovanje. Dve doraščajoči dekleti. V bolnišnici so imeli probleme. Albert ni bil zavarovan. Plačali so stroške. Potem so ga odpeljali k bratranecu gospe Ane. Tu je pomagal na kmetiji. Pol leta, leto. Zaposlili so ga. Dobil je osebno izkaznico. Čez kakšno leto pa je bratranec iz kraja T. sporočil, da je Albert izginil. Nič več niso slišali o njem.

Pričevanje gospe Olge Turk, zdaj že pokojne matere Alberta Telerja.
(Zapis po pripovedovanju družine Marin).

Gospa Olga nosi v tem času še naočnike, čez oči pa ji že raste mrena, sprejema vdano in kot usodo, dodeljeno od boga.

Zelo je tudi revmatična in nagnjena k žvečenju tobaka. Preko zvez ima pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja urejeno majhno pokojnino. Za njo je petdeset let dela. Stanuje nekaj časa v podstrešni sobi stare aristokratske hiše, brez ogrevanja in vodne napeljave. Ker Marinovi v tem času začno graditi, upa, da se bo preselila k njim. Kasneje se to res zgodi. Rada pripoveduje o strahovih, o vernih dušah in svetem duhu. Dnevno pogoltne dvanajst Aspirinov, kaže se z Reumin mažo. V vsem svojem ravnanju je naravnana mistično, med pripovedovanjem prehaja v številne variante intonacije, z glasilkami modulira visoke tone, ima občutek za diareze, premolki so za spoznanje daljši, nato pred zaključki prehaja v globoke registre. Smehlja se irrelevantno.

Albert, ja, večkrat je prihajal. Prihaja ponoči. Postavi se k postelji, gleda z medlimi in kalnimi zenicami, ponuja mi levico. Nikoli ne govori. Prihaja skozi zaklenjena vrata, včasih tudi skozi okno.

Gospa Olgi se ne zdi, da gre za nekakšno difrakcijo, kakor se reče učeno lomljenju svetlobe, ki riše sence po stenah njene sobe. Zatrjuje, da je to res Albert. Pri tem ji obraz lahno greni. Po obiskih je neznansko boli glava. Ker gospa Olga tedaj med pogovorom še nima v ustih tobaka, tu in tam iz posode na mizi vzame krhelj posušenega jabolka in ga potem dolgo požira. Pisec se je, kot je kasneje priznal sebi, iz strahu vzdržal vprašanja, ali je bil Albert moten že v mladosti? Vendar pa je uspel izvleči iz gospe Ane, da je gospa Olga pri neposrednem srečanju z gospodom Telerjem držala roko daleč od sebe in preganjala uroke. Skriva je potem govorila z gospo Ano in jo za boga svetega prosila, naj Alberta nekam spravi, ker tu ne more ostati, saj jo bo ubil. Nikoli se nista razumela. To je gospa Olga za spremembo povedala v tercah, dokler se ni izgubila v visokem altu.



Valentin Oman: Omaha IX, mešana tehnika, 1981

Pet let po obisku gospoda Alberta Telerja-Maška je gospa Olga Turk umrla, od starosti, kakor je izjavil krajevni doktor splošne prakse. Pred smrtjo je več ur blodila in se je tudi pogovarjala z Albertom.

Po tistem se v družini Marinovih o Albertu ni več govorilo. Gospa Ana je skrivaj večkrat poizvedovala, spet preko Rdečega križa, vendar brez uspeha, brez kakršnega-koli rezultata. Dokumentacijo v zvezi s temi iskanji je skrivala pred družino, ob razmišljanjih si je večkrat obrisala kakšno solzo.

Nekajkrat so ljudje govorili, prišla je kakšna vest, da ga je kdo videl, da je bil zanesljivo Albert. Videli so ga na kakšni samotni gorski poti, v globokem gozdu, v jamah so našli pogorišča, ki jih gotovo ni zapustil noben vaščan, torej je moral biti Teler.

Gospa Ana se je tedaj zmeraj napravila, povpraševala in maledovala na postaji Ljudske milice. Ti so res raziskovali, našli pa nikoli nič.

To, da so govorice, izmišljanja, je rekel komandir in pri tem je ostalo.

Takšen je bil tedaj položaj pri Marinovih. Otroci so bili došolani, krediti plačani. Gospa Olga je bila pokojna, za njo so zelo jokali. Celotrat gospe Ane je prišel iz Amerike, sestre iz Avstrije ni bilo, ker bi se morala na meji cepiti, kajti na tej strani so ravno tisti čas razsajale nalezljive bolezni. Gospa Ana je ob tej priliki govorila z bratom Ludvikom Turkom o Albertu, vendar se je ta tega svojega polbrata zelo slabo spominjal in ni pokazal nikakega interesa. Tudi on je bil nagnjen k alteracijam, vendar je v glas vlagal mnogo več dramatičnosti. Gospa Ana je iz tega načina govorjenja razbrala vse in te teme ni več načenjala.

Ura je bila osemnajsto. Zvok je prihajal od daleč malo zatresen, vendar v živahnem allegru in je buhtel skozi zrak, ta se je pa začel hladiti, kakor da želi Albertu Telerju ukleščiti vse kosti. Do doline je bilo še najmanj štiri ure.

Gospod Teler se je zdrznil, to je bilo zaradi površnika, bolj se ni dal zapeti, malo se je zamajal, trde prste pa nagnosko tiščal čisto noter do stegen:

''Hudiči, oj, oj, hudiči. Pet ur je rekel debeli kmet, pet ur za površnik, tri ure, da, to je rekel, za tobak. Enajst ur za čevlje, koliko že srajca, šest, oj, šest. Kako so pile, hudičeve mačke. Sto mačk je pilo. Bi pil to mleko? Alberto pij! Was ist nun? Satan. Pet jurjev. Kurba. Čakaj! Pet in tri in enajst in šest. Pet in tri. Svinčnike. Pet in tri in ja, enajst in šest. Šest in ena so sedem in tri so deset in pet so petnajst in in ena dalje so dva. Petindvajset. Oj, hudič, ven je rekel, ven v tem mrazu. Sem delal osem dni. Osem. Mama. Motor. Čigav je ta motor? Lejga, moj motor. Ana, a vidiš, da je moj.

In vsaaako noč, na iisti kraaaaaj, prileti spet ptičica naaaaaazaaaaj. ŠŠŠŠŠ. Proč mačka. Proč, da te ubijem. Pet ur je rekel. Prekleti emigranti. Ulala, ulaala. Kako je stiskala, psica črna. Ja, Albert te pa je, te je. Kako rdečo je imelo tista črnka. Boš ti kričala, na, na, na, na, boš še, na, na, na. Če bo pšenička ratala, ti dreja, ti dreja. Hm. Hm. La-la, la-la, la-la. Drom. Droooooooooom. Star sem dvajset let, pa moram itpo svet, domovina noče me imet'. Ampak crknila pa sta oba. Most se je zrušil, mati. Ste rekli, da je bil Hans Teler? Ja, ko bi ne bilo tistih mačk in motorja in tiste črnke. Zlati časi, kam hitite... časi, kam hitite? Zato pa rečem jaz, najlepša je mladost, najlepša je mladost, ne pride, ne pride, ne pride, več nazaj...''

Po izjavah nekaterih očitvidcev je v noči od 28. 1. 1981 na 29. 1. 1981 prišel v mesto F. star možakar in trkal na vrata okoliških hiš. Lahko si mislimo, da so psi naredili pravi koncert, ljudje so pa strahoma gledali skozi priprte zaves, odprli pa ni nihče.

Zunaj je snežilo in stiskal je peklenski mrz. Čez kakšno uro, ko je mož še kar trkal, nekateri so

ANDREJ KOKOT

Vračanja

Kadar se vse dveri zaprejo,
z vseh strani sika prezir,
ko moje prošnje v prazno grejo,
ko se v meni do brezupa vname nemir,

zbežim v zadnji kot spomina
in sem majhen ali celo neviden.
Tedaj se pred mano odpre kraljevina
otročstva in ni več treba biti previden.

Tam je vse moje: oblaki, gmajna,
potoki in mlini, petje ptic
in vsi ljudje (med njimi Kajna).
Tam je vse kot včasih, pesem žanjic

in iskreno molitev večera.
Tam hodim po morju žit, merim prostrano nebo
in sem močan, močan; če je treba,
koscem v senožet prinesem hladno vodo.

slišali, da je malo tudi javkal, so mu v enem izmed poslopij le odprli.

Potem so ga prenesli v hlev. Preiskali so ga. V denarnici je imel petdeset dinarjev, ogledalo in glavnik in list papirja, na njem številka:

5
3
11
6
25

Spraševali so ga in je rekel, da se piše Albert Teler, sestro, ima sestro v kraju R., sestra dela v podjetju G., sestra naj pride, ona ga pozna. Čez dobro uro je umrl.

Prišla je patronažna sestra Helena Porun iz kraja M. Prišla je prepozna. Vendar se je motno spominjala, da je ta človek nekoč hotel v bolnišnico, vendar ga niso sprejeli. Ni imel napotnice. Sestro Ano so našli. Krsto je plačala občina M.

Obrazložitev:

Albert Mašek, star dvainšestdeset let, vandrovec. Rahlo moten. V drugi vojni dalj časa delal v organizaciji T.O.D. Pogrešan, po dvajsetih letih najden, potem spet petnajst let pogrešan. Po vsej verjetnosti žrtev trpljenja in pomračitve uma med drugo vojno.

Izjava sodnega izvedenca in mrliškega oglednika iz kraja M.

Po avtopsiji:

Albert Mašek, najden brez dokumentov v kraju F. Prepoznan. Sorodnik Ane Marin, stanujoče v kraju R., številka ta in ta. Sorodstveno razmerje s prepoznanimeljem: polsestra.

Zunanji znaki: b.p. Srednje rasti, nekoliko suh, kostanjevih las, modrih oči. Zgornja čeljust: devet zob. Spodnja čeljust: šest zob.

Notranji znaki: b.p.

Vsi organi normalni. Nobene notranje in zunanje poškodbe.

Zaključek. Vzrok smrti: Izčrpanost.

Pogreb in gospoda župnika je plačala gospa Ana Marin. Župnik je na pogrebu zelo lepo pel.

Pisec tega teksta je prisostvoval pogrebu. Bil je lep topel zimski popoldan. Na pogrebu je bilo pet ljudi. Ko so se razšli, se je piscu nenadoma utrnulo vprašanje; ki mu dolgo ni dalo miru, vprašanje:

KDO JE UBIL GOSPODA MAŠKA-TELERJA?

KNJIŽNICA

”KSAVERJA MEŠKA”

SLOVENJ GRADEC

Knjižne novosti od 1. oktobra 1981 do 31. maja 1982!

I. SPLOŠNO

- Eseji o kulturi. — V Lj, 1981. —
- ISBD (M): mednarodni standardni bibliografski opis zaključenih publikacij. — Lj, 1981. —
- ISBD(S): Mednarodni standardni bibliografski opis tekočih publikacij. — Lj, 1981. —
- Opća enciklopedija Jug. lek. zavoda. — knj. 7: Rač-Szy. — Zgb, 1981. —
- Otrok in knjiga. — zv. 12. — Mb, 1981. —
- SENTIČ, M.: Bibliografija knjiga in brošura o J.B. Titu. — 1941—1980. — Rijeka, 1981. —
- Zakladi Narodne in univerzitetne knjižnice. — Lj, 1982. —

II. FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

- DORDEVIČ, D.: Razvojna psihologija. — G. Milanovac, 1981. —
- JACOBY, R.: Družbena amnezija. — V Lj, 1981. —
- KALAN, V.: Dialektika in metafizika pri Aristotelu. — Lj, 1981. —
- SARTRE, J.P.: Filozofija — estetika — politika. — Lj, 1981. —
- SRUK, V.: Držbenoslovno in filozofsko branje. — M. Sobota, 1981. —
- TRSTENJAK, D.: Psihologija ustvarjalnosti. — Lj, 1981. —

III. DRUŽBOSLOVJE

- ALTMAN, G.: Velika razprava o pomenu in ciljih neuvrščenosti. — Lj, 1981. —
- BAŠKOVIČ, M.: Družbenopolitični sistem SFRJ in SRS. — Lj, 1979. —
- BERGANT, M.: Družina-zakon-ljubezen na razpotjih. — Lj, 1981. —
- BEZDANOV, S.: Vzgoja in izobraževanje v misli in delu Edvarda Kardelja. — Lj, 1982. —
- BIBIČ, A.: Interesi in politika. — Lj, 1981. —
- BLAŽEVIČ, J.: Meč, a ne mir. — Lj, 1981. —
- BRAJŠA, P.: Človek, spolnost, zakon. — Lj, 1982. —
- BROZ, J.-Tito: Zbrana dela 7, 8. — Lj, 1981. —
- ČUČEK, J.: Terorizem. — V Lj, 1981. —
- DEBENJAK, B.: Friedrich Engels-zgodovina in odtujitev. — Mb, 1981. —
- Delegatski sistem v samoupravnih interesnih skupnostih. — Lj, 1977. —
- Devetnajsta seja CK ZKJ. — Lj, 1981. —
- Dvaindvajseta seja CK ZKJ. — Lj, 1981. —
- Dvajseta seja CK ZKJ. — Lj, 1981. —
- Enaindvajseta seja CK ZKJ. — Lj, 1981. —
- ENIVER Hodžina Albanija. — Bgd, 1981. —
- FILIPIC, F.: Poglavlja iz revolucionarnega boja Jug. komunistov 1919—39. — Lj, 1981. —
- GILBERT, G.M.: Nürnberški dnevnik. — 2 knj. — M. Sobota, 1981. —
- GOLAVŠEK, A.: Nekateri marksistični temelji sociologije. — Lj, 1981. —
- GUSEL, L.: Zunanjetrgovinski sistem Jugoslavije. — Lj, 1982. —
- HERMAN, M.: Temelji delegatskega in skupščinskega sistema. — Lj, 1979. —
- KARDELJ, E.: O komuni. — Lj, 1981. —
- KAVČIČ, B.: Samoupravna organizacija dela. — Lj, 1982. —
- KNIGHTLEX, P.: Prva žrtve. — Lj, 1981. —
- KOCJANČIČ, R.: Delegatski mandat. — Lj, 1982. —
- KOLIŠEVSKI, L.: Makedonsko narodno vprašanje. — Lj, 1981. —
- Komuniciranje in odločanje v delegatskem sistemu. — Lj, 1978. —
- Konferenca KPS v Smiglovi zidnici. — Lj, 1978. —
- KOS, J.: Spopad na Zaloški cesti 24. aprila 1920. — Lj, 1980. —
- LENIN, V.I.: Izbrano delo. — Zv. 3. — Lj, 1981. —
- LEŠNIK, A.: Titova partija v boju s Stalinovim dogmatizmom. — Lj, 1981. —
- MARIN, D.: Informacija za odločanje. — Lj, 1978. —
- MOJSOV, L.: Bolgarska delavska partija. — Lj, 1981. —
- MOŽINA, S.: Delo poslovnega delavca. — Lj, 1981. —
- MOŽINA, S.—j. Florjančič: Metode in tehnika dela v samoupravnem informiranju. — Lj, 1979. —
- Osmi kongres Zveze komunistov Slovenije. — Lj, 1979. —
- OSOLNIK, B.: Jugoslavija v gibanju neuvrščenosti. — Lj, 1981. —
- PIEKALKIEWICZ, J.: Dolga roka Izraela. — Lj, 1981. —
- POTRČ, M.: Družbeno planiranje. — Lj, 1980. —
- Pravna enciklopedija. — Bgd, 1979. —
- PREK, S.: Ljudska modrost: Pregovori, domislice in reki. — Lj, 1980. —
- Programi za družbenopolitično usposabljanje v Zvezi sindikatov Slovenije. — Lj, 1982. —
- RIBIČIČ, C.: Abeseda delegatskega sistema. — Lj, 1979. —
- RIBIČIČ, C.: Ustavni vidiki uresničevanja kolektivnega dela in odgovornosti. — Lj, 1980. —
- ROTTER, Z.: Vera in nevera v Sloveniji (:1968—1978:). — Mb, 1982. —
- RUPNIK, J.: Mesto in vloga kolektivnega vodenja in upravljanja v političnem sistemu SFRJ. Lj, 1981. —
- RUPNIK, A.: V znamenju "D". — Zgb, 1982. —
- RUS, V.-L. Sočan-S.Možina: Japonska: Od posnemanja do izvirnosti. — Lj, 1982. —
- RUS, V.: Pristop k ekonomskemu položaju delavcev v kapitalizmu. — Mb, 1981. —
- SLOVENSKE ljudske pesmi. — Knj. 2: Pri povedovanje pesmi. — Lj, 1981. —
- SPLIHAL, S.: Množično komuniciranje med svobodo in odtujitvijo. — Mb, 1981. —
- SRUK, V.: Komunistovo dejanje in misel. — Lj, 1981. —
- SRUK, V.: na temo družbene kritike. — Lj, 1982. —
- STANIČ, G.: Samoupravna socialistična demokracija. — Lj, 1978. —
- Svobodna menjava dela. — Lj, 1979. —
- Šesta in sedma seja CK ZKJ... — Lj, 1979. —
- ŠTAJNER, R.: Kriza. — knj. 2. — V Lj, 1982. —
- TITO-Churchill strogo zaupno. — Zgb, 1981. —
- Trinajsta seja CK ZKJ. — Lj, 1980. —
- Triindvajseta seja CK ZKJ. — Lj, 1982. —
- VALENTINČIČ, J.: Sodelovanje s starši. — Lj, 1981. —
- VLAJ, S.-A. Igličar: Samoupravljanje v krajevni skupnosti. — Lj, 1979. —
- Vojni leksikon. — Bgd, 1981. —
- Zakon o varnosti cestnega prometa. — Lj, 1982. —

IV. NARAVOSLOVJE

- Kemija. — Lj, 1981. — (Leksikoni CZ)
- KLADNIK, R.: Osnove fizike. — 2 knj. — Lj, 1977—1979. —

- RAKOVEC, J.: Osnovni pojmi topografije. — Lj, 1980. —
- STRNAD, J.: Fizika. del. 3. — Lj, 1981. —
- WEINBERG, S.: Prve tri minute. — Lj, 1981. —
- Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. — Zv. 5—6. — Lj, 1981

V. UPORABNE VEDE

— medicina

- COTT, R.: Medicinski terminološki slovar. — Lj, 1980. —
- HIRURGIJA. — Bgd, Zgb, 1980. —
- Medicinska enciklopedija. — knj. 2: KP.—Lj, 1980. —
- MEDVED, R.: Sportska medicina. — Zgb, 1980. —
- TOMIČ, D.: Farmakoterapija. — Bgd-Zgb, 1981. —

— tehnika

- CLARKE, A.C.: Morje in vesolje. — Lj, 1981. —
- DURIČ, B.: Tiristori. — Bgd, 1980. —
- KLAJN, R.: Magnetoskopi. — Bgd, 1981. —
- KOS, J.: Tiskarna Podmornica. — Lj, 1980. —
- KOSTIČ, V. in L.: Hemijsko-tehnološki leksikon. — Bgd, 1980. —
- KRALL, J.: Partizanske ciklostilne tehnike v slov. Primorju. — Lj, 1981. —
- PAHOR, M.: Po jamborni cesti... — Lj, 1981. —
- Popravi sam. — Lj, 1982. —
- POŽAR, H.: Izvori energije. — Zgb, 1980. —
- Splošni tehniški slovar. — Del 2: P—Ž. — Lj, 1981. —
- ŠESTERIK, B.: Televizija u boji. — Bgd, 1980. —
- TACCOEN, L.: Vojna za energijo se je začela. — Lj, 1981. —

— kmetijstvo, gozdarstvo

- CIZELJ, D.—F. Černe: Prašičjereja. — Lj, 1981. —
- Čebelarstvo. — Lj, 1982. —
- DOLENC, M.: Lipica. — Lj, 1980. —
- Kmetijski priročnik. 1982. — Lj, 1981. —
- KORŽE, B.: Pogodbe, dedovanje. — Lj, 1981. —
- LIPOGLAVŠEK, M.: Gozdni proizvodi. — Lj, 1981. —
- SEYMOUR, J.: Vse o vrtnarjenju. — Lj, 1982. —
- ŠIMIČ, F.: Naše medonosno bilje. — Zgb, 1980. —
- Šumarska enciklopedija. — knj. 1: A-Grad. — Zgb, 1980. —
- ZAGOŽEN, F.: Ovčjereja. — Lj, 1981. —

— gospodinjstvo

- ANDLOVIČ, O.: Slaščice. — Lj, 1981. —
- BANADO, W.: Kvačkanje. — Koper, 1981. —
- BONADO, W.: Pletenje. Koper, 1981. —
- Duboko zamrzavanje i pripravljanje duboko zamrznutih jela. — Bgd, 1981. —
- GLEITSMANN, H.E.: Pletenje. — Lj, 1981. —
- GRUM, A.: Hitro pripravljene jedi. — V Lj, 1981. —
- GRUM, A.: Kuharstvo. — Lj, 1981. —
- HAFNER, P.: Ta dobra stara kuhinja. — Lj, 1982. —
- HLADNA jela. — Bgd, 1979. —
- Kuhajmo z veseljem. — V Lj, 1982. —
- PALUDAN, L.: Vezenje za vsakogar. — V Lj, 1980. —
- STROHSACK, B.: Ribje jedi. — V Lj, 1982. —

VI. UMETNOST

- Barok. — Bgd, 1980. —
- BASSIN, A.: Med umišljenim in resničnim. — Mb, 1981. —
- CEVC, E.-J. Mesesnel: France Slana. — Lj, 1981. —
- Egipatska umetnost. — Bgd, 1980. —
- Estrurska umetnost. Bgd, 1980. —
- Gledališki besednjak. — Lj, 1981. —
- Gotika. — Bgd, 1980. —
- Grčka umetnost. — Bgd, 1980. —
- Islamska umetnost. Bgd, 1980. —
- Kineska umetnost. — Bgd, 1980. —
- KOMELJ, M.: Božidar Jakac in Dolenjska. — N. mesto, 1981. —
- KORŠIČ, V.: Travnik in cerkev sv. Ignacija v Gorici. —Lj, 1981. —
- MENAŠE, L.: Umetnostni zakladi Slovenije. — Bgd, 1981. —
- Mesopotamska umetnost. — Bgd, 1980. —
- MIKUŽ, S.: Lojze Perko. — Lj, 1981. —
- Renesansa. — Bgd, 1980. —
- Rimska umetnost. — Bgd, 1980. —
- Rokoko. — Bgd, 1980. —
- Romantika. — Bgd, 1980. —
- VOGRINČ, T.: Smučarska šola Bojana Križaja. — Mb, 1982. —
- ŽIVLJENJE v naravi. — 2. izd. — V Lj, 1981. —

VII. IGRE, ŠPORT

- BERGANT, S.: Polnokrvnost. — 2 knj. — Lj, 1980—81. —
- GOLOBEK, H.: Šahovska enciklopedija. — Zgb, 1977. —
- GÖOCK, R.: Družabne igre za kratek čas. — Lj, 1981. —
- HIEBELER, T.: Pustolovščina Everest. — Mb, 1981. —
- STUPICA, J.: Šah skozi stoletja. — Lj, 1982. —
- ŠEKORANJA, M.: Gledališče enega. — Lj, 1981. —
- TRAJBER, J.: Rubikova kocka. — Zgb, 1982. —
- VOGRINEC, T.: Smučarska šola Bojana Križaja. — Mb, 1982. —
- ŽIVLJENJE v naravi. — 2. izd. — V Lj, 1981. —

VIII. JEZIKOSLOVJE, LITERARNA TEORIJA

- AVSEC, O.: Esperantsko-slov. slovar. — Lj, 1972. —
- DEBENJAK, J.: Popotovanje k Levstiku. — Mb, 1981. —
- GORTAN, V.-O. Gorski-P. Pauš: Latinska gramatika. — Zgb, 1979. —
- GRAD, A.: Francosko-slovenski slovar in slov. - fran. slovar. — Lj, 1978. —
- GREGORAC, V.: Slovenski jezik. — Lj, 1981. —
- KMECL, M.: Rojstvo slovenskega romana. — Lj, 1981. —
- Načrt pravil za novi slovenski pravopis. — Lj, 1981. —
- PIBERNIK, F.: Med modernizmom in avantgardo. — Lj, 1981. —
- SMOLEJ, V.: Slovaško-slovenski slovar. — Lj, 1976. —
- ŠEBJANČIČ, F.: Slovensko-madžarski slovar. — Lj, 1969. —
- ŠKERLJ, R.: Slovensko-češki slovar. — Lj, 1976. —
- ŠTIH, B.: Knjiga, ki noče biti requiem. — V Lj, 1981. —
- Velika enciklopedija aforizma. — Zgb, 1978. —

IX. KNJIŽEVNOST

— pesmi in dramatika

- BRVAR, A.: Pesnitev o tem, kako je nastala neka pesniška zbirka. — Lj, 1981. —

- JUG, S.: Kanarčkovi škornji. — Mb, 1981. —
- KOCBEK, M.: Dišeče predivo. — MB, 1981. —
- KUNTNER, T.: Slovenske gorice. — Mb, 1981. —
- MISTRAL, G.: Izbrane pesmi. — V Lj, 1981. —
- PETAN, Z.: Pet radijskih iger. — Mb, 1981. —
- PREŠEREN, F.: Pesmi. — Lj, 1981. —
- SARTRE, J.P.: Izbrane drame. — Lj, 1981. —
- SALAMUN, T.: Analogija svetlobe. — Lj, 1982. —
- Ubili so ga z opekami. — Mb, 1981. —
- ZUPANČIČ, M. O.: Pogovori s Kandidom. — Mb, 1981. —

— prozna dela

- BECKETT, S.: Murphy. — V Lj, 1982. —
- BENETT, A.: Bog kamnosek. — M. Sobota, 1981. —
- BEVK, F.: Ljudje pod Osojnikom. — V Lj, 1981. —
- BLAIR, J. in C.: Zbogom, reka Kwai. — M. Sobota, 1982. —
- CANKAR, I.: Na klancu. — Lj, 1982. —
- CASANOVA: Beg iz Beneške ječe. — Lj, 1981. —
- DICK, P.K.: Ubik. M. Sobota, 1982. —
- DAVIDSON, L.: Umori v Chelseaju. — Mb, 1982. —
- DOYLE, A.C.: Spomini Sherlocka Holesa. — V Lj, 1982. —
- DU GARD, R.M.: Jean Barois. — V Lj, 1982. —
- EBNER, J.: Figure v črnem in belem. — 2 dela. — M. Sobota, 1981. —
- ECKERT, H.: Holonek ali dobri bog iz gline. — V Lj, 1981. —
- ENDORE, G.: Alexandre Dumas: Kralj Pariza. — Mb, 1981. —
- FAVRELIERE, N.: Uporniki. — Lj, 1980. —
- FELC, J.: Osamelci. — Koper, 1982. —
- FINZGAR, F.S.: Zbrano delo. — knj. 3. — Lj, 1981. —
- FLISAR, E.: Južno od severa. — M. Sobota, 1981. —
- GAINES, D.: Ljubezenski opoj. — Mb, 1982. —
- GAJŠEK, V.: Ikarovo perje. — Mb, 1980. —
- GRADIŠNIK, B.: Zemlja, zemlja, zemlja. — Lj, 1981. —
- GREY, Z.: Jezdec škrlatne kadulje. — Lj, 1982. —
- Grün, M.: Blodni ogenj in plamen. — V Lj, 1980. —
- GÜNTHER, H.—Konsalik: Poklicni ljubimec. — Koper, 1981. —
- GÜNTHER, H.—Konsalik: Ugledna družina. — Koper, 1981. —
- HAN Suyin: Moj dom ima dvoje vrat. — 2 knj. — M. Sobota, 1982. —
- HOLT, V.: Hiša ob močvirju. — M. Sobota, 1982. —
- HOLT, V.: Tigrov skok. — M. Sobota, 1981. —
- HRABAL, B.: Strogo nadzorovani vlaki. — Lj, 1981. —
- HRIBERNIK, R.—Svarun: Opredelitev: Pohod brigad. — knj. 2 — Lj, 1982. —
- HUDALES, J.: General: Roman o Rudolfu Maistru. — Mb, 1981. —
- IHIMAERA, W.: Družina. — M. Sobota, 1981. —
- INGOLIČ, A.: Nemir mladostnika. — LJ, 1982. —
- KASTELIČ, N.: Kdo je tvoj angel varuh. — Lj, 1981. —
- KIBERA, L.: Glasovi v temi. — V Lj, 1981. —
- KIRST, H.H.: Razprodaja herojev. — Koper, 1981. —
- KOVAČIČ, L.: Pet fragmentov. — knj. 1. — Lj, 1981. —
- KOVIČ, R.: Generacija nasilja. — M. Sobota, 1982. —
- KRANJEC, M.: Pisarna. — M. Sobota, 1981. —
- KRANZ, J.: Princeza Daisy. — Mb, 1981. —
- LAGERLÖF, S.: Prstna Löwenskoldov. — V Lj, 1981. —
- LAWENCE, D.H.: Beli pav. — M. Sobota, 1982. —
- LAXNESS, H.: Islandski zvon. — V Lj, 1981. —
- LENZ, S.: Vzor. — V Lj, 1981. —
- LIPUŠ, F.: Zmote dijaka Tjaža. — Celovec-Trst-Borovlje, 1981. —
- LOKAR, D.: Burja pred tišino. — Lj, 1982. —
- MAETERLINCK, M.: Slepci. — V Lj, 1981. —
- MAILER, N.: Krvnikova pesem. — 4 knj. — Koper, 1982. —
- MC GIEVERA, W.: Vojaki leta '44. — M. Sobota, 1981. —
- MEDEN, M.: Emonske novice. — Mb, 1981. —
- MIOSZ, C.: Dolina Isse. — V Lj, 1981. —
- MODIANO, P.: Vila bolest. — Mb, 1981. —
- Naši na tujih tleh. — Lj, 1982. —
- NOVAK, B.A.: Hči spomina. — Lj, 1981. —
- PARETTI, S.: Odmev tvojega glasu. — M. Sobota, 1982. —
- PAVLOVSKI, B.: West Aust. — Lj, 1981. —
- PEKIČ, B.: Kako pomiriti vampirja. — Lj, 1981. —
- PREŽIHOV Voranc: Požganica, Doberdob, Samorastniki, Jamnica, Nicina. — Mb, 1981. —
- RABELAIS, F.: Gargantua in Pantagruel. — 2 knj. — Lj, 1981. —
- RASPUTIN, V.: Živi in pomni. — Lj, 1981. —
- REBULA, A.: Zeleno izgnanstvo. — Lj, 1981. —
- REMARQUE, E.M.: Črni obelisk. — Mb, 1981. —
- REMARQUE, E.M.: Ljubi svojega bližnjega. — 2. izd. — Mb, 1982. —
- REMEC, M.: Iksion. — M. Sobota, 1981. —
- RODOREDA, M.: Demantni trg. — M. Sobota, 1981. —
- ROTH, J.: Radetzky-jeva koračnica. — Lj, 1982. —
- SAND, G.: Indiana. — Lj, 1981. —
- SARTRE, J.P.: Gnus. — Lj, 1981. —
- SARTRE, J.P.: Pota svobode. — 2 knj. — Lj, 1981. —
- SARTRE, J.P.: Zid; Besede. — Lj, 1981. —
- SASSINE, W.: Pohod v vasi Virijamu. — M. Sobota, 1981. —
- SELBY, H.: Zadnji odep za Brooklyn. — Lj, 1981. —
- SELINKO, A.: Desiree. — 2 knj. — Lj, 1982. —
- SHAW, I.: Lucy Crown. — Mb, 1982. —
- SIMMEL, J.M.: Bog varuje zaljubljenca. — Mb, 1981. —
- SIMMEL, J.M.: Hura še smo živi. — 2 knj. — Mb, 1981. —
- SIMMEL, J.M.: Ljubezen je le beseda. — Mb, 1981. —
- SIMMEL, J.M.: Pa čeprav ni zmeraj kaviar. — Mb, 1981. —
- SIMMEL, J.M.: Priznam vse. — Mb, 1981. —
- SNOJ, J.: Gavžen hrib. — Lj, 1982. —
- SPITTELER, C.: Poročnik Konrad. — V Lj, 1982. —
- SALAMUN, T.: Balada za Metko Krašovec. — Lj, 1981. —
- SÖMEN, B.: Panonsko morje. — M. Sobota, 1981. —
- TOMIZA, F.: Prijateljstvo. — Lj, 1981. —
- VEIGA, J.J.: Ura prežvekovalcev. — M. Sobota, 1981. —
- VOLARIČ, Z.: Koraki. — Lj, 1981. —
- VONNEGUT, K. ml.: Jetniški tič. — M. Sobota, 1982. —
- WILLINGHAM, C.: Ljubezen na otroku. — Mb, 1981. —
- ZIDAR, A.: Začutila sem tvojo ljubezen. — Lj, 1981. —
- ZIDAR, P.: Čudeži. — Koper, 1981. —
- ZOLA, E.: Nana. — Lj, 1982. —
- ZOLA, E.: Tereza Raquin. — V Lj, 1981. —
- ZORMAN, I.: Dom človekov. — Lj, 1981. —

— leposlovje v srbohrvaščini

- Arapska poezija. — Bgd, 1977. —
- BENEDIKT, B.D.: Zorijum-planeta žena. — Bgd, 1977. —
- DASTIER, D.: Zarnia, dimenzija-ludio. — G. Milanovac, 1980. —
- DRAKULIČ, S.: Povratak. — Zgb, 1981. —
- FAST, J. de: Horde sa planeta Ido. — G. Milanovac, 1980. —
- FAST, J. de: Rak u vasioni. — G. Milanovac, 1980. —
- GLAVAN, D.: Punk. — G. Milanovac, 1980. —
- GUNDOLIČ, I.: Dubravka. — Bgd, 1974. —
- IVANČAN, D.: Zeleno nebo. — Zgb, 1981. —
- JAN, G.: Plava biča sa planete Rehan. — G. Milanovac, 1980. —
- KOČIČ, P.: Odabrana dela. — Bgd, 1980. —
- LAWRENCE, D.H.: Tajne feniksa. — Bgd, 1977. —
- MANDELJŠTAM, O.: Razgovor o Danteu. — Bgd, 1979. —
- MAY, J.—D.le: Megdan u jednoličju. — G. Milanovac, 1980. —

15. MITROV—Ljubiša, S.: Odabrana dela. — Bgd, 1975. —
16. Narodne poslovice. — Bgd, 1976. —
17. Narodne priče. — Bgd, 1980. —
18. NAMANJIC, S.: Zivot Stefana Nemanje. — Bgd, 1980. —
19. OBRADOVIĆ, D.: Zivot i priključenja. — Bgd, 1981. —
20. OSTOJIĆ, S.: Javni dnevnik. — G. Milanovac, 1980. —
21. PAVLOVIĆ, D.: Bijelo dugme. — G. Milanovac, 1980. —
22. PETROVIĆ-Njegoš, P.: Luča mikrokozma. — Bgd, 1979. —
23. Poezija narodno oslobodilačke borbe. — Bgd, 1980. —
24. POPOVIĆ, J.S.: Komedijska. — Bgd, 1981. —
25. RODDENBERRY, G.: Zvezdane szate. — G. Milanovac, 1980. —
26. SANDERS, R.: Pink Floyd. — G. Milanovac, 1980. —
27. SENOJA, A.: Seljačka buna. — Bgd, 1981. —
28. SOPOV, A.: Dugo dolaženje ognja. — Bgd, 1977. —
29. VESELINOVIC, J.: Hajduk Stanko. — Bgd, 1980. —
30. VUČETIĆ, Š.: Ti si to ovdje. — Zgb, 1982. —

X. DELA ZA MLADINO

— pesmi in dramatika

1. BITENC, J.: Glejte našo račko; Hi konjiček. — V Lj, 1981. —
2. BOLE-Vrabec, A.: Zadnje sanke Dedka Mraza. —Lj, 1981. —
3. Dve igrice iz gozda. — Lj, 1981. —
4. FRY, C.: Feniks preveč. — Lj, 1982. —
5. GLAVAN, M.: Pri Oberščaku. — Lj, 1981. —
6. GOLJEVŠČEK, A.: Čudežni kamen. — Lj, 1981. —
7. HABE, T.: Katka brez copatka. — Domžale, 1976. —
8. MILNE, A.A.: Pu in njegovi prijatelji. — Lj, 1981. —
9. MINATTI, I.: Nekoga moraš imeti rad. — Lj, 1981. —
10. WILDE, O.: Srečni princ. — Lj, 1982. —
11. ZAJC, D.: Ta roža je zate. — Lj, 1981. —
12. ZLOBEC, C.: Pesmi ljubezni. — Lj, 1981. —

— prozna dela za cicibane

1. ANDERSEN, H.C.: Cesarjev slavec. — Lj, 1981. —
2. ARHAR, T.V.: Pastirček Jani. — Lj, 1981. —
3. ARNEŽ, Z.: Moja delavnica. — Lj, 1981. —
4. ARNEŽ, Z.: Zajček zobe brusi. — Lj, 1981. —
5. AŠKENAZY, L.: Ukradeni mesec. — Lj, 1982. —
6. BRENN, K.: Dobri sovražnikov pes. — Lj, 1975. —
7. GAIERO, E.L.: Zelena žabica. — Lj, 1981. —
8. GRAFENAUER, N.: Lokomotiva, lokomotiva. — Lj, 1981. —
9. HOFMAN, B.: Tonka paconka. — Lj, 1982. —
10. KOSOVEL, S.: Naša bela mačica. — Lj, 1981. —
11. KOVAČIČ, L.: Zgodbe iz mesta Rič-Rač. —Lj, 1981. —
12. KULNIK, M.: Tai. — München, 1982. —
13. LEVSTIK, F.: Martin Krpan z Vrha. — Lj, 1981. —
14. LUKIČ, D.: Otroci in velikani. — Lj, 1982. —
15. MAGAJNA, B.: Brkonja Čeljustnik. — Lj, 1981. —
16. MAL, V.: Carodejni novčič. — Lj, 1981. —
17. MANČEK, M.: Brundo šteje. —
18. MAURER, N.: Beli muc. — Lj, 1981. —
19. OSTERC, L.: Slonček športnik. — V Lj, 1981. —
20. PIRNAT, Z.: Vrtoglavi škrljanček. — Lj, 1982. —
21. PREGI, T.: Če bi srečal krokodila. — Lj, 1981. —
22. PREGI, S.: Umazana zgodba; Strašna bratranca; Zgodbe na dvoru kralja Janeza; Pritočnik za klatenje. — Lj, 1981. —
23. PRUNK, L.: Utva: Kaj je videl Mišek Figa. — Lj, 1981. —
24. SLANA, M.: Miros: Kurirčkov kruhek. — Lj, 1981. —
25. ŠKERL, A.: Voščila. — Lj, 1981. —
26. VANDOT, J.: Kekec gre na pot. — Lj, 1982. —
27. ZAHODER, B.V.: Sivček. — Lj, 1982. —
28. Zajčkova hišica. — Lj, 1981. —
29. ZORMAN, I.: Deklica iz Mihovega mlina. — Lj, 1982. —
30. ŽUŽEK, B.: Kaj imamo radi? — Lj, 1981. —

— prozna dela za pionirje

1. BORSKA, I.: Kamu zlata drsalka? — Lj, 1982. —
2. HOHLER, F.: Cipo. — Lj, 1981. —
3. INGOLIČ, A.: Zaupno. — Lj, 1981. —
4. Josip Vandot. — 2 knj. — Lj, 1981. — (Izbr. ml. beseda)
5. JUDSON, W.: Mrzla leta. — Lj, 1981. —
6. KUKAJ, R.: Peteronogi zajec. — Lj, 1982. —
7. MAL, V.: Vanda. — Lj, 1982. —
8. MIHELIC, J.: Trska in Bajsa Debelajsa. — Lj, 1981. —
9. PARTLIJIC, T.: Hotel sem prijati sonce. — Lj, 1981. —
10. POPOVIČ, Z.: Narobe pravljice. — Lj, 1981. —
11. ROZMAN, S.: Ta glavna Urša. — V Lj, 1981. —
12. VIPOTNIK, J.: Strah. — Lj, 1977. —

— prozna dela za mladino

1. BRADBURY, R.: Fehrenheit 451. — Lj, 1982. —
2. CANKAR, I.: Podobe iz sanj. — Lj, 1981. —
3. Fran Levstik. — Lj, 1981. — (Izbr. mlad. beseda)
4. Janez Trdina. — Lj, 1981. — (Izbr. mlad. beseda)
5. MALRAUX, A.: Zavojevalci. — Lj, 1981. —
6. OSOJNIK, I.: Indija ali potovanje na dno noči. — Lj, 1981. —
7. PLENZDORF, U.: Novo trpljenje mladega W. — Lj, 1981. —
8. SLOVENSKI theater gori postaviti. — Lj, 1981. —
9. TAYLOR, M.D.: Silni grom, čuj moj krik. — Lj, 1981. —

— poljudno za mladino

1. GOLOB, B.: Žive besede. — Lj, 1982. —
2. KMECL, M.: Fran Levstik. — Lj, 1981. —
3. LUGER-Peroci, A.: Moj delovni kotiček. — Lj, 1981. —
4. POLENC, A.: Življenje v gorah. — V Lj, 1981. —
5. SCHMIDT, M.: Nečje prvi leksikon. — Lj, 1982. —
6. ŽGAJNAR, M.: Koledar dogodkov v narodnoosvobodilnem gibanju 1941—1945. — Lj, 1981. —

— pravljice

1. Hrvaške narodne pripovedke. — Lj, 1981. —
2. Kovač konja kuje. — Lj, 1981. —
3. Makedonske narodne pripovedke. — Lj, 1981. —
4. ROŽNIK, P.: Slepi bratec. — Lj, 1981. —
5. Slovenske narodne pripovedke. — Lj, 1981. —
6. Srbske narodne pripovedke. — Lj, 1981. —
7. Šla kokoš je na semenj. — Lj, 1981. —
8. Tiger iz pogorja Kungang: Korejske ljudske pripovedke. — Lj, 1982. —
9. Volk, pes in mačka. — Lj, 1981. —

XI. ZEMLJEPIS, BIOGRAFIJE, ZGODOVINA

1. BENEDETIČ, A.: Pot slovenske univerze. — Lj, 1981. —
2. BORŠNIK, M.: Anton Aškerc. — V Lj, 1981. —
3. CANY, C.: Razkrita preteklost. — Lj, 1981. —
4. CLARICI, K.: Knjiga moje mladosti. — Lj, 1981. —
5. CURK, J.: Ozemlje slovenjebistriške občine. — Lj, 1968. —
6. DACHAU. — Lj, 1981. —
7. DEDIJER, V.: Novi prilozji za biografiju Josipa Broza Tita. — Rijeke-Zgb, 1981. —
8. Dokumenti ljudske revolucije. — knj. 6. — Lj, 1981. —
9. Dražgoška bitka. — Lj, 1982. —
10. Drugi tržaški proces: Pino Tomažič in soborci. — Lj, 1981. —
11. ELLINGTON-Kennedy, E.: Duke Ellington. Glasba je moja ljubezen. — Mb, 1981. —
12. ENDORE, G.: Aleksandre Dumas. — Mb, 1981. —
13. FAJFER, T.: Odločitev. — Lj, 1981. —
14. FORSTERIČ, F.: Tine Lah. — Mb, 1981. —
15. GRADNJK, V.: Primorski prostovoljci v boju za severno mejo. — Koper, 1981. —
16. KLUN, A.: Brigada bratstva in enotnosti. — Lj, 1981. —
17. KLUN, A.: Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni. — Lj, 1980. —
18. KOZAK, V.: Kozaška pričevanja. — Lj, 1982. —

MILENA ZLATAR

KOROŠKI LIKOVNI UMETNIKI 82'

Ob 25-letnici umetnostnega paviljona predstavljamo, skupaj z likovnimi umetniki — našimi častnimi občani jugoslovanskimi umetniki Božidarjem Jakcem, Krstom Hegedušičem, Petrom Lubardo in Wernerjem Bergom, ki si je izbral za novo domovino Avstrijsko Koroško, tudi koroške likovne umetnike, v duhu domače, slovenske umetnosti, ki je kljub velikim mednarodnim manifestacijam bila najpomembnejše merilo delovanja Umetnostnega paviljona na področju likovne umetnosti.

Častni občani pa s svojim trajnim prispevkom k likovni umetnosti idejno usmerjajo galerijo, katere cilji so v duhu občečloveškega pristnega sporočila, ki ga nosi internacionalna likovna govorica.

Tradicija razstav koroških likovnih umetnikov pa sega v leto 1968. Tega leta so razstavljali Harald Draušbaher, Avgust Gnamuš, Karel Pečko, Anton Repnik, Jože Tisnikar, Vida Slivnikar in Alojz Zavolovšek. Na tej skupni razstavi so se predstavili kot najaktivnejši in likovno izoblikovani umetniki "koroškega prostora". Letošnja razstava koroških likovnih umetnikov — šesta zapovrstjo nadaljuje tradicijo in ideje prejšnjih razstav, na njej pa se nam bo predstavilo triindvajset sodelujočih umetnikov. Razstavljajo akademski slikarji in kiparji, člani društva likovnih umetnikov in umetniki, katerih ustvarjalno delo je neločljivo vezano na "koroški prostor". Mnogi umetniki, zlasti mlajši so v domačem okolju dobili odločilno spodbudo, se odločili za študij na Akademiji za likovno umetnost in ustvarjajo danes v večjih slovenskih središčih. Drugi so se po končanem študiju vrnili k "virom", kajti to okolje jim daje ustvarjalni navdih, ali pa jim je milje, skupaj z umetnikovo ustvarjalno silo izoblikoval samosvojo likovno sporočilo.

K celostni podobi likovne tvornosti Koroških likovnih umetnikov pa prispeva velik delež tudi udeležba umetnikov zamejske Koroške. Tu so razstavljena monotona platna Zorke Weiss, eruptivna in prvinska dela Valentina Omana, risbe s prosojnim koloritom Karla Vouka, figuralne monotipije Jožefa Štefana, zanimive kompozicijske rešitve Gustava Januša in likovno ubrana dela Jožeta Boschitza. Profesor na akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, letošnji dobitnik Jakopičeve nagrade Bogdan Borčič je spregovoril z izčiščeno govorico grafičnih pismenk. Gustav Gnamuš, prav tako profesor na akademiji za likovno umetnost v Ljubljani tokrat razstavlja eksaktne risbe s svinčnikom. Tu so še barvni sitotiski z reducirano vsebino Franca Berhtolda, v pastelu upodobljena apoteoza koroške krajine akademskega slikarja Karla Pečka, njemu nasproten trši svet v oljnih pastelih Stanislave Lušnic Arsovske, trdno grajene kompozicije v tehniki akvarela akademskega kiparja Andreja Grošlja, ki razstavlja tudi skulpture, potem impresivno doživete krajine akad. slikarja Lojzeta Zavolovška in koroška krajina z etnografskimi posebnostmi Franca Boštjana.

V oljni tehniki se nam predstavljajo akad. slikar Harald Draušbaher, akad. slikarka Vida Slivnikar-Belantić z barvno harmonično ubranimi akrili

19. KURDI: Geografija zatiranih. — Lj, 1981. —
20. KURINČIČ, F.: Na tej in na oni strani oceana. — Lj, 1981. —
21. LINHART, A.: Poskus zgodovine Kranjske. — Lj, 1981. —
22. MAČEK, I.:—Matija: Spomini. — Lj, 1981. —
23. MATIJA Gubec. — Zgb, 1975. —
24. Narodni heroj Stanko Žagar. — Lj, 1982. —
25. PAVLIN, M.: V ognju in snegu. — Lj, 1981. —
26. PLETERSKI, J.: Študije o slovenski zgodovini in nar. opr. — Mb, 1981. —
27. PLUTARH: Življenje velikih Rimljanov. — Lj, 1981. —
28. POLJANKO, J.: Mauthausenske skice. — Mb, 1981. —
29. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja. — 1. 21. leto 1981 št. 1—2, — Lj, 1981. —
30. PRUŠNIK, K.—Gašper: Gamsi na plazu. —Lj—Borovlje—Celovec, 1981. —
31. SLABE, M.: Cerknica. — Lj, 1981. —
32. Smith, W.: Zastave in grbi sveta. — Zgb, 1982. —
33. STOPAR, I.: Vrbovec z okolico. — Lj, 1976. —
34. STRINDBERG, A.: Zagovor blazneža. — Lj, 1981. —
35. TROYAT, H.: Peter Veliki. — Lj, 1981. —
36. VIDIC, J.: Semenji v Bistrici. — Lj, 1981. —
37. VOGRINC, J.: Nočem umreti v Šleziji. — Lj, 1981. —
38. WARNER, O.: Lord Nelson. — Mb, 1980. —
39. Zgodovina v slikah. knj. 17: 1945—1962. — Lj, 1981. —

polnimi svetlobe in notranjega žarenja, Jože Tisnikar z izredno močno likovno govorico, ki je lastna le njemu, med mlajšimi akademski slikar Štefan Marflak z odličnimi kompozicijami Tihožitij, kjer so še vedno vplivi akademije in Marjan Robar s še izrazitejšimi študijskimi platni. Razstavljena pa so tudi dela v Sloveniji najpristnejšega in najprvobitnejšega naivnega slikarja Antona Repnika.

Kiparji so na tej razstavi v manjšini. Tu so akademski kipar Andrej Grošelj, akad. kipar Anton Herman s čistimi lesenimi kubusi kot tudi grafikami, Naca Rojnik z realističnimi a impresionistično učinkujočimi in nežnimi portreti in njeno pravo nasprotje kipar Janko Dolenc, ki se je tematsko omejil na upodobitve koroške ženske, kot tehniko pa je osvojil priso govorico lesa.

Ob tovrstni zasnovi razstave, še posebej o idejnih in stilnih opredelitvah in iskanjih najustreznejše likovne govorice posameznih umetnikov pa bi težko govorili o skupnem imenovalcu likovne podobe, ki nam jo kažejo razstavljeni umetniški eksponati. Zato je razstava zasnovana tako, da vsak umetnik razstavlja več umetniških del in s tem oblikuje smiselno celoto iz njegovega ustvarjalnega opusa.

Veliko število sodelujočih umetnikov pa je dokaz, da mestece s tako bogato kulturno tradicijo, še posebej na likovnem področju, ni nazadovalo v času največjega človekovega napredka.

ANDREJ KOKOT

Porušeni dom

Moj dom so mi vzeli,
(ne z zaklepanjem vrat)
z bolečimi, topimi streli.
Zdaj nihče vanj ne hodi spat.

A ta hiša vseeno stoji
v mojem spominu,
vsak dan mi govori,
kot oče svojemu sinu:

Vsaka trdnjava nekdanj pade!
Potem v ruševinah čuva svoj ponos
kot nepremagljive pregrade,
ti pa lahko prihajaš kadarkoli, slep ali bos.



JOŽE TISNIKAR IN JANKO DOLENC V BEOGRADU!

Razstava, na kateri je predstavljenih 30 Tisnikarjevih del in prav toliko Dolenčevih kipov, je bila odprta do 8. julija, galerija Borbe pa je ena izmed najbolj znanih v Jugoslaviji, saj so v njej razstavljali že vsi najpomembnejši jugoslovanski umetniki.

Razstavo je dne 30. junija odprl predsednik republiške konference SZDL Slovenije Franc Šetinc, ki je poudaril njen pomen in simboliko, razstava naj zbliža pripravljenost za vzajemno prežemanje kultur jugoslovanskih narodov in narodnosti. Otvoritve so se udeležili predsednik predsedstva CK ZKJ Mitja Ribičič in predstavniki kulturnega ter javnega življenja mesta Beograda.

MICA PLANINC

TONE LAPAJNE

V galeriji MK Slovenj Gradec se predstavlja likovni umetnik srednje generacije, kipar Tone Lapajne, ki je končal šolanje in specialko pri prof. Borisu Kalinu na ALU v Ljubljani. Že na začetku svoje ustvarjalne poti se je usmeril k primarnemu likovnemu izrazu, zato so njegove lesene plastike, ki so nastajale v prvih desetih letih po končanem šolanju, izražale izrazito trdnost, prepričljivost in zrelost v formalnem in vsebinskem pomenu.

Ni naključje, da je njegova likovna govorica tako čvrsto oblikovala les — naravni material, ki ga je srečeval že od mladosti. Lapajne je otrok narave, ljubi vse, kar je naravno in lepo, k temu pa z razu-

mom in večjo roko umetnika pridene tisti del vsebine, čemur na koncu rečemo — umetnina.

Tedanja Lapajnetova figura je bila posvečena človeku — barjancu, človeku, ki se je stoletja mučil na zemlji in iz nje moral iztrgati čim več, da je lahko preživel. Trdno je stala ta figura pred nami, ki ji je posebno mrkost dajala še patina, ki pa je kljub temu očarala vsakega gledalca. To, kar je na Lapajnetovi plastiki očaralo, so bili detajli, ki jih je z neverjetno poetičnostjo vključeval v svoja likovna dela. Bili so nam domači, del nas, del naših prednikov — to je bil pravi šopek etnografskih detajlov preteklih dob.

V naslednji razvojni fazi je avtor začutil potrebo po novem izraznem sredstvu. Nenadoma se je na njegovih reliefnih plastikah pojavila zemlja — zemlja kot pečat nečesa neuničljivega. Z novim materialom so prihajali avtorju naproti nove ideje, nove težave, nove izpovedne poti.



Naključje je hotelo, da je ob sprehodih po Barju in njegovih obronkih kot ustvarjalec, ki ga zanima vsak detajl, odkril, koliko različnih naravnih barvnih odtenkov premore zemlja — zemlja, kakor ji pravi avtor sam. Že to nam pove, kako jo ljubi in jasno nam mora postati, da se lahko le iz tako močnega notranjega vzgiba rojevajo platna, kot jih vidimo na današnji razstavi. Veliko tehničnega znanja, eksperimentov, preizkušenj samega sebe je pripeljalo avtorja do tako vidnih uspehov.

To, kar vidimo danes, je plod dela skoraj enega desetletja. Barve — zemljo, ki jih avtor nanaša na juto s posebnim postopkom, so naravne, brez dodajanja pigmentov (zato predstavlja tudi vzorce vseh barv zemlje, ki jih je našel na območju Ljubljanskega barja, z oznako mesta, so koder zemlja izvira).

V še mokre nanose barvnih plasti zemlje avtor vnaša risbo. Ta risba mora biti trdna, kajti na tej ploskvi ne gre preizkušati znanja — zemlja je neizprosna in ne prenese nobene korekture. Lapajne z odločnim zamahom vnaša na prazne zemeljske ploskve bilke, gazi, ločje, jelše, vrbe, vse, kar je tako značilno za življenje na Ljubljanskem barju.

Ko se zemlja na juti posuši, ko nastanejo naravne razpoke, kot da bi bila zemlja žejna, tedaj se poplača avtorjev trud.

To pa je tudi večna gonilna sila, ki Lapajnetovemu slikarskemu opusu odkriva in odpira vedno večje možnosti za delo. Njegova likovna govorica, ki jo dopolnjuje človeška preprostost, je neizčrpna, kot je neizčrpna slovenska zemlja. S svojim opusom slik, ki jih že od začetka imenuje "Barjanska zemlja", se je pridružil tistim ustvarjalcem naše dežele, ki bodo zapisani v analih kulturne zgodovine.

PRVA AŽBETOVA PLAKETA ZA SLOVENJ GRADEC

V Narodni galeriji v Ljubljani je bila preteklo sredo majhna, a lepo pripravljena slovesnost, na kateri je Zveza kulturnih organizacij Slovenije prvič podelila Ažbetovo plaketo.

Na prireditvi so prisluhnili spominu na Ažbeta in pripovedi o tem, kako doma in po svetu odkrivajo vplive Ažbetove znamenite mednarodne Münchenske slikarske šole na različne slikarske tokove.

Ime našega velikega rojaka iz Poljanske doline je zdaj zapisano na priznanjih, ki jih bo odslej podeljevala Zveza kulturnih organizacij Slovenije. Z Ažbetovo diplomom in Ažbetovo plaketo bodo izražali priznanje posameznikom, društvom in organizacijam za posebne oziroma izjemne dosežke pri širjenju likovne kulture v Sloveniji in med Slovenci, ki živijo zunaj njenih meja. In ker je Združenju likovnih skupin Slovenije uspelo trdno povezati ljubiteljske in poklicne likovne ustvarjalce v smotrnem in zanimivem sodelovanju za razvoj likovne kulture, ne preseneča, da so prvo Ažbetovo plaketo dodelili **Umetnostnemu paviljonu v Slovenj Gradcu**, ki se je v 25 letih razvil v eno od pomembnih žarišč likovne kulture na Slovenskem.

Plaketo je predsednik Slavko Osterman izročil prof. Karlu Pečku, največjemu navdušencu med vsemi za likovno kulturo zavzetimi slovenjgraškimi likovnimi pedagogi. Dejavnost Umetnostnega paviljona se je širila v svoje okolje in dvigovala zavest o pomembnosti in odgovornosti likovnega oblikovanja. Ta skrb je segla vse do osnovne šole, pomagala vzgojiti domače talente, med njimi pomembnega slikarja Tisnikarja, in zaradi velike sposobnosti organizatorjev segla tudi v širše, zlasti v zamejsko Koroško. Pomen slovenjgraških prizadevanj pa ni ostal samo v lokalnih okvirih, paviljon je k svojim prireditvam pritegnil tudi pomembne slovenske, jugoslovanske in tuje ustvarjalce. Pripravil je vrsto strokovno tehtnih razstav, med njimi Lesorez na Slovenskem, Angažirano umetnost Jugoslavije, Mir, humanost in prijateljstvo med narodi in razstavo Za boljši svet. Pri tem se je iz humanistične težnje po zbližanju med

narodi in miru vključil tudi v humana politična prizadevanja in tako združil umetniško, vzgojno in družbeno zavzeto dejavnost, s tem pa tudi na svoj način prispeval k uveljavitvi Jugoslavije v svetu. Slovenj Gradcu se je posrečilo ob vsem tem ustvariti tudi pomembno lastno likovno zbirko z deli jugoslovanskih in tujih ustvarjalcev, s tem pa zagotoviti tudi trajne temelje za likovno vzgojo svojih prihodnjih generacij.

ANTON AŽBÈ

(OBJAVIL RIHARD JAKOPIČ V SLOVANU 1903)

V Monakovem živi slovenski umetnik, ki je bil učitelj princev F.K.H. in E.S.M., "knjazov" Š. in K.: kneginje W., grofov F. itd. in končno učitelj mnogih mlajših slovenskih slikarjev. Tam živi že skoraj 20 let in vodi šolo, ki je največja in najslavnejša v Monakovem.

Nočem pisati kritike o produktih njegove umetnosti, opisati hočem tu le značaj njegove človeškosti in zlasti njegove umetnosti.

Rodil se je pred 41 leti v Poljanski dolini, v tisti prelepi dragi, kjer rastejo naši talenti. Rodil se je in živel, pil, jedel in molil, kakor je to že običajno, dokler ni prišel v mesto. Najprej so ga dali v Celovec v neko prodajalno. Namenjen je bil sicer za duhovski stan; toda oče mu je umrl rano, varuhu pa se je zaljubilo, vtakniti ga v prodajalno, da se tam izuči delati "škroniceljne" in sploh vse, kar zahteva ta resni stan. V Celovcu je Ažbè več let točil špirit in petrolej in opravljal vse v to stroko spadajoče posle. Nato se je preselil v Ljubljano. To pa se je zgodilo takrat, ko je pokojni Wolf slikal sv. Rešnje Telo na fasadi frančiškanske cerkve. Tedaj se je Ažbetu zjasnilo in spoznal je, da ni ustvarjen za prodajalca špicerijskega blaga: začutil je v sebi — sveti ogenj umetnosti, začutil je, da je tudi on poklican in izvoljen, oviti si lavorjev venec okrog glave. Šel je k Wolfu v šolo in od tedaj si ni več strigel las: postal je namreč umetnik. Smel je gledati, kako slika njegov mojster "fresco", mešal mu je barve in mu prinašal vino od "Belega volka". Ne vem, koliko časa je to trajalo. Gotovi ljudje pa so zapazili, da ima mladi Ažbè mnogo talenta in zgodilo se je končno, da je prišel na dunajsko akademijo. Gotovo ga je njegova umetnost ljubeča in pospešujoča domovina znatno podpirala in mu tako omogočila, nadaljevati študije. Dolgo pa ga ni trpelo na Dunaju, vleklo ga je tja, kjer je zbirališče vseh mednarodnih umetnikov — v Monakovo. Sprejet je bil na tamošnji akademiji in ko je dovršil splošno slikarsko šolo, je dobil svoj atelje v specialni šoli profesorja Wagnerja.

Tu se začne njegovo samostojno umetniško udejstvo. Slikal je mnogo in v teh njegovih prvotnih delih se že jasno kaže značaj njegove umetnosti. V tistem času, ko sem prišel jaz na monakovsko akademijo, je bil Ažbè že dovršen umetnik. In kmalu nato je odprl svojo slikarsko šolo, ki je štela takrat približno 20 učencev. Bil je to skromen začetek: tesni atelje je imel komaj prostora za vse učence. Danes pa šteje njegova šola nad 100 učencev in učenk.

Ažbè je majhne, koščene postave, glavo ima precej veliko in okroglo, lica upadena: široke brke štrle kvišku — opomniti pa moram resnici na ljubo, da je Ažbè svoje brke tako vihal še pred tistim važnim dogodkom, ko je sedanji nemški cesar Viljem II. izumil veleznanj "es ist erreicht". Ažbè nosi torej brke kvišku in zna v posebno važnih trenutkih ž njimi migati. Na grškem nosu mu sedi zlatoobrobjen nanosnik, skozi katerega gledajo divje — ob straneh navzdol potegnjene — oči. Lase nosi nekoliko zmršene — takó slučajno. Besed je kratkih in trdih. Srce pa — ah! — je tako mehko in dobro, kakršno je dano le pristnemu Slovincu zlasti če se je rodil v Poljanski dolini.

A zdaj k njegovi umetnosti. "Visoka umetnost" se imenuje, ker nas povišuje. Ne kaže nam vsakdanje lepote stvarjenja, ne družji nas z vsakdanjim trpljenjem, ne sili v resnično življenje, ki se izraža v bučanju viharju, v tičem petju, v trudapolnem delu, v tihi noči človeškega trpljenja, v divjem veselju poletne sreče, v smrtnem strahu — ne! Ne cvetja ne blata in trpljenja, ne veselja ne luči ne noči! Maje-

stetično naj se dviga umetnost nad zemljo — nad vsakdanjostjo! To je tista umetnost, ki se imenuje "višja ali visoka umetnost" in katere si tudi vi želite. Rodila se je iz duha starih Grkov in njena moč je polagoma zajela skoraj vse evropske narode zlasti v časih njihove nezrelosti ali duhovne onemoglosti. V njej so tedaj zagledali princip absolutne lepote in ta svoj zmotni, nedosegljivi ideal so skušali doseči, seveda po svojih močeh, po svojem značaju in pod vplivom spreminjajočih se časov.

Ta "pota lepote" hodi tudi mojster Ažbè in uči o lepoti: njegova šola je šola lepote in njegova umetnost je "princip lepote, aristokracija v umetnosti". Historičnih podob ne slika. Sicer mu je pa vsebina umotvora postranska stvar. Ažbè slika vse, kjer mu je dana prilika, doseči z lepo obliko harmoničen efekt. Naj slika kar koli si bodi, povsod se kaže nekaka eleganca — tudi če je predmet umotvora slučajno — kmečki žanr. Najbolj mu ugajajo tako motivi, kjer mu je možno s človeškim truplom, zlasti z nagim ženskim telesom in s kombinirano razsvetljavo doseči efekt. Vse pa se godi v zaprtih prostorih. Nisem še videl od njega slikane pokrajine ali figur v plein-airu.

Zdaj slika malo; le včasih ga prime prejšnje hrepenenje in takrat postane zamišljen in si išče vesele zabave. Večkrat je ob takih prilikah — ako ni imel boljše družbe — vlekkel mene v kako "bottego". Dolgo sva sedela — molče. Le včasih me je pogledal smehljaje od strani in pomigal z brkami, potem je natočil meni in sebi črnega vina. S svojimi dolgimi prsti je grabil po zraku, kakor bi risal valovite črte, nato je vzel svinčnik v roke in začel po belem prtu risati, in če sem ga prijazno vprašal, kaj počne, je zamrmral: "Pusti me, komponiram!"

Nato se je obrnil s strašnim pogledom v natakario, da jo je oblila zona in zagodrnjal: "Zenzi — noch zwei Cognac bringst her!" In dolgo sva zopet sedela — molčé.

Šele ko sva se v pozni noči počasi zibala proti domu, je postal malo bolj zgovoren in pripovedoval mi je, kake svet pretresujoče misli mu roje po glavi...

Naslikal bo nekaj tako lepega, da kaj podobnega svet še ni videl — toda zdaj še ne — pozneje, ko pride poletje — zdaj nima časa, preveč je opravila s šolo...

In zibala sva se kakor v sanjah, polna idej in načrtov, počasi proti domu.

Glejte, tak je naš Ažbè, učitelj princev, knezov, grofov in še mnogih odličnikov iz najvišjih rodbin.

Slovan, 1903

Slovenski slikarji v Monakovem

(OBJAVIL MATIJA JAMA V LJUBLANSKEM ZVONU POD PSEVDONIMOM ARTIFEKS)

Sedaj biva v Monakovem petorica slovenskih slikarjev: Ažbè, Grohar, Jakopič, Jama in Sternén.

Senior jim je g. Anton Ažbè, ki biva že mnogo let ondi ter je nekak konzul slovenskemu umetniškemu naraščanju, ko pride v Monakovo. Poznam ga že izza mladih nog, ko se je učil še pri rajnem Wolfu. Ažbeta sem torej želel najprej posetiti. Ni ga bilo težko najti, saj je njegova slikarska in risarska šola v Georgenstrasse št. 16 obče poznana in med najbolj obiskovanimi. Ima pa letos razen te šole še dva ateljeja: enega za učence in enega zase. Lani se je namreč oglasilo okoli trideset učencev v njegovo šolo: radi pomanjkanja prostora jih je mogel sprejeti le 80. Ažbetova šola ima dva oddelka: za začetnike in za zrelejše učence. Učitelja sta Ažbè in njegov asistent, g. Igor Grabar, ki je rodod Rus. Poučujeta pa risanje in slikanje po živih modelih (glava,

kostum, akt), za začetnike seveda spočetka le po maskah iz mavca, za oba oddelka skupaj pa ima g. Grabar kurz, v katerem uči slikati zatišja ali zabiti (Stilleben). Anatomijo in perspektivo razlagata učitelja s preparati in pri korekturi, ki se vrši vsako sredo in soboto. Poleti traja pouk dopoldne od 8.—12. ure in od 2.—7. ure zvečer, pozimi pa od 8.30—12 in od 13.30—19. ure. Pri korekturi v začetniškem oddelku pomagajo tudi boljši učenci višjega oddelka: ti se sčasoma usposobijo tudi za korektorje višjega oddelka ter so za to honorirani. Vstopiti morejo učenci in učenke v to Ažbetovo šolo vsak čas, šolnina znaša poleti 26 mark na mesec, pozimi pa 27 mark. Možno pa je tudi obiskovati le dopoldanski kurz. Gospod Ažbè ima torej popolno slikarsko učilišče, in častno je zanj, da so njegovi mnogobrojni učenci najrazličnejših narodnosti, ki so srečni, ako jih gospod Ažbè sprejme v svojo veleugledno šolo. Tu sem videl Ruse, Poljake, Srbe, Francoze, Romune, Američane, Švede, Angleže in Nemce. Takega ugleda, kakršnega uživa gospod Ažbè v Monakovem, pač še ni imel tu noben Slovenec!

Posetil pa sem gospoda Ažbeta najprej v njegovem privatnem ateljeju, ki je v Georgenstrasse št. 40. Ko vstopim, ga zagledam za slikarskim stojalom skritega. Mož je majhen, z obilno glavo, velikimi brkami in elegantnim nanosnikom. Takoj me je vprašal, kako uspeva "težko rojeno dete", slovensko umetniško društvo. Ko sem mu povedal, da se govori resno o I. slovenski umetniški razstavi, ki naj bi bila leta 1900 v Ljubljani, se je veselo nasmejal ter dejal: "No, mene ne bodo našli Slovenci nepripravljenega!" — in mogočno dvignivši svojo roko, je pokazal na platno, ki je slonelo na stojalu v kotu: "Glej — kaj se ti zdi?" — Zagledal sem mojstrski "Portret Wolfa" v naravni velikosti in s karakteristično viržinko med zobmi. Zamišljeno, skoraj malenholski zre njegovo oko predse, za njim pa se vidi slika, polna nežno naznačenih figur. Zares, tak je bil Wolf živeč in trpeč!

"Zdelo se mi je potrebno" — mi je dejal Ažbè — "spomniti se svojega trpina brez lastne krivde. Naj se ga spominjajo Slovenci vsaj po njega smrti, ko ga že za živega niso znali ceniti. Umrl je malone od same lakote! Kako strašno! Da, da, Slovenci imajo že mnogo grehov na svoji vesti, a med največjimi je nepopisna beda in grozno stradanje enega največjih slovenskih genijev — Wolfa! Slovenski vandalizem je uničil tudi imenitno Wolfovo sončno uro na sv. Jakoba cerkvi: nihče se ni našel, ki bi jo bil vsaj fotografiral! Prijatelj, malo imajo Slovenci svojih umetnikov, ker gre vsakdo rajši duše past ali otroke lasat kakor 'umetniško stradat' stradat in od lakote umirat, a če jim umetniško društvo in vi, ki ste 'peresni možje' ne priskočite, se vam pokvari in izneveri še ta peščica, a naraščaja ne bo!

Gospod Ažbè je bil resno jezen: kakor oglje so mu žarele oči, dolga brka sta se tresla od ogorčenosti... Kazal mi je svoje slike, na pol dodelane ali šele začete.

"Tole pa menda ne bo za Ljubljano?" se je poredno smejal ter mi kazal začeto sliko "Leda z labodom". Na bregu reke leži krasno žensko bitje z razpuščenimi lasmi v srebrni jutranji svetlobi. Zdelo se mi je, kakor da vidim, kako se dvigajo tiste bisernordeče prsi, h katerim se prislanja labod v neskončnem hrepenenju..." Tiste pevke pa bom gotovo poslal z Wolfom vred!" je dejal Ažbè, ko sem mu prigovarjal, naj se udeleži slovenske razstave s čim večjim številom slik. In videl sem novo veliko sliko: Kmetske pevke na cerkvenem koru." Pevke so seveda v narodni noši z avbami na glavah! Vsa slika diha v pristno kranjskem miljeju. In videl sem še razne osnutke, risbe in naročila, katerih se Ažbètu nikdar ne manjka... In to me je veselilo, še bolj pa dejstvo, da je ostal naš umetnik tudi sredi velikonemškega mesta Gorenjec stare korenine. V njegovem ateljeju vise kranjske avbe, vivčki, polhovke, koruzni storži in pristne gorenjske golenice.

Artifex — Miljutin Zarnik, Ljubljanski zvon XX, 1900

ODSEVANJA — Časopis za leposlovje in kulturna vprašanja; Izdajajo: Občinska kulturna skupnost in Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec v sodelovanju z Literarnim klubom Slovenj Gradec. Uredniški svet: Korošec Martin, Vončina Marjana, Fišer Ferdo, Šertel Andrej, Jus Bojan, Krevh Mirko, Tovšak Mirko; Uredniški odbor: Kolar R. Niko (glavni in odgovorni urednik), Makuc Andrej (poezija in dramatika), Turičnik Tone (proza), Stojanovič Risto (esejistika), Verdnik Vladimir, Zmagaj Ksenija. Likovni urednik: Pečko Karel, Grafični urednik: Lavrič Mitja, Lektor: Kutnik Marija in Jus Marija, Tajnik uredništva: Štalekar Marjana.

Naslov uredništva: Občinska kulturna skupnost Slovenj Gradec, Pohorska 4, telefon (062) 841 441, 841 151.

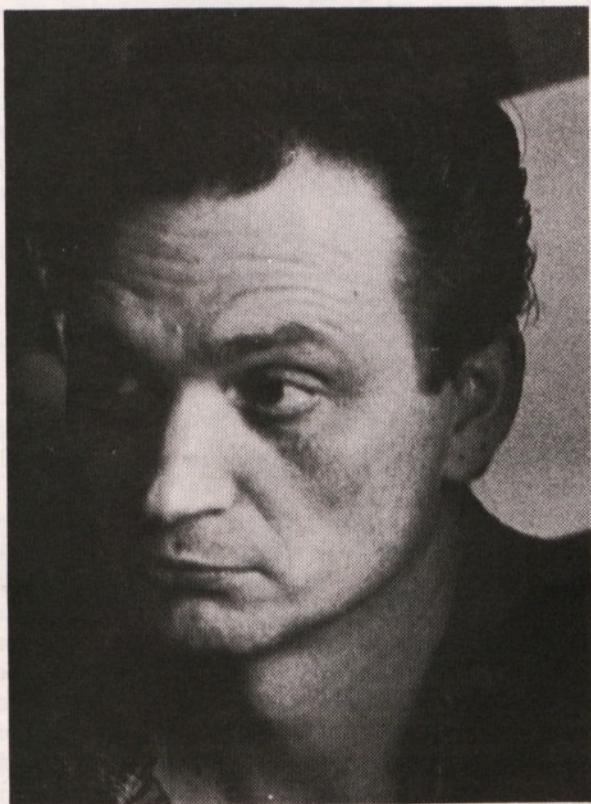
Tisk: Tiskarna Titovo Velenje; Naklada: 2.000 izvodov; Cena: — celoletna naročnina 80,00 din, — polletna naročnina 40,00 din, — izvod 20,00 din; Oglasi: — 1/4 10.000,00 din, — 1/8 6.000,00 din, — ostalo 2.500,00 din; Izhajanje: 4-krat letno.

886.3



3004611

C08155



ANTON REPNIK

Na Muti v idilični vasi na levem bregu reke Drave, kjer se že vidijo posledice industrijskega razvoja in napredka, živi in ustvarja v eni od številnih individualnih hiš med bloki slikar samouk Anton Repnik. Rodil se je leta 1935 v Sv. Vidu nad Vuzenico, kjer je kot otrok revne matere preživel težko mladost. Z materjo je hodil na dnino in že v najranjši mladosti občutil vihar vojne. Kot mladenič goden za uk se je izučil za čevljarja, kasneje pa je postal kovač in delavec v tovarni. Trdo delo z grenkim spominom na rano mladost in vedno številnejša družina, ki jo je moral preživljati pa sta občutljivo dušo in šibko zdravje mladega Repnika vodila na pot brez izhoda. Iz stisk in otopelosti pa ga je dvigalo slikarstvo. Tako je bremena, ki so ga težila, trpka spoznanja in njegovo procljivo opazovanje sveta prenašal na papir in platno in ustvaril svojstveno podobo sveta, kjer najde prostor le mali človek, delavec in kmet.

Motivi in tematika, ki si jo je izbral pa je tako široka, da je zanj neusahljiv vir vedno novih spoznanj, tako v vsebinskih kot tudi likovnih rešitvah. Čeprav Repnik naslika več enakih motivov, pogosti so prizori iz kmečkega življenja in dela, potem dela kovačev, prizori žalosti in veseljačenj malega človeka, npr. smrti, ob kmečkih praznikih, pri maši ali pri hrupnem veseljačenju na ohceti, ima vsaka slika svojo specifično vsebinsko in likovno zasnovo. Repnik slike tudi značilno po-

imenuje in nas na ta način poskuša usmeriti v čisto določeno vsebinsko razumevanje in branje nastalega likovnega dela. Med najznačilnejšimi tovrstnimi poimenovanji so na primer: pod težo življenja, tu imaš za svojo delo, veselje je zaspalo, žalost revnih, učena krava, brez maske, debeli in suhi, slepe miši in druga.

Repnikova likovna dela so v svoji pripovednosti polna umetnikovega subjektivnega pogleda na svet in deluje zaradi prisotnosti ironije in humorja tragikomično. Pogled na njegove človeške in živalske like v najrazličnejših situacijah ni moreč, temveč zapusti v gledalcu le trpko življenjsko spoznanje.

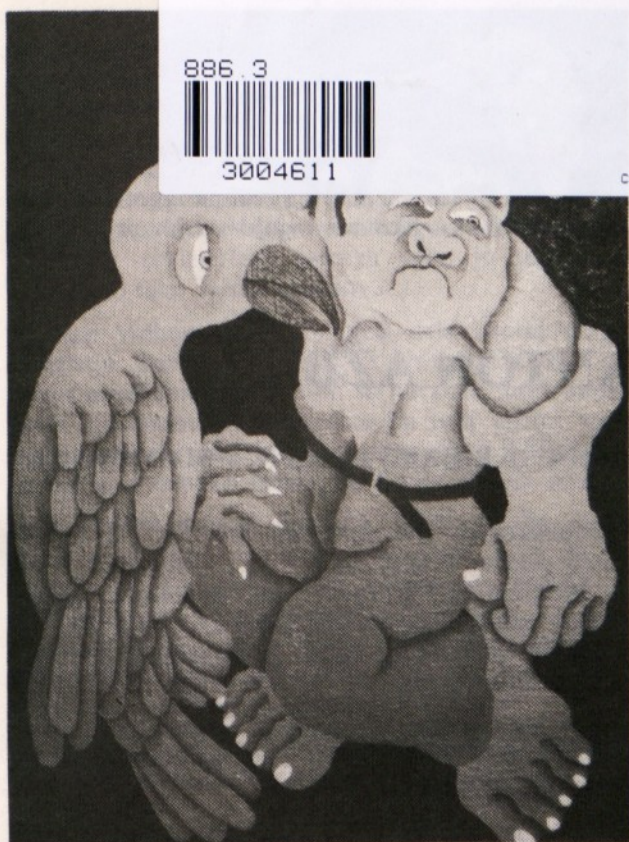
Antona Repnika uvrščamo vse od njegovih prvih slikarskih poskusov v skupino slikarjev za katere se je še najbolj uveljavil termin "naivni slikarji". Zoran Križnik pa je želela 1969 ob Repnikovi samostojni razstavi v mali galeriji v Ljubljani zapisal: "V nasprotju s klasičnimi 'naivci', katerih dar je običajno statičen in ustvarjanje pogosto samo variiranje že v prvem delu nakazane motiva, človeškega gledanja, likovnega pristopa in rešitve, je Repnik umetnik, ki išče, raste in se razvija; dinamičen umetnik, ki mu je bližja akcija, kot, denimo, meditacija Hlebincev in čigar čopič vodi zmerom nova človeška prizadetost, človeška radost in ogorčenje ter prav boleča potreba po komunikaciji bolj kot čutna zatrtost v predmet upodabljanja ali zanimanja za problem likovne govorice — na kateri koli stopnji že."

Repnika bi težko primerjali s katerikoli jugoslovanskim naivnim slikarjem. Niti, ki ga povezujejo z naivci so zgolj likovno tehnične narave. Repnikova risba je sklenjena in poudarjena, tako da omejuje tudi enakomerne barvne ploskve. Telesnost podaja le z intenziteto barve, brez senc in brez prisotnosti svetlobe, z izostrenim čutom opazovanja pa niza detajle in ne izpusti nobene podrobnosti, vendar pa doseže vtis koncentracije celote. Na svojstven način rešuje Repnik prostor, ki je skop, komaj nakazan in nastaja zaradi fugur, ki tvorijo kompozicijo. Sicer prostora tudi ne potrebuje. Njegovi človeški in živalski liki sami živijo tako intenzivno, da gledalca uročijo z značilnimi pogledi žarečih beločnic, grimasa obrazov in živalskih glav pa je tako izrazno močna, kot maska grških igralcev, le da z značilno karikirano tipiko Repnikovih likov.

Predimenzionirane roke upodobljenih so često sklenjene v skrivenčeno držo molitve, ali pa se silovito oklepajo kakšnega orodja, kot da bi hoteli iztisniti iz njega potrebne življenjske sokove. Toda stopala nenavadno velika in nerodna stojijo trdno na zemlji in ni bojazni, da bi se Repnikovim likom zamajala tla pod nogami. S tem je izrazil simbol ljudi, ki se z vzdržljivostjo in vztrajnostjo njim značilno trmo spoprimejo z vsako življenjsko situacijo.

Repnika torej lahko opredelimo za samosvojega umetnika, ki je našel pristno likovno govorico svoje ljudske duše, in pri tem nevede našel sorodnosti z naivnimi slikarji. Skozi fazo začetnih iskanj in preko temačnega ekspresionizma je prešel v barvni ekspresionizem in kasneje v čisto likovno govorico barv, ki pa ji je danes na škodo nekoliko prevelika fabulativnost.

Milena ZLATAR



Anton Repnik: Prijateljstvo, olje, 1972



Anton Repnik: Molitev, olje, 1972



Anton Repnik: Žalovanje, olje, 1982